

T.C

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SABAHATTİN ALİ’NİN “İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN” ADLI
ROMANINDAKİ BİRLEŞİK CÜMLE TÜRLERİNİN İNCELENMESİ**

Hazırlayan

Eda DEMİR

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof. Dr. Hanifi VURAL

TOKAT - 2019

SABAHATTİN ALİ'NİN "İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN" ADLI
ROMANINDAKİ BİRLEŞİK CÜMLE TÜRLERİNİN İNCELENMESİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 12 / 09 /2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan :Prof. Dr. Hanifi VURAL

.....

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Salih DEMİRBİLEK

.....

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Fatih KAYA

.....

Üye :

.....

Üye :

.....

Bu tez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 10/09/2019 tarih ve 55-02 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. İlhan EROĞLU

T.C.
TOKATGAZIOSMANPAŐA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Hanifi VURAL danışmanlığında hazırlamış olduğum "Sabahattin Ali'nin 'İçimizdeki Şeytan' Romanındaki Birleşik Cümle Türlerinin İncelemesi" adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi hâlinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Eda DEMİR

ÖN SÖZ

Türk dili çağlardan bu yana hem köklü bir yazı diline hem de söz birikimine sahiptir. Ancak bu kadar eski ve köklü olması onun birtakım gramer sorunları olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bu gramer sorunlarından birisi de yapı bakımından cümlelerin tasnifidir.

Bu çalışmada özellikle ilkokuldan yükseköğretime kadar farklı adlandırmalar içeren yapı bakımından cümleler ana başlığının alt dalı olan birleşik cümle problemi üzerinde durduk. Cumhuriyet Dönemi yazarlarından Sabahattin Ali'nin “İçimizdeki Şeytan” adlı romanındaki uzun cümleler ve cümlelerdeki çeşitlilik bizi bu cümleleri sınıflandırmaya teşvik etti.

Bu çalışma sürecinde, sabır ve büyük bir özveriyle yol göstermesinden dolayı çok değerli hocam Prof. Dr. HanifiVURAL'a ve bana her zaman maddi ve manevi destek olan, inanıp güvenen çok değerli aileme sonsuz teşekkür ediyorum.

ÖZET

Bu çalışmada Sabahattin Ali'nin "İçimizdeki Şeytan" adlı romanı birleşik cümle bilgisi bakımından incelenmeye çalışıldı.

Cümle bilgisi ile ilgili kaynaklar tarandıktan sonra "İçimizdeki Şeytan" adlı romanın cümleleri Tahsin Banguoğlu'nun "Türkçenin Grameri" adlı kitabındaki birleşik cümleler tasnifine göre düzenlendi.

Birleşik cümlelerin tanımı ve cümle çeşitlerinin sınıflandırılması hususunda çeşitli kitaplarda, farklı şekillerde tanımlamalar ve sınıflandırmalar yapıldığı görüldü. Cümlelerin tanımı ile ilgili herkesçe bilinen ve kabul edilen yaygın görüş cümlelerin yargı bildiren kelime veya kelime gruplarından oluştuğudur. Çalışmada bu tanımdan hareketle "cümle" terimi kullanıldı.

Çalışma Giriş, Yöntem, Bulgular ve Sonuç olmak üzere dört ana başlık altında düzenlendi. Giriş bölümünde, Sabahattin Ali'nin hayatına, edebî kişiliğine, eserlerine yer verildi. Ayrıcacümle ve birleşik cümle ile ilgili görüş ve düşüncelerbu bölümde ele alındı. İkinci bölümde çalışmada kullanılan yöntemden kısaca bahsedildi. Üçüncü bölüm olan Bulgular bölümünde Tahsin Banguoğlu'nun birleşik cümleye dair tasnifine ve açıklamalarına yer verilerek metinden örnek cümleler sunuldu.Ayrıca gerekli görülen yerlerde başka tasniflerden de yararlandı.

Konuyla ilgili değerlendirmeler dördüncü bölüm olan Sonuç bölümünde yapıldı ve ulaşılan sonuçlar sayısal olarak gösterilen Ekler kısmındaki tablolarda verildi. Çalışmada yararlanılan kaynaklar ise kaynakça bölümünde belirtildi.

Anahtar Kelimeler:Cümle, Cümle Bilgisi, Birleşik Cümle, Söz dizimi, İçimizdeki Şeytan.

ABSTRACT

In this study, it has been tried to view Sabahattin Ali's novel "İçimizdeki Şeytan" in terms of the knowledge of compound sentence.

After it has been scanned sources related to the knowledge of sentence, it has been regulated the sentences in the novel "İçimizdeki Şeytan" based on the classification of compound sentences in "The Grammar of Turkish" which is the book of Tahsin Banguoğlu.

It has been made different definitions and classification of types of sentences. The admitted opinion by all is that a sentence consists of words conveying predicate. Depending on this definition, it has been used the term "sentence" in our study.

The study has been viewed under four headings which are introduction, method, findings and conclusion. In the introduction, it has been dealt with the life of Sabahattin Ali, his literary personality and his works. Also it has been dealt with his opinions and thoughts about sentence and compound sentence. In the second chapter, it has been mentioned the method used in our study briefly. In the third chapter which is the chapter of findings, it has been given examples of sentences from the text with reference to Tahsin Banguoğlu's classification and explanations concerning the compound sentence. Also it has been benefited from other classifications when it is necessary.

It has been mentioned evaluations about the subject in the conclusion chapter which is the fourth chapter and given results reached on the tables at the part of attachments showed numerically. It has been mentioned the sources benefited in the study in the bibliography.

Key Words: Sentence, Knowledge of Sentence, Compound Sentence, Syntax, İçimizdeki Şeytan.

İÇİNDEKİLER

Etik Sözleşme.....	ii
Ön Söz.....	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	v
İçindekiler.....	vi
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Sabahattin Ali	1
1.1.1.Hayatı.....	1
1.1.2.Edebî Kişiliği	4
1.1.3.Eserleri	5
1.1.3.1.İçimizdeki Şeytan	7
1.2.Cümle.....	9
1.2.1.Birleşik Cümle İle İlgili Görüşler	11
2.YÖNTEM.....	22
3.BULGULAR.....	23
3.1.Birleşik Cümle	23
3.1.1. Birleşik Cümlenin Yapılışı	23
3.1.2.Birleşik Cümlenin Çeşitleri	23
3.1.2.1.Tümleme Birleşik Cümle.....	27
3.1.2.1.1. -sA Morfemiyle Kurulan Birleşik Cümleler.....	28
3.1.2.1.2. İlinti Zamiri Cümlesi	47
3.1.2.1.2.1. Ki İlinti Cümlesi	48
3.1.2.1.3.Bağlam Cümlesi.....	55
3.1.2.1.3.1.Yan Yana Bağlam Cümlesi.....	55
3.1.2.1.3.1.1.Ulama Cümlesi	56
3.1.2.1.3.1.2.Ayırtlama Cümlesi	68
3.1.2.1.3.1.3. Karşıtlama Cümlesi.....	70
3.1.2.1.3.1.4. Almaşma Cümlesi.....	72
3.1.2.1.3.1.5. Üsteleme Cümlesi	72

3.1.2.1.3.1.6. Açıklama Cümlesi.....	74
3.1.2.1.3.2. Alt Alta Bağlam Cümlesi.....	75
3.1.2.1.3.2.1. Salt Bağlam Cümlesi	75
3.1.2.1.3.2.2. Yer Verme Cümlesi	79
3.1.2.1.3.2.3. Sebep Cümlesi	80
3.1.2.1.3.2.4. Sonuç Cümlesi	81
3.1.2.1.3.2.5. Amaç Cümlesi.....	81
3.1.2.1.3.2.6. Şart Bağlam Cümlesi	82
3.1.2.2. Karmaşık Birleşik Cümle.....	82
3.1.2.2.1. Adfiil Cümlesi.....	83
3.1.2.2.1.1. Adfiil Kimse Cümlesi	84
3.1.2.2.1.2. Adfiil nesne cümlesi	86
3.1.2.2.1.3. Adfiil İsimleme Cümlesi.....	88
3.1.2.2.1.4. Adfiil Belirtme Cümlesi.....	89
3.1.2.2.2. Sıfatfiil Cümlesi	89
3.1.2.2.2.1. Sıfatsız Sıfatfiil Cümlesi.....	90
3.1.2.2.2.2. Zamirli Sıfatfiil Cümlesi	96
3.1.2.2.2.3. Adfiilli Sıfatfiil Cümleleri	98
3.1.2.2.3. Zarffiil Cümlesi.....	101
3.1.2.2.3.1. Yan Yana Zarffiil Cümlesi.....	104
3.1.2.2.3.1.1. Ulama Cümlesi	104
3.1.2.2.3.1.2. Karşıtlama Cümlesi.....	106
3.1.2.2.3.1.3. Üsteleme Cümlesi	108
3.1.2.2.3.2. Alt Alta Zarffiil Cümlesi.....	109
3.1.2.2.3.2.1. Hâl Cümlesi	109
3.1.2.2.3.2.2. Zaman Cümlesi	114
3.1.2.2.3.2.2.1. İzleme Cümlesi	115
3.1.2.2.3.2.2.2. Vakitleme Cümlesi	118
3.1.2.2.3.2.2.3. Eşzaman Cümlesi.....	120
3.1.2.2.3.2.2.4. Başlangıç Cümlesi	122
3.1.2.2.3.2.2.5. Bitim Cümlesi	123
3.1.2.2.3.2.2.6. Öncelik Cümlesi	124

3.1.2.2.3.2.2.7.Sonralık Cümlesi.....	125
3.1.2.2.3.2.3.Karşılaştırma Cümlesi.....	127
3.1.2.2.3.2.3.1.Gerçek Karşılaştırma Cümlesi	128
3.1.2.2.3.2.3.2.Tutmaca Karşılaştırma Cümlesi.....	130
3.1.2.2.3.2.4.Sebeup Cümlesi	134
3.1.2.2.3.2.5.Sonuç Cümlesi	140
3.1.2.2.3.2.6.Amaç Cümlesi.....	141
3.1.2.2.3.2.7.Şart Cümlesi.....	145
3.1.2.3.İç İçe Birleşik Cümle	146
3.1.2.3.1. Yardımcı Cümlelerin Ana Cümleye Doğrudan Bağlanmasıyla Oluşan İç İçe Birleşik Cümleler	147
3.1.2.3.1.1. Say- Fiiliyle İç İçe Birleşik Cümle	147
3.1.2.3.1.2. De- Fiiliyle İç İçe Birleşik Cümle.....	147
3.1.2.3.2.Yardımcı Cümlesi Cümle Öğelerinden Birinin İçerisinde Yer Alan İç İçe Birleşik Cümleler	152
3.1.2.3.2.1.Yardımcı Cümlesi Edat Grubu Oluşturan İç İçe Birleşik Cümleler	152
3.1.2.3.2.1.1.Yardımcı Cümlesi Diye Edatıyla Edat Grubu Oluşturan İç İçe Birleşik Cümleler.....	153
3.1.2.3.2.1.2.Yardımcı Cümlesi Gibi Edatıyla Edat Grubu Oluşturan İç İçe Birleşik Cümleler.....	155
3.1.2.3.2.1.3.İç Cümlesi Diğer Kelime Grupları İçerisinde Yer Alan İç İçe Birleşik Cümleler.....	156
3.1.2.4.Ara Sözlü ve Ara Cümleli Birleşik Cümleler	158
4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	159
EKLER.....	162
EK-1: Birleşik Cümle Dağılımı Örnek Sayıları.....	162
Ek-2: Birleşik Cümle Dağılımı Toplamı.....	164
Ek-3: Birleşik Cümle Dağılımı Toplamı.....	164
KAYNAKÇA.....	165
ÖZGEÇMİŞ.....	168

1.GİRİŞ

Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan iletişim aracıdır. Kelimelerin belirli bir kural içerisinde bir araya gelerek oluşturduğu kurallar dizini vardır. Türkçenin ses, şekil ve cümle yapısını inceleyen bilim dalına dil bilgisi denir. Söz dizimi de bu kuralları inceleyen bir dil bilgisi dalıdır.

Türkçenin sağlam bir gramer yapısının olması, gramer konularında görüş birliğine varılmış olduğunu göstermemektedir. Biz bu çalışmamızda birleşik cümle ile ilgili farklı görüşlere yer vermekle birlikte Tahsin Banguoğlu'nun birleşik cümle ile ilgili sınıflandırmasını esas aldık.

Cümlelerin genel olarak yapılarına göre basit ve birleşik olarak ikiye ayrıldığından bahsedip çalışmamızın asıl ana konusu olan birleşik cümlelerin tasnifi hakkında bilgi verdik. Bu tasnifi Sabahattin Ali'nin "İçimizdeki Şeytan" adlı eserine uyguladığımız için öncelikle Sabahattin Ali'nin yaşamı, edebî kişiliği ve eserleri üzerine bilgi verdik daha sonra ise örneklerimize geçmeden cümleler ile ilgili görüşlere yer verdik.

1.1.SABAHATTİN ALİ

1.1.1.Hayati

Sabahattin Ali, kısa yaşamında hikâyeden romana, şiirden tiyatroya kadar pek çok edebi türde eser vermiştir. Kendisi daha çok hikâyeci olarak tanınır. Sabahattin Ali'nin üslubunda Batılı yazarların etkisi büyüktür. Eleştirel ve sade üslubuyla toplumcu gerçekçiliğin temsilcisi olmuş, kendisinden sonra gelen yazarları da büyük ölçüde etkilemiştir. Eserlerinde Arapça ve Farsça tamlamalardan ziyade Türkçe kelimelere ağırlık vermesi, sade ve duru üslubu ile kurallı cümle kuruluşlarını tercih etmesi milli dil bilinci taşıdığına göstergesidir. Siyasi propaganda niteliğinde yazdığı eser başta olmak üzere halkı, halkın diliyle anlattığı eserler de vermiştir. Cezaevi yıllarında geçen ömrü sebebi bilinmeyen bir nedenden ötürü öldürülmesiyle son bulmuştur.

"Sabahattin Ali 25 Şubat 1907'de Bulgaristan'da, Gümülcine Sancağı'na bağlı Eğridere(şimdiki adıyla Ardino) ilçesinde doğdu. Ayvalık nüfus kütüğüne kayıtlı olan

Sabahattin Ali'nin soyadı "Alı" dır. Babası piyade yüzbaşı Cihangirli Ali Salahattin, annesi Hüsniye'dir. Ali Salahattin 1906'da otuz yaşında iken, Gümölcine'deki subay arkadaşlarından Mehmet Ali'nin on dört yaşındaki kızı Hüsniye ile evlenir. 1907'de ilk çocuğu dünyaya gelir ve adını dostu Prens Sabahattin'in adı olan Sabahattin adını koyar. İkinci oğluna da şair Fikret'in adını sevdiği için Fikret ismini verir. Sabahattin Ali yedi yaşına basınca, önce İstanbul Üsküdar'da Doğancılar'daki Füyuzat-ı Osmaniye Mektebine gönderilmiştir. Sonra ailesi Çanakkale'ye gidince, orada Çanakkale İptidai Mektebi'ne girdi. Edremit İptidai Mektebi'ni 1921'de bitirince İstanbul'a büyük dayısının yanına gitti ancak bir yere giremeyince geri döndü ve Balıkesir Dar-ül-Muallimin'e(Öğretmen okulu) girdi. İkinci sınıfta yazdıklarını ucun ucun yayımlamaya başladı. Bunun için 22 Şubat 1924 tarihli güncesinde belirttiğine göre gazetede Sabahattin imzasıyla "Astiyag'ın Torunu", Gültekin imzasıyla "Kırmızı Külahlılar" başlıklı ürünleri yayımladı. 15 Mart günlü sayıda ise "Kamer-i Mestur" ve "Saçlarımın Türküsü" adlı iki şiiri çıktı. Okul gazetesi dışında Yeni Yol Dergisi'ne de yazı yolluyor, anı defteri tutuyor, roman okuyor, fırsat buldukça tiyatroya, sinemaya gidiyordu. İstanbul'a nakledilip eğitimini orada tamamlamak ister ve daha sonra İbrahim Alaaddin'in(Gövsa) aracılığıyla İstanbul'daki Muallim Mektebi'ne girer. Güz sonuna doğru çok sevdiği, saydığı babasının Ayvalık'ta ölmesi Sabahattin Ali'yi adamakıllı sarsar. Bunun üzerine 12 Kasım 1926'da "Babam İçin" başlıklı şiirini yazar. Şiir 15 Ocak 1927'de Orhon Seyfi'nin yönettiği Güneş dergisinde basıldı. Sabahattin Ali yalnızca Çağlayan'a değil, Servet-i Fünun dergisine de şiirler, hikâyeler gönderiyordu. 1926'da "Gecenin Kemanı", "Kümeşte Sabah", "Acaba", "Köprü'nün Çocukları", "Buruşuklar", "Muallim" ile 1927'de "Köprü'nün Geceleri", "Dere", "Ne Kazandık", "Kalbimde Aşkınız" ve 1928'de "Bedbin", "Bir Macera" şiirleri bu dergide çıkmıştı. 1926'da Akbaba Dergisi'nde "Yangın", "Bekar Kiracı", "Telefonu Olsaydı" başlıklı mizah hikâyeleri basılmıştı. 1927-1928 döneminde adına hem Servet-i Fünun'da hem de Güneş, Hayat, Meşale ve Irmak'ta rastlanıyordu. Hikâyelerinden "O Arkadaşım" 1928'de Irmak'ta "Viyolonsel" 1928'de Meşale'de çıkmıştı. Sabahattin Ali 21 Ağustos 1927'de İstanbul Muallim Mektebi'ni bitirdikten sonra Yozgat'a atandı ve burada 1 yıl ilkokul öğretmenliği yaptı."(Bezirci, 1992:9-30).

"Sabahattin Ali 1930 yılı Mart ayı ortalarında Almanya'dan döndüğünde bir müddet, İstanbul Yüksek Muallim Mektebi'nde yatılı okuyan Nihal (Atsız), Pertev Naili

(Boratav), Orhan Şaik (Gökyay), Nihat Sami (Banarlı) gibi arkadaşlarının yanında kaldı. Daha sonra Bursa'nın Orhaneli kazasına ilkokul öğretmeni olarak atandı. Daha sonra Almanca yeterlilik sınavını kazanıp Aydın Ortaokulu'na Almanca öğretmeni olarak atandı. Burada komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle soruşturma geçirmiştir. Daha sonra 9 Eylül 1931 tarihine kadar Aydın Hapishanesi'nde tutuklu kalmıştır. Burada Kuyucaklı Yusuf ve Candarma Bekir'deki Halil Efe ile tanışır ve bundan sonra yazacağı hikâyeler için malzeme toplar. Berat kararından sonra 30 Eylül 1931'de Konya Ortaokulu Almanca öğretmenliğine atanır. 21 Haziran 1934 yılında çıkan soyadı kanunu dolayısıyla Edremit'teki ailesi Şenyuva soyadını alır ancak o çok sevdiği babasının ön adı olan Ali adını almak ister. Ancak ön adın soyadı olamayacağını öğrenince Alı olsun der. 16 Mayıs 1935'de Aliye Hanım ile evlenir ve Ankara'ya yerleşir. Filiz adında bir kızı olur. Daha sonra 1939 yılında "İçimizdeki Şeytan" adlı romanını yazar. Roman 3 Nisan ile 29 Haziran tarihleri arasında Ulus gazetesinde tefrika edilir. Roman yayımlandıktan sonra pek çok siyasi tartışmalara sebep olur. Nihal Atsız, bu romana karşılık İçimizdeki Şeytanlar adlı bir kitapçık yayımlar. 2. Dünya savaşının patlak verdiği yıllarda tekrardan askere alınır ve dört aylık askerlik sürecinde Kürk Mantolu Madonna'yı yazar."(Korkmaz, 1997:33-50)

"Cezaevi yıllarını daha sıkıntılı ve kavgalı yıllar alır. Sabahattin Ali hayatının son aylarında nakliyeciliğe başlar ve Türkiye'den kaçma hayalleri kurar ve bunu kimseyle paylaşmaz. Ali Ertekin adlı Yugoslavyalı bir kaçakçıyla tanışırılır. 31 Martta İstanbul'da Edirnekapı'dan Kırklareli'ne hareket eder ve bu kaçakçıyı şoför muavini olarak yanına alır. 16 Haziran 1948 günü Kırklareli'nin Üsküp Nahiyesi halkından Çoban Şükrü, Nahiye Jandarma Karakoluna müracaatla Sazara Köyü civarında hayvan otlatmakta iken Hedye Köyü yoluna 50 metre mesafede ormanda bir çatak içerisinde 4,5 ay evvel öldüğü anlaşılan bir ceset gördüğünü ihbar eder. Cesedin Sabahattin Ali'ye ait olduğu aylar sonra ortaya çıkar. 28 Aralık 1948'de tutuklanan Ali Ertekin cinayeti kabul eder ve 15 Ekim 1950'de Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesi'nce dört yıl hüküm giyer. Fakat aynı yıl Af Kanunuyla serbest kalır. 1947'den 1965'e kadar hiçbir eseri yayımlanmayan Sabahattin Ali'nin ise hala bir mezarı yoktur."(Bezirci, 1992:73-85)

1.1.2.EdebîKişiliği

Sabahattin Ali, hikâye ve roman türlerinde kalıcılığın sağlanması için, yaratılan kişilerin canlı olması, vakanın aktüalitesini yitirmeyecek tarzda seçilmesi ve işlenmesi gerektiğine işaret eder ve Türkiye’de bu kriterleriaşmış, ‘iyi roman’ sayılabilecek eser sayısının oldukça az olduğunu söyler. Eski edebiyat ve halk edebiyatından yararlanma konusunda da oldukça açık görüşlü olan yazar bunun için, ‘Sanat, olmuş ve olacak her şeyden faydalanır.’der. Böylece sanatın yaşayan canlılığına ve kalıcı, yaşatıcı özelliğine dikkat çeker. Sabahattin Ali, dilde aşırı her tavra karşıdır ve ‘Mademki dil, kitle ile bir anlaşma ve iletişim aracıdır; o halde önce anlaşılır olmalıdır; yalın, sade ve süssüz.’der. Oldukça kolay ve karalamasız yazar.”(Korkmaz, 1997:56-58).

“Sabahattin Ali daha çok ‘hikâyeci’ olarak ün kazanmıştır. Oysa yayın yaşamına şiirle girmiştir. Hikâyeye biraz sonra başlamıştır. Üstelik hikâyenin dışında romanlar, fıkralar, eleştiriler yazmıştır. Hatta bir oyun da yayımlamıştır. Öyleyken, bunlar onun ‘hikâyeci’ diye ün salmasını önleyememiştir. Çünkü yazarlığa şiirle başlamıştır ve sonunu getirememiştir. Ayrıca, bir şiir kitabına ve üç romana karşılık beş hikâye kitabı çıkarmıştır. Son eseri de -Sırça Köşk- yine bir hikâye kitabıydı...”(Bezirci, 1992:89)

“Sabahattin Ali, hikâye ve kısmen romanda gösterdiği başarıyı şiir, piyes ve masal denemelerinde gösteremez. Zaten Ayşe Sıtkı’ya yazdığı bir mektubunda, kendisini nedense şair olarak göremediğini ekseriya hikâyeci olarak telakki ettiğini söyler. Sabahattin Ali, Marko Paşa ve onun kapanmasından sonra devam eden Merhum Paşa, Malum Paşa, Ali Baba, Yedi Sekiz Hasan Paşa gibi mizah gazetelerinde hiciv yönü ağır basan ve genellikle tek parti yönetimindeki çarpıklıkları eleştiren, mizah yazıları, Varlık, Tercüme, Yurt ve Dünya, Ulus, Yeni Türk ve Zincirli Hürriyet’te ilmi ve siyasi yazılar da yayımlamıştır. Ama bu yazılar, tarihin zorla sürüklediği kavgalı yılların sadece psikolojik gerginliğini, bıkkınlığını yansıtmaktan öte bir sanat değeri taşımazlar. Yalnız Varlık ve Tercüme dergilerinde yayınlanan Batı edebiyatına ait yazıları, onun edebi kültürünün zenginliğini yansıtmaması bakımından önemlidir: ‘KnutHamsun’, ‘Shakespeare Meselesi I-III’, ‘De Profundis’, ‘İki Dilden Tercüme Meselesi ve Bir Misal’ vs. gibi.”(Korkmaz,1997:387).

“Divan edebiyatını iyi bilen Sabahattin Ali 1929-31 yılında bir ‘Terkib-i Bend Risalesi’ ile ‘Mesnevi’biçiminde bir mektup ve birkaç ‘gazel’ yahut ‘şarkı’ kaleme

almış, fakat arkasını getirmemiştir. Halk edebiyatından ise hikâyelerinde -sınırlı da olsa- yararlanmıştı. Hatta halk şiiri çizgisinde birtakım ürünler vermiş ve bunlardan bazılarını Dağlar ve Rüzgâr kitabında toplamıştır.” (Bezirci, 1992:173).

“Sabahattin AliBalıkesir Öğretmen Okulu’nda okuduğu sırada bir günece tutmuştur. Bu günceden bugün elde kalan yapraklar 23 Ocak 1340 ile 18 Mart 1340(1924) arasını kapsamaktadır. Filiz Ali, babasının evrakı arasında bulduğu bu güneceyi Pertev Naili Boratav’a vermiş, Boratav da güneceyi Latin alfabesine aktararak Filiz Ali Laslo ve Atilla Özkırmı tarafından hazırlanan Sabahattin Ali(Cem Yayınevi,İst.1979) adlı kitapta yayımlamıştır.”(Sönmez,2009:250).

1.1.3.Eserleri

Şiirler

Dağlar ve Rüzgar:

-1934, İstanbul, Türkiye Basımevi, 66 s.

Kurbağanın Serenadı:

-1973, Ankara, Bilgi Yayınevi, (“Değirmen”, “Dağlar ve Rüzgar” ve “Öteki Şiirler”le birlikte, 306 s.)

Değirmen:

-1935, İstanbul, Remzi Kitabevi, 220 s.

Kağnı:

-1936, İstanbul, Yeni Kitapçı, 184 s.

Ses:

-1936, İstanbul, Yeni Kitapçı, 77 s.

Yeni Dünya:

-1943, İstanbul, Remzi Kitabevi, 136 s.

Sırça Köşk:

-1947, İstanbul, Remzi Kitabevi, 136 s.

Romanlar

Kuyucaklı Yusuf:

-1937, İstanbul, Yeni Kitapçı, 290 s.

İçimizdeki Şeytan:

-1940, İstanbul, Remzi Kitabevi, 302 s.

-1966, İstanbul, Varlık Yayınları, 324 s.

-1974, Ankara, Bilgi Yayınevi, 291 s.

-1982, 1989, İstanbul, Cem Yayınevi, baskıya hazırlayan Atilla Özkırımlı, 324 s.

Kürk Mantolu Madonna:

-1943, İstanbul, Remzi Kitabevi, 177 s.

-Oyunlar

Esirler:

-1966, İstanbul, Varlık Yayınları, (“Son Hikayeler”le birlikte, 246 s.)

Marko Paşa Yazıları ve Ötekiler:

-1986, İstanbul, Cem Yayınevi, derleyen Hikmet Altunkaynak, 144 s.

Mektuplar

Sabahattin Ali'nin Özel mektupları, “İki Gözüm Ayşe”:

-1991, İstanbul, Ataol Yayınları, yayına hazırlayanlar Ayşe Sıtkı- Doğan Akın

Çeviriler

Tarihte Garip Vakalar(MaxMemmerich):

-1936, Ankara, Ulus Basımevi, 269 s.

Antigone(Sophokles):

-1941, İstanbul, Maarif Vekilliği, 95 s.

-1946, Ankara, MEB, XIII+67 s.

MinnaVonBarnhrm(lessing):

-1942, İstanbul, Maarif Vekaleti, III+155 s.

Üç Romantik Hikaye(H. VonKleist – A. V. Chamisso – E.T.A Hoffmann):

-1943, Ankara, Maarif Vekilliği, XV + 232 s.

Fontamara (IgnazioSilone):

-1943, Ankara, Akba Kitabevi, 173 s.

1.1.3.1.İçimizdeki Şeytan

‘İçimizdeki Şeytan’adlı roman, Macide ve Ömer arasında gelişen ani bir aşkın evliliğe dönüşmesini ve dönemin aydınlarının düşünce ve yaşayışlarını ele alır. Temelde iki kişi arasında yaşanan ilişkiyi siyasi ideolojiler üzerinden yorumlayan yazarın dili oldukça sadedir. İç monologların ağır bastığı yerlerde roman sürükleyiciliğini yitirir. Yazar kişileri hayal dünyasından değil çevresinden seçer bu da eserin dikkat çekici başka bir yanındır. Romanda dikkat çeken üç teknik kusur vardır: Birincisi, anlatıcının tesadüf unsurundan gereğinden çok bahsetmesi, ikincisi ise Bedri isimli müzik öğretmenin metne gelişigüzel sokulması ve metne giriş sebebinin belirsiz bırakılmasıdır. Son kusur ise yazarın taraf tutup açıkça kimi kahramanları Bedri ağzından eleştirmesidir.

“Ömer bazı özellikleriyle Dostoyevski’nin Stavrogin’i(Ecinniler) ile Gonçarov’unOblomov’una akla getiren bir çeşit ‘Lüzumsuz Adam’dır.İnançsız, iradesiz, kararsız, aylak, kaytarmacı bir tip. Ona karşılık Nihat inançlı, kararlı ve kavgacıdır. Yaşam anlayışı da onunkinin tam tersidir.Ömer’in birdenbire Macide’ye aşık olması, gitgide sağcı aydınların içyüzünü öğrenmesi, evlenince geçim sıkıntısına düşmesi, karısından ayrılmak zorunda kalması başka bir deyimle, gerçeklikle yüz yüze gelmesi Ömer’in ruhunda derin yankılar yaratır. Sonunda hapse girince, bu yankılar

acımasız, uyarıcı bir öz eleştiriye dönüşür. Bir yanıyla, tembel, iradesiz, ve ülküsüz, öbür yanıyla dürüst, zeki ve duygulu bir kişi olan Ömer zamanla kimliğinin bilincine varır. Hapishanede, başından geçenleri uzun uzun düşünür. Kendini suçlu bulur ve düzeltmeye karar verir: ‘İçimizdeki şeytan yok... İçimizde aciz var. Tembellik var... İradesizlik, bilgisizlik ve bunların hepsinden daha korkunç bir şey; hakikatleri görmekten kaçmak itiyadı var...’ Bu düşünceler İçimizdeki Şeytan’ın dayandığı ‘temel düşünce’yi dışa vurmakta ve onun bir ‘tezli roman’ olduğunu göstermektedir.”(Bezirci,1992:215-229)

“İçimizdeki Şeytan, Sabahattin Ali’nin toplumsal sorunlarla aktif olarak ilgilendiği bir dönemde kaleme alındığı için tezli bir roman niteliği taşımaktadır. Bu durum İçimizdeki Şeytan’ın roman tekniği bakımından değerini azaltır.İçimizdeki Şeytan’ı daha çok ideolojik açıdan değerlendiren İ. Güven Kaya, İbrahim Tatarlı- Rıza Mollof gibi araştırmacılar onu ‘en başarılı roman’ olarak nitelerken, daha çok objektif ve edebi değerlendirmeler yapan Atilla Özkırımlı, Tahir Alangu, Mehmet Ergün gibi araştırmacılar ise edebi bakımdan fazla başarılı bulmazlar.İçimizdeki Şeytan, roman kahramanı Ömer’in ferdi plandaki tezatları ve buhranları üzerine kurulmasına rağmen, toplumsal yanı ağır basan eleştirel gerçekçi bir romandır. Yazar 1940’ların Türkiye’indeki aydın ve entelektüel kesimin ideolojik açıdan eleştirisini yapar. Bu yüzden yayımlandığı zaman uyandırdığı geniş akisler, onun edebi yönünden çok siyasi ve ideolojik yönüne ait değerlendirmeleri kapsar.”(Korkmaz, 1997:248).

“Sabahattin Ali’nin İçimizdeki Şeytan romanı, disharmonik karşıt unsurları arasında diyalektiğini kuramamış; çocuklukla yetişkinlik, iyiyle kötü arasında gidip gelen bir gencin içinde bulunduğu durumu anlatan bir romandır. Yirmi sekiz bölümden oluşan romanda disharmonik unsurları arasında diyalektiğini kuramama durumu, asıl kişi olan Ömer’in eylemlerinde ve çevresindeki kişilerle kurduğu ilişkilerinde tezahür eder. Ömer’in içinde bulunduğu söz konusu durumu işaret eden eylemlerini; Macide’ye karşı haksızlık etmesi, haksız kazanç edinmesi ve çevresindeki kişilere karşı hayır diyememesi olarak üçe ayırmak mümkündür.”(Öcal, 2011: 258-259).

“İçimizdeki Şeytan ve Kürk Mantolu Madonna’da da aşk ve evlilik temaları işlenmiştir. Bu romanlarda da evlilikler mutlu bir biçimde yürümez. Aydınlar içindeki yozlaşma ise ‘İçimizdeki Şeytan’ da yansıtılır. Aslında buradaki kişilere aydın demek

mümkün değildir. Onlar meslekleri, kazanmış oldukları bazı unvan ve sıfatları nedeniyle aydın sayılmaktadır.” (Aydoğan, 2014: 76-77).

1.2.CÜMLE

Dil bilgisi kitaplarında genel olarak bir duyguyu, bir düşüncüyü tek bir yargı bildirerek anlatan sözcük veya sözcük dizisine cümle denmiş ancak bunun yanında **tümce** terimini de kullanan dilciler olmuştur. (Bozkurt,2000:203; Koç,1996:515; Gencan,2001:100; Atabay, Özel, Çam,2003:17).

Bazı dilcilerin cümle ile ilgili tanımları şu şekildedir:

“Bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir dileği, bir isteği, bir olayı, bir yargıyı anlatan sözcük dizisine **cümle** denir.”(Demir, 2006:175)

“Aralarında belirli yönde bir kavram yüklemesi(isnat) cereyan eden kelime veya kelime gruplarının oluşturduğu söz yapılarına **cümle** denir.”(Güneş, 2004:357).

“Bir duygu, bir düşünce anlatan anlatı birimine **tümce** denir. Bir sözcükten oluşabilir ve bu sözcük tam bir yargı bildiren tümcedir.”(Bozkurt,2000:203)

“İki unsur arasındaki olumlu veya olumsuz ilgiyi- sözü dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde tam olarak, -haber veya dilek yoluyla ifade eden kelimeler dizisine **cümle** denir.”(Bilgegil,2009:15)

“Aralarında anlamlı ilişkiler bulunan yani bazı kurallara göre bir araya gelerek yargı belirten sözcük dizisine **tümce**(Alm. **Satz**;Fr. **Phrase**;İng. **Sentence**)denir.”(Koç,1996:515)

“İçinde ya bir tek bağımsız yargı, ya da yeteri kadar yan yargıyla bir tek temel yargı bulunan kelime dizisine **cümle** denir.”(Ediskun,2005:323)

“Bir yapma veya olmanın nitelendirildiği dil yapılarına **cümle** denir.”(Karaağaç,2012:498)

“Bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir dileği, bir isteği, bir yargıyı, bir olayı anlatmak için kurulan sözcük dizisine **tümce** denir.”(Gencan,2001:100)

“Bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubuna **cümle** denir.”(Ergin,2002:398)

“Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine **cümle** denir.”(Karahan,2012:9)

“Bir ya da birçok sözcükten oluşan yargılı anlatım birimine tümce denir.”(Atabay, Özel, Çam,2003:17).

“Üzerinde gizli veya açık şahıs eki taşıyan en az bir çekimli fiilden veya üzerinde çekimli yardımcı fiil taşıyan bir isimden meydana gelen bir haber/dilek ifadesine cümle denir.”(Beserek, 1991:45).

“Duygularımız ve düşüncelerimizi anlatan ve içinde yargı bulunan sözcük dizisine cümle denir.” (Hengirmen, 2007:320).

“Bir yükleme bağı olarak oluşan, bir duyguyu, bir düşünceyi, bir eylemi veya bir isnadı, tam olarak anlatan ve birbirlerine belirli kurallarla bağlanan kelimeler dizisine cümle denir.” (Özmen, 2013:5).

“Bir yargıyı dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde haber, dilek, oluş veya bildirme yoluyla ifade eden; çekimli bir fiille veya sonuna cevher fiili getirilen bir isimle kullanılan kelimeler dizisine cümle denir.” (Delice, 2016:133).

“Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır. Aynı zamanda yük alanı içinde saklayan ve yüklem olan çekimli bir fiil 1. ve 2. kişiler için tek başına bir başına yargı, dolayısıyla bir cümle sayılabilir.”(Banguoğlu, 2007:522).

Hemen hemen bütün dilciler cümlenin tanımı ve kapsamı ile ilgili aynı görüş doğrultusunda hareket etmişlerdir. İncelenen gramer kitaplarındaki cümle tanımları, çeşitli makalelerde yer alan cümle tanımları birbirinden çok da farklı değildir. Bu tanımlardan yola çıkarak sınıflandırmalarımızda cümle terimini kullanmayı uygun gördük.

1.2.1. Birleşik Cümle İle İlgili Görüşler

Kaynaklarda genel olarak yapılarına göre cümlelerin basit, birleşik, sıralı ve eksilteli cümleler olmak üzere dörde ayrıldığı görülmektedir. Çalışmamızın konusu olan birleşik cümle ile ilgili görüş birliğine varılamamıştır.

Dilimizin sağlam bir gramer yapısı ve cümle dizilişi vardır ve istisnai durum oluşturacak kuralları pek yoktur. Cümle sınıflandırmaları ile ilgili dil bilgisi yazarlarının hemfikir olduğu konu cümlelerin dört ana başlık altında incelenmesidir. Bunlar: Yüklemine göre cümleler, yüklemine türüne göre cümleler, anlamlarına göre cümleler ve yapılarına göre cümlelerdir. Bunlar içerisinde en tartışmalı olanı yapılarına göre cümleler konusudur.

Çalışmamızın ana başlığı olan “birleşik cümle” kavramı bu tartışmanın ana malzemesidir. Türkçede “birleşik cümle” kavramı üzerinde bir fikir birliğine varılmamış olması, Türkçe öğretimi açısından önemli bir sorundur. Bu sorunun temel sebeplerinden birincisi fiilimsi dediğimiz isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiillerin bir cümleyi birleşik cümle yapıp yapmadığı meselesidir. Kimi gramercilerimiz fiilimsiler, birleşik cümle oluşturur demektedir. (Bilgegil, 2009:76-99; Güneş, 2004:367-371; Ediskun, 2005:381-390; Delice, 2016:142-149; Akbayır, 2013:135-140; Koç, 1996:535-573). Kimi gramercilerimiz ise fiilimsiler birleşik cümle oluşturmuyor demektedir. (Demir, 2006:240-260; Ergin, 2002:404-407; Karahan, 2012:85-95; Gencan, 2001:153-165; Bozkurt, 2000:207-253). İkincisi yardımcı şart cümlesinin şartlı birleşik cümle olarak kabul edilip edilmemesi meselesidir. Bazı gramercilerimiz “-sA” şart ekinin cümlede yargı bildirmediği için basit cümle olduğu görüşündeler. Üçüncüsü ki’li birleşik cümlelerin farklı şekillerde adlandırılmasıdır.

Çalışmamızda Türkçede önemli yer tutan birleşik cümle türlerinin sınıflandırılması ile ilgili araştırmacıların görüşlerine yer verdik. Bunlar şu şekildedir:

M. Kaya Bilgegil, birden ziyade yüklemi bulunan cümlelere bileşik cümle der. Bileşik cümle çeşitlerini de **girişik, şartlı, bağlı, sıralı ve karmaşık cümleler** olarak beşe ayırır. Yan cümleciklerinin yüklemeleri fiilimsilerle onlar yerinden kullanılmış, çekimli fiillerden meydana gelen cümlelere **girişik bileşik cümle** der. Bu yan cümlecik; özne, sözde özne, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci görevlerinde bulunur

ve öğelerden birini tamamlar, der. Şartlı birleşik cümlede, şart anlamını yan cümlecüğün ifade ettiğini ve yan cümlecüğün amacının temel cümlecüğü sınırlandırmak olduğunu söyler. Sıralı cümleleri ise kendi içinde basit cümlelerden meydana gelen sıralı cümleler, temel cümlelerden meydana gelen sıralı cümleler, yan cümleciklerden meydana gelen sıralı cümleler, girişik cümlelerden meydana gelen sıralı cümleler ve şartlı cümlelerden meydana gelen sıralı cümleler olmak üzere 5 bölüme ayırır. Bağlı cümlelerin her iki cümle arasına bağlaç getirilerek, ilk cümlelerin başına bağlaç getirilerek, birinci cümleyi ikinci cümleye bağlaç yerini tutan bir fiilimsiyle ya da fiillerden sonra gelen bağlaçla bağlayarak oluşturulduğunu belirtir. Aralarındaki ilgilere göre sıralı-bağlı cümle çeşitlerinin de mühim olduğunu söyleyip örneklerle şu şekilde sıralar: 1. Bağlama cümleleri, 2. Terditli cümleler, 3. Bölünme cümleleri, 4. Karşıtlık cümleleri, 5. Sebep(ta'lil) cümleleri, 6. Temsil veya teşbih cümleleri, 7. Açıklama(tefsir) cümleleri, 8. Kıyaslama cümleleri. Ki bağlacıyla kurulan cümleleri ise çeşitli görevleriyle ayrı kategoride değerlendirir. Çeşitli bileşik cümlelerin bir araya gelmesinden oluşan cümleleri de karmaşık cümle kategorisinde inceler.(Bilgegil, 2009:76-99).

Tufan Demir, birden çok çekimli eylemle kurulan cümlelere 'bileşik cümle'der ve temel cümle ile yancümleden oluştuğunu söyler. 'Temel cümle, bileşik veya girişik cümlelerde yancümlelerin, içcümlelerin, aracümlelerin veya yancümlecüğün bağlı olduğu asıl yargıyı bildiren cümleye denir.' şeklinde tanımlar. 'Yan cümle çekimli bir eylemle kurulan, temel cümleyi bir koşula, bir nedene bağlayan cümleye denir.'der ve yancümlelere göre bileşik cümle çeşitlerini sınıflandırır. **Bunlar: "1. Bağlaçlı yancümlesi olan bileşik cümle; bu cümlelerde yancümle temel cümleye 'ki' ile bağlanır. 2. Sorulu yancümlesi olan bileşik cümle; yancümlesi 'mi' ile kurulan cümlelerdir. 3. İlgeçli yancümlesi olan bileşik cümle; yan cümlesi 'gibi' edatıyla kurulan bileşik cümledir. 4. 'Değil' ile kurulmuş yancümlesi bileşik cümle. 5. İkilemeli yancümlesi olan bileşik cümle. 6. Kalıplaşmış yancümlesi olan bileşik cümle. 7. Koşullu yancümlesi olan bileşik cümle" şeklindedir.**Girişik cümleyibileşik cümle saymayıp ayrı kategoride iki grupta inceler. Bunlar: "Yan cümlecikle kurulan ve bağımsız cümleyle kurulan girişik cümle"dir. Sıralı cümleyi ise bağımsız,birden çok basit veya bileşik yapıdaki cümlelerin virgül, noktalı virgül ya da bağlaçlarla bağlanması şeklinde tanımlar ve öğeleri yönünden sıralı cümle ile bağlantıları yönünden sıralı

cümle şeklinde ikiye ayırır.Yine ayrı kategorilerde aracümle ve eksilteli cümleyi ele almıştır.(Demir, 2006:240-260)

Muharrem Ergin, birleşik cümlelerin bir asıl cümle ile onun anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleden oluştuğunu belirtir.**Birleşik cümleyiki’li birleşik cümle, şartlı birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle** olmak üzere üçe ayırır. İç içe birleşik cümle konusunda emin olmamakla birlikte iki ayrı cümlelerin özünde bir cümlede birleşmesinden dolayı iç içe cümleyi birleşik cümle sayar.(Ergin, 2002:404-407)

LeylâKarahan, cümleleri bağlanma şekillerine göre tasnif eder. Bunlar: **Bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler, ortak cümle öğeleriyle bağlanan cümleler, ortak kip/şahıs ekleriyle bağlanan cümleler ve anlam ilişkisiyle bağlanan cümlelerdir.**(Karahan, 2012:85-95)

Sezai Güneş, birden fazla kavram yüklemesinin yapıldığı, yani en az iki basit cümlelerin bir araya getirildiği yapılara birleşik cümle, der.**Birleşik cümleleri sıralı cümle, bağlı cümle, sıralı-bağlı cümle, şartlı cümle, girişik cümle, iç içe cümle, karmaşık cümle olarak sınıflandırır.** Ara söz cümlesini ise birleşik cümleden ayrı ele alır.(Güneş, 2004:367-371)

Fuat Bozkurt, “İçinde birden çok yargı bulunan tümcelere bileşik tümce denir.” der. Taşıdığı yargı birimleri kolayca ayrışan tümcelere ayrışık tümce olarak adlandırır ve 10’a ayırır. Bunlar: **1.Sıralı tümce,2.Bağlı tümce,3. “ki” bağlaçlı tümce, 4. İlgeçli tümce,5. Soru ekli tümce,6. Değil koşaçlı tümce,7. İç içe tümce,8. Koşullu tümce,9. Eksilteli tümce,10. Ara söz/ara tümce’dir.** Yine burada gözümüze çarpan “ki” bağlacının bağlı tümce içerisinde değil de istisnai durumundan dolayı farklı kategoride yer almasıdır. Bir de ayrışık tümce dışında kaynaşık tümceden bahseder. Eylemsi ile kurulan birimin ana tümce ile kaynaşık tanınmaz hâle gelmesine kaynaşık tümce der ve alt başlıklara ayırır. Bunlar: 1. Eylemlikli tümce(isim–fiille oluşan), 2.Ortaçlı tümce(sıfat-fiille oluşan), 3.Ulaçlı tümce (zarf-fiille oluşan)’dır. (Bozkurt, 2000:207-253).

Tahir Nejat Gencan, birleşik cümleyi, tümleyen ve tümlenen önermelerden kurulmuş söz dizisiolarak tanımlar. Bileşik tümcelerde eylemle kurulanlara **temel**

önermevekoşullu eylemlerle ve eylemsilerle kurulanlara da **yan=bağlı önerme** denir, der. Daha sonra bileşik önermelerde bir tane çekimli eylem olduğunu bu yüzden temel önerme olduğunu ifade eder. Bir bileşik tümcede kaç eylemsi varsa o kadar yan önerme olduğunu da ilave eder. Koşullu eylemleri de yan önerme kategorisinde alır. Yan önermelerin sayısı için sınır olmadığını da ayrıca belirtir. Hatta eskiden sınırsız sayıda yan önerme kullanmanın Divan edebiyatçıları için ustalık sayıldığını günümüzde ise bu şekilde uzun cümlelere rağbet edilmediğini de söyler. Yan önermelerin görevlerini ise ayrıca ayrıntılı olarak inceler. Bunları adevlemlerle kurulan önermeler, ortaçlarla kurulan önermeler, belirtme ortaçlarıyla kurulan önermeler, bağlama ulacıyla kurulan önermeler, durum ulaçlarıyla kurulan önermeler, artçıl ulaç, bitirme ve zaman ulaçları önermeleri, nedenlik ulacıyla kurulan önermeler ve koşul önermesi şeklinde 8 başlıkta ortaya koyar. Temel önermeye özne, nesne, tümleç olan ya da bu öğelerden birini tümleyen bileşik tümcelere girişik tümce der. Aynı zamanda bağımsızlaşmış tümceleri temel önermenin ögesinden biri olarak alıp düz tümleç şeklinde ifade eder. Örneğin; Tevfik Fikret: “yükselmeyen düşer” diyor, cümlesindeki ‘*yükselmeyen düşer*’i düz tümleç alır. Tümce arasına giren ve öge olamayan sözlerden teşekkül olan arasöz tümcesini ise ayrı ele alır ve araönermeli yalınç tümceleri bileşik tümce saymaz. Başlı başına bir tümce olmasına karşın bir bağlaçla ya da virgül, noktalı virgül gibi bir imle bir tümceye bağlananlara bağımsız önerme der ve iki gruba ayırır. Bunlar: Sıra önermeler ve Bağlı önermeler’dir. Biçimce de anlamca da birbirine bağlı olmayan; bununla birlikte aralarına virgül ya da noktalı virgül konulan bağımsız önermeler, sıra önermelerdir, der. Bağlı önermeleri ise biçimce ve anlamca bağlı olmak üzere ayrı ayrı inceler. Biçimce bağlılık kip ya da birkaç ögenin ortak oluşuyla ilgiliyken anlamca bağlılıkta ise kip ve kişi ortaklığı aranmaz; birbiriyle anlamca ilgili olması gereklidir, der. Ekeylemin olumsuzu olan “değil” le kurulu cümleleri de bu kategoriye dâhil eder. “ki” ile bağlanan önermeleri de bağlı önermelerin içerisinde ayrı sınıflandırır.(Gencan, 2001:153-165)

Sıddık Akbayır, en az iki eylem ya da yargı bildiren cümlelere bileşik cümle dedikten sonra eylem ya da yargılardan birine ana yargı yani temel cümle; yüklem dışındaki öğeye yardımcı yargı ya da yan cümle der. Yan cümleli bileşik cümleler dediği yapıyı 6 alt başlıkta inceler. **Bunlar: 1.Eylemsilerle kurulan girişik bileşik cümleler, 2. Koşullu bileşik cümleler, 3. Kaynaşık cümle(İç İç Bileşik Cümle), 4.**

“ki” li Bileşik cümleler(ilgi cümlesi),5. Edatlı bileşik cümleler, 6. “Değil” olumsuzluk koşacıyla kurulan bileşik cümleler’dir. Bu başlıklarda dikkat çeken nokta “ki”li cümlenin hem ilgi cümlesi olabileceği hem de sıralı bileşik cümle olabileceğidir. Yine edatların fiilimsilerle birlikte kullanıldığında bileşik cümle oluşturabileceği de başka bir iddiasıdır. Sıralı ve bağlaçlıbileşik cümleleri ise başka ana başlık altında şu şekilde tanımlar: “Birbirlerine anlam ilgisiyle bağlanan biçimce bağımsız cümlelerden oluşan söz dizisine sıralı cümle denir.” dedikten sonra bağımsız sıralı cümle, bağımlı sıralı cümle olmak üzere iki alt başlıkta inceler. Bağımsız sıralı cümle için aralarına nokta ya da noktalı virgül konularak birbirinden bağımsız şekilde sıralanan cümlelerdir, derken bağımlı sıralı cümle içinse öge ortaklığı olması gerektiğine dikkat çeker. Bağlaçlı sıralı cümleyi bağımsız bağlaçlı cümle, bağımlı bağlaçlı cümle ve sıralı-bağlaçlı cümle olmak üzere üç alt başlığa ayırır. Bunlardan bağımsız bağlaçlı cümlede verdiği örneklerde öge ortak olmaksızın ortadaki bağlaç iki bağımsız cümleyi birleştirir; bağımlı bağlaçlı verdiği örneklerde öge ortaklığı iki cümleyi birleştiren bağlaca eşlik eder; sıralı-bağlaçlı verdiği örneklerde ise en az üç yüklem ve bağlaç şartı koşar. Bir de son olarak çoğu kaynakta geçmeyen **katmerli bileşik cümleden** bahseder. Bir yan cümle+bir kaynaşık cümle=**katmerli bileşik cümle**,bir koşullu yan cümle+bir girişik cümle=**katmerli bileşik cümle**, bir koşullu yan cümle+bir kaynaşık cümle=**katmerli bileşik cümle** türlerinden söz eder ve bunları örneklendirir. (Akbayır, 2013:135-140).

Nurettin Koç, birleşik cümleyi içinde birden çok çekimli eylem bulunan, dolayısıyla birden çok yargı taşıyan tümceyi birleşik tümce olarak tanımlar ve birleşik tümcede bir temel cümleyle onun anlamını tümleyen bir ya da birkaç yantümce olduğunu belirtir. Temel tümcenin asıl bildiriye içerdiğini ve birleşik tümcenin sonunda olduğunu ifade eder. Yantümce için ise ‘ki’ bağlacıyla, dilek-koşul kipiyle, ‘mi’ soru ekiyle, ‘değil’ sözcüğüyle ya da çekimli eylemden sonra gelen bir ilgeçle temel cümleye bağlandığını söyler. Yantümce için bu bağlanma şekillerini de ayrı ayrı örneklerle açıklar. Anlam yakınlığı nedeniyle birbirine bağlanmış cümlelere sıralı tümce der ve bu cümle çeşidini bağımlı sıralı tümce ve bağımsız sıralı tümce olmak üzere iki bölüme ayırır. Bağımlı sıralı tümceler için özne, tümleç, ve yüklem ortaklığı arandığını söyler. Bağımsız sıralı tümce için ise yalnızca anlam yakınlığı arandığını ve herhangi bir öge ortaklığının aranmadığını söyler. Bir de her iki bağlanma türüyle ilgili şöyle bir not

düŖer: Bağımlı sıralı t¼mceler ile bağımsız sıralı t¼mceler hem noktalama imleriyle hem de bağlaçlarla birbirlerine bağlanabilirler, der. Arat¼mce c¼mlelerinden yalın ya da birleŖik t¼mcelerde yargıyı biraz daha açıklamak ve g¼çlendirmek için araya giren t¼mce diye s¼z eder. İt¼mce diye ayrı bir baŖlık açıp alt baŖlıklara ayırır. Bunlar: ekimli eyleme bağlı it¼mce, çekimli eyleme bağlı olmayan it¼mce ve it¼mcenin øge olması Ŗeklinindedir. Burada dikkat çeken ise çekimli eyleme bağı olanın direkt olarak çekimli eyleme bağlanması Ŗeklindeki biçimiyle çekimli eyleme bağlı olmayanın ise ‘diye’ vasıtasıyla çekimli eyleme bağlanmasıdır. İt¼mcenin øge olması durumunu b¼t¼n¼yle c¼mle içinde bir øgeyi temsil etmesi Ŗeklinde verir ve ørneklerle açıklar. Bir temel t¼mceyle, bir ya da birkaç t¼mcesinin oluŖturduđu geniŖ t¼mceye ‘giriŖik t¼mce’ der ve temel t¼mce ve t¼mcesiden oluŖtuđunu s¼yleyerekt¼mcesiyi de ayrı olarak açıklar. Bir giriŖik t¼mcede herhangi bir eylemsi t¼r¼yle oluŖan dizimi t¼mcesini olarak adlandırır ve giriŖik t¼mcedeki eylemsilerin birden fazla yargı bildirdiğini ve bu y¼zden tercih edildiğini de ayrı olarak ifade eder. Ayrıca t¼mcesilerin c¼mle içinde øzne, t¼mle olabileceği gibi ilgeç øbeđi yardımıyla da kurulabileceklerini alt baŖlıklarda verdiği ørneklerle açıklar. Yine yapısına g¼re t¼mceler alt baŖlıđında devrik t¼mce, kesik t¼mce, kalıplaŖmıŖ t¼mce t¼rlerini de ayrı ayrı ørneklendirerek açıklar. (Koç,1996:535-573)

Haydar Ediskun, içinde bir tek temel yargıyla yeteri kadar yan yargı bulunan c¼mleyle bileŖik c¼mle der ve yan yargıyı yan c¼mlecik ya da bağımlı c¼mlecik olarak belirtir. Temel yargı için yan yargıları bir sonuca bağlayan s¼z dizisidir, Ŗeklinde ifade kullanır. Yan c¼mleciklerin g¼revleri adlı ana baŖlık açıp onun da alt baŖlıklarını sıralayıp ørneklendirir. Bunlardan ilki giriŖik c¼mledir. Yan c¼mleciciđi temel ya da baŖka bir yan c¼mleciciđin øznesi, nesnesi, dolaylı t¼mlecici, zarf t¼mlecici, edat t¼mlecici ya da bu c¼mleciklerin øgelerinin niteleyeni, belirteni olan bir bileŖik c¼mleyle giriŖik c¼mle dedikten sonra yan c¼mleciciđi kendinden sonraki bir c¼mleciciđin Ŗartı, sebebi, tahmini olan bileŖik c¼mleleri de Ŗartlı birleŖik c¼mle olarak adlandırır. Ŗart, sebep, tahmin bildiren c¼mleciciđi baŖlama ya da Ŗart c¼mleciciđi; Ŗart, sebep ya da tahminin sonucu olan c¼mleciciđi de ceza ya da sonuç c¼mleciciđi Ŗeklinde ele alır. Sıra c¼mlelerini ise ‘Biçimlerine g¼re c¼mleler’ alt baŖlıđında ayrı ayrı inceler. Kısaca baŖlıklardan bahsedecek olursak Ŗu Ŗekildedir: Sıra c¼mleler, bağlı c¼mleler ve ‘ki’li bağlı c¼mleler’dir. Sıra c¼mleler için øzneleri aynı da olabilir ayrı da der ve noktalama(,),(;)

işaretleriyle ayrıldığını söyler. Bağlı cümlelerin, aralarında anlam ilgisi bulunan basit ya da bileşik cümlelerin aralarına bağlaç getirilip oluşturularak yapıldığını söyler. Ayrıca bağlaç düşmüşse ancak bağlacın düştüğü seziliyorsa buna da eksiltili bağlı cümle der. Son olarak “ki”li bağlı cümleleri örneklerle açıklar. Arasöz ve eksiltili cümleleri zaten bu kategorilerin dışında ayrı olarak değerlendirir ve yorumları diğer dilcilerden çok da farklı değildir.(Ediskun, 2005:381-390)

H. İbrahim Delice, cümleleri yapılarına göre basit ve birleşik cümle olmak üzere iki bölüme ayırır. Basit cümleyi, bünyesinde yancümle –cümlemsi- barındırmayan cümleler şeklinde tanımlarken birleşik cümleyi iki veya daha fazla yargının bir cümle içerisinde yan cümle veya iç cümle şeklinde birleştirilmesi yoluyla oluşan cümleler şeklinde tanımlar. Birleşik cümleyi 4 alt başlığa ayırır. Bunlar: **1. Girişik-birleşik cümle, 2. İç-içe birleşik cümle, 3. “ki”li birleşik cümle, 4. Karmaşık birleşik cümle’dir.** “Bünyesine aldığı fiilimsi ve şart ekiyle cümlelerin herhangi bir unsuruna yahut cümle içinde bir kelime türüne dönüştürülmüş cümleleri –yan cümle ve iç cümle yapısında yargıları- barındıran cümle türüne girişik-birleşik cümle” demektedir. Girişik birleşik cümleleri, yan cümlesi isim-fiil öbeğinden oluşan, yan cümlesi sıfat-fiil öbeğinden oluşan, yan cümlesi zarf-fiil öbeğinden oluşanlar, yan cümlesi şart öbeğinden oluşan cümleler diye de alt başlıklara ayırarak örneklendirir. “Bir cümle, bağımsız cümle yapısını koruduğu halde başka bir cümle içinde onun bir ögesi olarak yer alabilir. Bu şekilde oluşturulmuş birleşik cümlelere iç-içe birleşik cümle denir.” der. “Ki” bağlacıyla ilgili aldığı şu not ise dikkat çekicidir: “ki”bağlacı, yan cümle oluşturuyorsa sonrasında (,); bağımsız cümleleri birbirine çeşitli anlam ilgileriyle bağlıyorsa öncesinde(;) sonrasında(,); pekiştirme amacıyla kullanılıyorsa içinde veya sonunda bulunduğu cümlelerin sonuna(!) işaretleri konmalıdır”. Bir cümle içinde çeşitli cümle yapılarından en az ikisinin bir arada olmasının karmaşık birleşik cümleyi oluşturduğunu söyler. Sıralı cümleleri, bağlı cümleleri ve eksiltili cümleleri ise yapılarına göre birleşik cümleler kategorisinde saymayıp kullanılışlarına göre cümleler kategorisinde ele almaktadır. (Delice, 2016:142-149)

Günay Karaağaç, yapısında birden fazla yüklem bulunan cümleleri birleşik cümle olarak tanımlamaktadır. Bu yapının bir ana cümle ve bu ana cümlelerin de anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümle ile kurulduğunu söyler. Birleşik

cümleleri üç ana başlığa ayırır. **İlki şartlı birleşik cümledir.** Şart cümlesinin bütün dillerde yardımcı cümle olduğu ve tek başına yargı bildirmedeği şeklinde ifade eder. Bir başka cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme anlamlarıyla tamamladığını da bu düşüncesine ekler. **İkincisi ise iç içe birleşik cümledir** ve bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde yer alarak oluştuğunu belirtir. Yardımcı cümleyi ise “Yardımcı cümle, ana cümlenin bir ögesi ya da o ögenin bir parçasıdır ve ana cümlenin yüklemi genellikle, ‘demek, zannetmek, sanmak, bilmek, görmek, görünmek, farzetmek, düşünmek’ eylemlerinin çekimli şekilleridir.” diye tanımlar. Üçüncü olarak **“Ki”li birleşik cümleden söz eder.** Ki’li birleşik cümlenin Türkçenin söz dizimi yapısına ters olarak, yardımcı cümlenin ana cümleden sonra gelmesiyle oluştuğunu söyler. Ayrıca ki’nin bağlama edatı dışında bağlama zamiri olarak da kullanıldığının örnekleri olduğunu ve bunun günümüzde ise reddedildiğinin de notunu ekler. Bağlı cümleleri ve eksiltili cümleyi ise birleşik cümle kategorisinden ayrı ele alır. (Karaağaç, 2012:512-517).

Birleşik cümleyi, dilek ve koşul bildiren yan tümceler, temel tümceye “ki” bağlacıyla bağlanan yan tümceler, soru ekiyle temel cümleye bağlanan yan tümceler, ilgeçli yan tümce ve değil olumsuzluk koşacıyla temel tümceye bağlanan yan tümceler gibi bölümlere ayırarak açıklarlar.(Atabay, Özel ve Çam, 2003:95-105).

Raşit Keskin, birleşik cümleyi “Bir temel cümleyle onun anlamını tamamlayan en az bir yan cümleden oluşan cümlelere birleşik cümle denir.” şeklinde tanımlar ve **girişik birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, “ki”li birleşik cümle, şartlı birleşik cümle olmak üzere 4 bölüme ayırır.**(Keskin,2004:223-228).

Rasih Erkul, birleşik cümleyi “Anlam ve şekil ilişkisiyle birden fazla hüküm grubunun, cümlenin, bir araya gelmesiyle kurulan, birden fazla hareket, iş bildirdiği halde bir çekimli yüklem olan cümleye birleşik cümle denir.” şeklinde tanımlar. **Birleşik cümleyi, şart cümlesi, iç içe (girişik) cümle, “ki”li birleşik cümle olmak üzere 3 gruba ayırmıştır.** (Erkul, 2004:59-62).

Ahmet Beserek, birleşik cümleyi “Bir cümle içinde birden fazla fiil soylu kelime varsa; yani temel cümlenin yüklemi dışındaki öğeleri, zarf-fiiller, sıfat-fiiller, isim-

fiiller ve şartlı çekimlerden kurulmuş yan cümleciklerden meydana geliyorsa, bu şekildeki cümleler, birleşik cümlelerdir.” şeklinde tanımlar.(Beserek, 1991:51).

Mazhar Kükey, birleşik cümleyi “Bir ya da birden çok yan tümcecikle, bir tek temel tümcecikten oluşan tümceye bileşik tümce denir.” şeklinde tanımlar ve girişik-bileşik tümce, şartlı bileşik tümce, “ki” bağlaçlı bileşik tümce, iç içe bileşik tümce olmak üzere 4 gruba ayırarak örneklerle açıklar.(Kükey, 1975:264-291).

Mehmet Hengirmen, birleşik cümleyi “İçinde birden çok çekimli eylem ve birden çok yargı bulunan cümlelere birleşik cümle denir.” şeklinde tanımlar. “Temel cümlenin anlamını tamamlayan ve içinde yargı bulunan cümlelere yan cümle denir.” der. Yan cümlenin temel cümleye ‘ki’ bağlacıyla, ‘de’ bağlacıyla, ‘mi’ soru ekiyle, ‘gibi’ ilgeciyle ve ‘değil’ sözcüğüyle bağlandığını belirtir.(Hengirmen, 2007: 353-354).

Serdal Kara, girişikcümle problemi konusunda kaleme almış olduğu makalede ayrıntılı bilgilere yer vermektedir. Makaleyi özetleyecek olursak şu temel görüşlere yer vermektedir:

“Fiilimsilerin yan anlam taşıdığını savunan dilciler, cümlelerin iç yapısını esas almakta, Türkçenin şekilden ziyade manaya dayalı bir dil olduğunu, bu nedenle de şeklin yanında anlamın da dikkate alınmak zorunda olduğunu belirtmektedirler. Bu düşünceden hareketle fiilimsilerle kurulu cümlelerin tek yargı taşıdığı fikrini reddetmektedirler. Bu görüşü şöyle örneklendirebiliriz: “*Yatılı okulun sınavını kazandığıma hiç sevinmedim.*” cümlesi birden fazla yargıdan oluşmaktadır.”

a. Yatılı okulun sınavını kazandım.

b. Buna hiç sevinmedim.

“Örnekten de anlaşılacağı üzere bu cümlede iki yargı söz konusudur. Bu düşünceyi reddeden dilciler ise, cümlenin dış yapısının esas alınarak incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü zihinde üretilen cümlelerin şekli ve sayısı ne olursa olsun önemli olan, bu cümlelerin söz ve yazıya yansımış şekli olduğu benimsenmiştir. Bu nedenle de fiilimsilerin; cümlede isim, sıfat ve zarf görevinde olduklarını ve yargı anlamı taşımadıklarını savunmaktadırlar. Bu düşünceyi örneklendirecek olursak; “*Tehdit yüklü parmaklarını tutup ona gülümsedim.*” cümlesinde Tehdit yüklü

parmaklarını tutup zarf grubu olduğu ve yüklemi zarf yönüyle sınırlandığı belirtilmekte, yargı anlamı taşımadığı savunulmaktadır. Başka bir örnek verecek olursak; “*Eviden koşarak uzaklaştı*” cümlesinde koşarak kelimesi yerine hızla kelimesi konulabileceği cümlede her iki kelimenin de aynı görevde olduğu, bu nedenle de her iki kelimedede de yargı anlamı olamayacağı savunulmaktadır.”

“Fiilimsilerin fiil özelliklerini devam ettirmeleri, çatı ve olumsuzluk eklerini alabilmeleri, yeterlilik fiilleriyle kullanılabilmesi ayrıca kendilerine bağlı öğeler taşıyabilmeleri yüklem durumundaki fiiller gibi kullanılabildiklerini ve yargı anlamını taşıdığını göstermektedir. Diğer isim ve isim soylu sözcüklerin bu tür kullanımları olmadığı düşüncesinden hareketle, fiilimsilerin bunlar gibi düşünülmemesi gerektiği kanısındayız.”

“Bir cümleyi anlamından bağımsız düşünemeyiz. Yani cümlenin dış yapısı ile birlikte iç yapısı da cümlenin kuruluşunda önemlidir. Fiilimsilerle kurulu cümlelerde bir yan yargı/anlam olduğunu söyleyebiliriz. Örneklerle bu düşüncüyü daha açık bir şekilde vermeye çalışırsak; *Ali yemeğini yedi ve yattı* cümlesinde iki yargı söz konusudur. Bu cümleyi *Ali yemeğini yiyip yattı* ya da *Ali yemeğini yedikten sonra yattı* şeklinde ifadelendirdiğimizde fiilimsilerle kurulu cümlelerde fiilimsiler fiil anlamını kaybetmemekte, sadece bir temel cümleye bağlı olarak ve bu temel cümleyi çeşitli yönlerden tamamlayan yan cümle halinde yer almaktadır. Başka bir örnek daha vermek gerekirse; *İşe gidemedim, çünkü hastaydım* cümlesinde iki yargı söz konusudur. Bu cümleyi “*Hasta olduğum için işe gidemedim.*” şeklinde ifadelendirdiğimizde anlam değişmemektedir.”

“Sonuç olarak fiilimsilerle kurulu cümlelerde fiilimsiler yan cümle anlamı taşımakta, bu nedenle de bu tür cümleler basit cümle değil de, girişik cümle olarak değerlendirilmelidir”.(Kara, 2012:643-648).

Tahsin Banguoğlu, girişik cümleyi birleşik cümle içinde karmaşık birleşik cümle başlığı altında ad-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil cümlesi diye üç grupta inceler ve birleşik cümleyi şu şekilde tanımlar: “Anlam ve şekil ilişkileri olan birden fazla yargının bir araya gelmesiyle kurulmuş cümleye **birleşik cümle** denir.” (Banguoğlu, 2007:546). Yazarın birleşik cümle ilgili görüşleri birçok kitapta taradığımız birleşik cümle

çeşitlerinden çok daha farklıdır. Banguoğlu, birleşik cümleyi tümeleme ve karmaşık birleşik cümle olmak üzere iki ana bölüme ayırmaktadır. Tümeleme birleşik cümleyi şart cümlesi, ilinti zamiri cümlesi ve bağlam cümlesi olmak üzere üç alt başlığa ayırır. Karmaşık birleşik cümleyi ise ad-fiil cümlesi, sıfat-fiil cümlesi ve zarf-fiil cümlesi olmak üzere alt bölümlere ayırmaktadır. Bu bölümler de kendi içinde alt başlıklara ayrılmaktadır. “İçimizdeki Şeytan” adlı romandan alınan birleşik cümle örnekleri bu alt başlıklara göre Bulgular bölümünde değerlendirilmiştir.

Tahsin Banguoğlu’nun eserini incelediğimizde yazarın, birleşik cümle ile ilgili ayrıntılı bilgi verdiğini gördük ve birçok esere kaynaklık eden bu eseri dikkate alarak çalışmamızı oluşturmaya çalıştık. Aynı zamanda gerekli gördüğümüz yerde başka tasniflerden de yararlandık.

2.YÖNTEM

Bu çalışmada Cumhuriyet Döneminin toplumcu gerçekçi temsilcilerinden biri olan ve kısa hayatına çok sayıda hikâye kitabı, üç roman sığdıran ve her bir romanı üzerine birçok çalışma yapılan, hâlâ güçlü okur kitlesine sahip olan Sabahattin Ali'nin "İçimizdeki Şeytan" adlı romanını uzun cümleleri dolayısıyla birleşik cümle konusu için uygun gördük. Çalışmamızda birleşik cümle yapılarına geçmeden önce, yazarın Hayatı, Eserleri, İçimizdeki Şeytan adlı eseri ve Edebî kişiliği hakkında kısaca bilgi verdik.

Çalışmamızda İçimizdeki Şeytan adlı eserin 2017 yılında basılan 47. baskısını esas aldık. Bu incelemeyi yaparken yazarın hayatta iken zaman zaman sadeleşmeye gittiğinden kaynaklı çok fazla yabancı kelime kullanmadığını, devrik cümle kullanımının bile asgari düzeyde olduğunu gördük. Söylev niteliği taşıyan, çoğu birkaç sayfayı bulan uzun cümlelerinde oldukça fazla birleşik cümleye rastladık.

Romandaki birleşik cümleleri belirlerken, ilk olarak eseri taradık ve cümleleri tek tek fişledik. Fişlenen cümleleri Tahsin Banguoğlu'nun "Türkçenin Grameri" adlı kitabındaki birleşik cümle türlerine göre tasnif ettik. Konu başlıklarındaki tanımlar Tahsin Banguoğlu'na aittir ve bu sınıflamaları yaparken yer yer birleşik cümle ile ilgili başka görüşlere de yer verdik.

3.BULGULAR

3.1.BİRLEŞİK CÜMLE

Birleşik cümle genel olarak bir temel cümle ile onun anlamını tamamlayan bir veya birden fazla yan yargıdan oluşan cümle türüdür.

Birleşik cümlenin tanımı, tasnifi konusunda araştırmacılar bir fikir birliğine varamamıştır. Kaynaklarda birleşik cümle ilgili terimlere bakıldığında bileşik cümle, bileşik tümce, birleşik tümce, mürekkep cümle, karmaşık cümle gibi adlandırmalarla karşılaşmıştır. Biz çalışmamızda ‘birleşik cümle’ terimini kullanmayı uygun gördük.

“Anlam ve şekil ilişkileri olan birden fazla yargının bir araya gelmesiyle kurulmuş cümleye **birleşik cümle** denir.”(Banguoğlu, 2007: 546).

3.1.1. Birleşik Cümlenin Yapılışı

Basit cümle tek yargıyı, birleşik cümle birden fazla yargıyı içinde barındırır. Bu durumda birleşik cümlelerde ana yargıyı taşıyan cümle, temel ya da baş cümle diye adlandırılırken yan yargıyı taşıyan cümle, iç cümle ya da yan cümle diye adlandırılır.

“Basit cümle bir tek yargıyı kapsar ve bir tek başına yargıdan ibaret olur. Orada öbür cümle üyeleri birden fazla olabilir, fakat yargının ilk unsuru olan yüklem tektir. Bitmemiş fiil yargıları, yarım yargılar da böyledir. Buna göre bir birleşik cümlede ne sayıda yüklem varsa o kadar birleşen vardır.Bu yüklemeler çekirdek olarak birleşik cümle içinde her yargı kendine göre cümle üyeleri alıp gelişir ve bunlar tam yapılıklı birleşik cümleyi meydana getirirler. Başka bir deyimle birleşik cümle yine de cümlelerden meydana gelir.Cümleler türlü ilişkilerle ve farklı şekillerde birleşirler ve aralarında bir sıralanma bulunur. Basit cümledeki üyeler gibi birleşik cümlede de birleşenler bir yapılığa tabi olurlar. Ana fikri taşıyan ve mutlaka bir tam yargı teşkil eden cümleye **baş cümle** denir. Buna karşı birleşik cümlenin her türlü öbür bileşenlerine **ikincil cümle** denir.”(Banguoğlu, 2007:546-547).

3.1.2.Birleşik Cümlenin Çeşitleri

Dilcilerin birleşik cümle çeşitleri ile ilgili ortak bir fikre sahip olmadıklarını daha önce söylemiştik. Bu farklılıkları ortaya koymak için bazı araştırmacılara göre birleşik cümle türlerini şu şekilde sıraladık:

Sıddık Akbayır, birleşik cümleyi, 1.Eylemsilerle Kurulan Girişik Bileşik Cümleler, 2.Koşullu Bileşik Cümle, 3.Kaynaşık Cümle(İç İçe Bileşik Cümle), 4.Ki’li Bileşik Cümle, 5.Edatlı Bileşik Cümleler, 6. “Değil” Olumsuzluk Koşacıyla Kurulan Bileşik Cümleler olmak üzere altı başlık altında ele almıştır.

Muharrem Ergin gibi birleşik cümleyi Şartlı Birleşik Cümle, İç İçe Birleşik Cümle, Ki’li Birleşik Cümle olmak üzere üç gruba ayıran dilciler, Mustafa Özkan, Günay Karaağaç, Necati Demir’dir. H. İbrahim Delice birleşik cümleyi, Girişik Birleşik Cümle, İç İçe Birleşik Cümle ve Karmaşık Birleşik Cümle olmak üzere üç çeşide ayırmaktadır.

Rasih Erkul, birleşik cümleyi, Girişik Birleşik Cümle, İç İçe Birleşik Cümle, Şartlı Birleşik Cümle olmak üzere üç grupta incelemiştir.

M. Kaya Bilgegil, birleşik cümleyi Girişik Birleşik Cümle, Şartlı Birleşik Cümle, Bağlı Birleşik Cümle, Sıralı Birleşik Cümle ve Karmaşık cümle olmak üzere beş gruba ayırır.

Sezai Güneş, birleşik cümleyi Sıralı Cümle, Bağlı Cümle, Sıralı- Bağlı Cümle, Şartlı Cümle, Girişik Cümle, İç İçe Cümle, Karmaşık cümle olmak üzere 7 guruba ayırır.

Tahsin Banguoğlu’na göre birleşik cümlelerin sınıflandırılması şu şekildedir: “1. Tümlene Birleşik Cümle (A. Şart Cümlesi, B. İlinti Zamiri Cümlesi, C. Bağlam Cümlesi); 2. Karmaşık Birleşik Cümle (A. Adfiil Cümlesi, B. Sıfatfiil Cümlesi, C. Zarffiil Cümlesi).”

Çalışmamızda birleşik cümleleri, tümlene birleşik cümle, karmaşık birleşik cümle, iç içe birleşik cümle ve arasözlü birleşik cümleler olmak üzere dört gruba ayırarak incelemeyi uygun gördük. Bu doğrultuda Tahsin Banguoğlu’nun tasnifi başta olmak üzere çeşitli tasniflerden yararlandık.

“Birleşenleri anlam ve şekil ilişkileriyle bir araya gelmiş olan birleşik cümle bu iki yönden çeşitlenmiş bir yargılar öbeğidir ve yine iki açıdan sınıflandırılır. Bu sınıflandırma, baş cümleyle ikincil cümle arasındaki ilişkiye göre yapılır. Anlam ve şekil açısından iki türlü birleşik cümle vardır:

- a) “Baş cümleyle anlamca ilgili, fakat onunla aynı hizada ikincil bir cümleden oluşan birleşik cümleye **yan yana birleşik cümle** denir.” (Banguoğlu, 2007: 547). Burada ikincil cümle **yan cümle** adını alır.

Banguoğlu'nun yan yana birleşik cümle tanımı bugünkü sıralı cümlelerin tanımıyla benzerdir.

“Basit veya birleşik cümleler, zaman dilimi itibariyle birbirini takip ediyorsa, sıralama işleviyle kullanılan ‘ile, ve, hem ... hem ..., ne ... ne ..., ...de...de, gerek... gerek ..., olsun ... olsun ...gibi yüklemce de anlamca da bağımsız cümleleri birbirine sıralama işleviyle bağlayan bağlaçlar veya bu tür bağlaçları temsilen yazı dilinde noktalı virgül (;) veya (,), konuşma dilinde ise bu noktalama işaretleri yerine vurgu ile birleştirilebilir.” Buna göre sıralanan cümleler kendi içinde bağımsız sıralı ve bağımlı sıralı olmak üzere ikiye ayrılır.” (Delice, 2016: 146).

“Madam evde olmadığını söyledi ve nedense bizi senin odaya koymadı.” (İŞ, 122).

- b) “Bir baş cümleyle anlamca gerçekleşmesi onun varlığına bağlı bir ikincil cümleden meydana gelen birleşik cümleye ise **alt alta birleşik cümle** denir.” (Banguoğlu, 2007: 548). Burada cümle **alt cümle** adını alır.

Alt alta birleşik cümlelerin tanımı, bünyesinde şart ekiyle çekimlenmiş fiil cümleleri bulunduran cümlesi şart öbeğinden oluşan girişik-birleşik cümle tanımına benzerdir. (Delice, 2016: 144).

“Halbuki üstüne başına bakılınca pek para içinde yüzmediği anlaşılır...” (İŞ, 166).

Bakılınca kelimesi yerine **bakılırsa** kelimesi de kullanılabilir.

“Yapılışına göre de iki çeşit birleşik cümle vardır. Birincisi, bir baş cümleyle ona belli bir fiil çekim şekli veya bir bağlam, bir nispet zamiri ile basitçe bağlanmış bir ikincil cümleden oluşur. Buna **tümleme birleşik cümle** denir.” (Banguoğlu, 2007:548). Burada ikincil cümle **dış cümle** adını alır. Bu dış cümle baş cümlelerin üyelerinden biri olmaz, fakat anlamca bir yan cümle ya da alt cümle olabilir.

Bu cümle yapısını oluşturan cümleler yapıcı birbirinden bağımsız yüklemelere sahip olmalarına rağmen anlamca birbirlerine sıkıca bağlıdırlar. Bu bağı sağlayan biçimbirimler de bağlaçlardır. ‘Fakat, ki, çünkü, ama’ bu bağlaçlara örnektir. (Delice, 2016: 148).

“İlk zamanlarda sessiz sessiz bir kenarda durduğu için pek göze çarpmamıştı, fakat kısa bir müddet sonra Bedri'nin bütün alakasını üzerinde topladı.” (İŞ, 31).

“İkinci yapılaş ise bir baş cümleyle onun üyelerinden birinin yerini alan, ya da o üyeleri oluşturan belirtme öbeklerinden birinin içine giren bir ikincil cümleden meydana gelir. Buna **karmaşık birleşik cümle** denir.”(Banguoğlu, 2007:548). Burada ikincil cümle **iç cümle** adını alır. Bu iç cümle her zaman baş cümlelerin üyelerinden biri veya belirten olur. Anlamca da bir yan cümle, ya da bir alt cümle olabilir:

“Ömer İstanbul'dan ayrılmayı aklına bile getirmek istemiyordu.” (İŞ, 135).

“Banguoğlu'nun “mudil cümle” diye adlandırdığı ve sonradan adı girişik cümle (bazılarına göre katışık veya karmaşık) olan bu yapı, bu güne kadar sürüp gelen birtakım yanlış anlamalara, farklı değerlendirmelere sebep olmuş ve bu çerçevede birkaç da terim ortaya çıkmıştır. Ahmet Cevat Emre'nin 1945 yılında yayımladığı Türk Dilbilgisi adlı çalışmasında bu konu “katışık” terimiyle ve bir iki örnekle çok kısa olarak verilmiştir.” (Zülfikar, 1995: 643).

Vecihe Hatipoğlu, Hikmet Dizdaroğlu, H. Ediskun, Rasim Şimşek, Nurettin Koç, M. Kaya Bilgegil, Sezai Güneş, H. İbrahim Delice, Sıddık Akbayır, Tahsin Banguoğlu, Tahir Nejat Gencan, gibi dilciler gerek terim sözlüklerinde gerekse dilbilgisi kitaplarında girişik cümlelere yer vermişlerdir.

Tüm bu tanımlardan hareketle ve yeri geldikçe sınıflandırma tanımlarına başvurarak, “İçimizdeki Şeytan” adlı romandaki birleşik cümle yapılarına örnekler verdik:

3.1.2.1. Tümlene Birleşik Cümle

Bu cümle çeşidinin içerisinde yer alan cümlelerle ilgili bazı dilcilerin görüşleri şu şekildedir:

-sA ekinin kip özelliği gösterip göstermemesi durumu: –sA’nin kip olup olmaması durumuna göre şartlı birleşik cümle yapıp yapmamasıdır. Kip özelliği gösteriyorsa birleşik cümle denmiştir göstermiyorsa basit cümle olarak tasnif edilmiştir. Zarffiil grubu olarak ele alındığı durumlarda ise girişik birleşik cümle içerisinde değerlendirilmiştir.

Hengirmen fiilimsilerle kurulan birlikleri ve –sA ekli kelimeleri de birleşik cümle grubunda göstermektedir. Gülensoy, fiilimsilerle kurulan yapıları girişik cümle ve –sA’lı yapıları da şart cümlesi olarak kabul etmektedir. (İlhan, 2007: 253-260)

“Hatiboğlu, Ediskun, Delice fiilimsileri ve onlarla kurulan birlikleri birleşik cümle içerisinde görev alan yan cümleler olarak kabul etmektedirler. Ergin, Karahan, Ercilasun ve diğer bazı dilcilerin kabul ettiği gibi “fiilimsilerde tamamlanmış- bitmiş bir yargı olmadığı için bunlarla kurulan birlikler cümle oluşturmaz” düşüncesiyle basit cümle olarak görülmektedir.” (İlhan, 2007: 253-260).

Kaya Bilgegil, Muharrem Ergin, Sezai Güneş, Sıddık Akbayır, Haydar Ediskun, Günay Karaağaç, Rasih Erkul, Mazhar Kükey gibi araştırmacılar –sA ekinin şartlı birleşik cümle oluşturduğunu savunarak birleşik cümle içerisinde ele almışlardır.

İlinti zamiri cümlesinin durumu:Ki bağlama edatı, bağlı cümle içerisinde ele alınıp alınması, pekiştirme görevindeyse bağlı cümle oluşturmaması ve kendi başına birleşik cümle olarak kabul edilip edilmemesi yönünden çeşitli şekillerde tasnif edilir.

Bedri Sarıca, Haydar Ediskun, gibi araştırmacılar ki’li cümlelere bağlı cümle içerisinde yer verir.İbrahim Delice, Necati Demir, Mustafa Özkan- Veysi Sevinçli, Günay Karaağaç, Muharrem Ergin, Rasih Erkul, M. Kaya Bilgegil gibi araştırmacılar ki’li birleşik cümleler şeklinde ayrı bir başlık altında tasnif oluştururlar.

Bağlam (bağlı) cümlelerin durumu: Bu cümle türü genel olarak ayrı bir başlık altında değerlendirilir. Birleşik cümlelerin içerisinde çoğunlukla değerlendirilmez.

Tahsin Banguoğlu, yukarıda bahsettiğimiz cümle çeşitlerini tümlene birleşik cümle adı altında toplayıp sınıflandırmıştır.

“Türkçede karmaşık cümle yapılışı baştan beri tercih edilmiş ve önde gitmiş olduğundan tümlene birleşik cümle daha az kullanılmagelmiştir. Bununla birlikte bu yapılış da dilimizde bütün çeşitleriyle gelişmiş ve yaygındır.Üç türlü tümlene cümle çeşidi vardır: 1. Şart cümlesi, 2. İlinti zamiri cümlesi, 3. Bağlam cümlesi.”(Banguoğlu, 2007:549).

3.1.2.1.1. -sA Morfemiyle Kurulan Birleşik Cümleler

İçerisinde şart anlamı bulunduran ve birden fazla yargı taşıyan cümlelere –sA morfemiyle kurulan birleşik cümleler denilmektedir.

Necati Demir, şart kipi –sa/-se eki taşıyan bir yüklem bulduğu yardımcı cümle ile onun bağlı olduğu bir ana cümleden oluşan cümleyi şartlı birleşik cümle olarak tanımlar. Ana cümledeki eylemin gerçekleşmesinin yan cümleciklerde belirlenen şartlara bağlı olduğunu söyler. (Demir, 2019: 73).

Bilal Aktan, şart kipi ile oluşan yüklemi bulunan cümle ile bir temel cümleden meydana gelen birleşik cümleyi şartlı birleşik cümle olarak tanımlamıştır. Şart kipiyle oluşan yan cümlelerin bir temel cümle oluşturmayacağını ifade eder. (Aktan, 2016: 125).

Mustafa Özkan- Veysi Sevinçli, şart ifadesine dayalı bir yan cümle ile bir ana cümleden meydana gelen cümlelere şartlı birleşik cümle der. Tam bir yargıdan ziyade istek ve temenni ifade ettiklerini söylerler. (Özkan- Sevinçli, 2017: 197).

Günay Karaağaç, şart cümlesinin bütün dillerde yardımcı cümle olduğunu belirtir. Bir yüklem, bir şart cümlesi ile bütünleştiği cümleleri şartlı birleşik cümleolarak tanımlar. Şart cümlesinin tek başına bir yargı bildirmediğini, bir başka cümleyi zaman, şart, sebep, ve benzetme anlamlarıyla tamamladığını bildirir. (Karaağaç, 2017: 238).

“Bir baş cümleyle bağımlı yargı niteliğinde şart kiplerinden bir dış cümleden meydana gelen birleşik cümleye **tümleme şart cümlesi** denir.”(Banguoğlu, 2007:549). Şart cümlesinde baş cümleyi şart yargısı değil, varılacak sonucu gösteren ceza yargısı teşkil eder. Tahsin Banguoğlu, şart cümlesini olağan ve olmayası şart cümlesi olmak üzere iki ayırır.(Banguoğlu, 2007:549).

“Olağan olsun, olmayası olsun Türkçede asıl şart cümlesi yapılışı budur. Bu tümleme bir çeşit birleşik cümle olmakla birlikte dilimize mahsus şart kipleri ile yapılır ve kuralca bağlayıcı olarak ilinti zamirleri ve bağlamlar almaz. Bu birleşik şart cümleleri altalta cümlelerdir.”Farsçadan dilimize geçmiş **eğer** ve **şayet** şart bağlamlarıyla kurulmuş şart cümleleri de yazı dilimizde yer bulmuştur.” (Banguoğlu, 2007: 551).

Aşağıda verilen örneklerde **-sA** morfeminin her örnekte olağan bir şarta bağlı olmadığı görülmektedir ve her iki şeklinden de örnekler verilmektedir.

Olası ve olmayası şartlı birleşik cümle örnekleri:

“Kendimi tutmas**am** kahkahayı koparacaktım.”(İŞ,13).

“Her kıza tutkun... Biraz yüzüne bakılır olursa...” (İŞ,14).

“Yok ama, birini kafesleriz. Ben bugün daireye uğras**am** kolaydı, fakat hiç niyetim yok.”(İŞ,15).

“Mamafih insanlarda bu merak olmas**a** doktorlar açlıktan ölürlerdı.” (İŞ,16).

“Kılık kıyafetinin düzgünce olduğunu görür görmez derhal aklına kendi meteliksizliğin gelir ve gafil dostundan, talihin vars**a**, bir iki lira borç alırsın...” (İŞ,16)

“Onu bir kere gözden kaybederse**m** ölünceye kadar ömrüm yalnız aramakla geçer; ve herhalde bu müddet pek kısa olur.” (İŞ,18).

“Fakat içimizde, bizim “ahlak” tarafımızda hiçbir şekilde münasebete geçmeyerek hadiseleri muhakeme eden, neticeler çıkaran ve tedbirler alan bir “hesabi” tarafımız vardı ve lafta değilse bile fiilde daima o galip çıkıyor ve onun dediği oluyordu.” (İŞ,22).

“... Buna inansam bile o şişman karının bu metafizik aşinalığı pek sükûnetle karşılayacağına inanmam!” (İŞ,23)

“Oğlum, sen dünyada ne kadar antikalık yapmak istersen hayat da önüne o kadar gündelik hadiseler çıkarıyor.” (İŞ,23).

“Fakat kime sordu ise: “Yok canım ne varki ne saklayalım, senin evhamın!” cevabıyla karşılaştı.” (İŞ,24).

“Yağ iskelesindeki mağaza, son senelerde pek o kadar iyi işlemediği için, etrafa belli etmeseler ve memleketten gelen tanıdıkları gene bazen haftalar ve aylarca misafir etmekte devam etseler bile, oldukça sıkıntı çekiyorlar ve bunun için, Macide'nin babasından aydan aya gelen bir miktar parayı çok kere sabırsızlıkla bekliyorlardı.” (İŞ,25).

“Çocukluğunda evi yoklayıp geçen çeşit çeşit hastalıklardan biriyle ölmediyse bir tesadüf, ilk mektebi bitirdikten sonra evde alıkonmayıp orta mektebe gönderildiyse, bu da bir tesadüftü.” (İŞ,27).

“Babası kendini çıkmaz işlerin içinde bu kadar kaybetmiş olmasa, kendisine kızını okutmasını tavsiye eden birkaç mektep mualliminin sözüne belki kanmaz ve onu da, ablası gibi, on beş yaşında kocaya verirdi.” (İŞ,27).

“Macide bu mükâlemeleri hâkim olamadığı bir merak ile dinlese bile, yalnız kalır kalmaz büyük bir tiksinti duyuyor, arkadaşlarının yanına hiç sokulmamaya karar veriyordu.” (İŞ,28).

“Yalnız başına muallimler birliğine gitmeyi hem istemiyor, istese bile bunun muhiti tarafından hoş görülmeceğini biliyordu.” (İŞ,29).

“Müdür: ‘Baş üstüne kardeşim, istersen şu partiyi bitiriverelim!.. Acele mi? Pekâlâ!’ Yanındaki seyircilerden birine dönerek: ‘Hadi bakalım, benim yerime bir el oynayiver. Dikkat et ha... İki partidir içerdeyim!’ dedi.” (İŞ,34).

“Benim o kızla postaya mektup gönderdiğimi sizden başka kimse görmedi, görmüş olsalar da sizden başkasının aklına böyle bir münasebetsizliğin geleceğini tasavvur edemem...” (İŞ,34).

“Böyle yapmasam daha fena mevkiye düşecektiniz!” (İŞ,35).

“Elinden gelse bu tehlikenin önüne geçmek için kıza daha başka muamele ederek onu kendinden uzaklaştıracaktı.” (İŞ,40).

“Yaşayışımıza ve etrafımıza şekil vermek arzusuyla dünyaya gelmekten ise hayatın ve muhitin verdiği şekli kolayca alacak kadar boş ve yumuşak olmak daha rahat, daha makul değil miydi?” (İŞ,41).

“Gevezeliği bırak azizim. Senin kafan da işte bunları anlamaz. Benimki nasıl senin semalarda dolaşan tefekküratını kavramıyorsa... Ömrümün sonuna kadar felsefe fakültesi talebesi kalmak niyetinde değilim herhalde...” (İŞ,44).

“Emine hanım olmasa eve gelen misafirlere, hemşerilere bir lokma yemek bile çıkarılmayacaktı.” (İŞ,55).

“Kızın kendisine nasıl müsait davranacağını tasavvur ederse yarın muhakkak aksiyle karşılaşacağına emindi.” (İŞ,60).

“Gidip sedire oturamıyor, küçük odada aşağı yukarı dolaşmak istese, bununla telaşını ispat edeceğini, belki de bitişik odadan duyulacağını düşünüyor, kararsızca ortada dikilip kalıyordu.” (İŞ,63).

“Şimdi elimi uzatıp allahaismarladık diyerek kaçırıversem ne olur?..” (İŞ,66).

“Fakat bunun hiç olmazsa lakayt bir bakış olmaması beni yerimden sıçratıyor.” (İŞ,68).

“Diğer masaların sahipleri de, önlerinde resmi bir iş olduğu halde, kenarda köşede bir delik bulup hususi ve şahsi hayatlarına kavuşmaya çalışıyorlar, hiç olmazsa, iki üç satır yazı yazdıktan veya hesap yaptıktan sonra iskemlelerinin arkasına dayanıp başlarını geriye atarak uzun düşüncelere dalıyorlardı.” (İŞ,71).

“İlk tanıştığı zamanlarda Ömer ona halinden şikâyete kalkmış, aldığı paranın hiçbir işe yaramadığını, Balıkesir'deki annesinden kırk yılda bir gelen birkaç liranın elbiselik bir kumaş almaya bile yetmediğini, bir kere tahsili bitirse herhalde işlerin

başka türlü olacağını, fakat parasızlık yüzünden altı seneden beri fakülteye boşu boşuna devam ettiğini söylemişti.” (İŞ,72).

“Bunun sebeplerini ne kadar dışarıda aramaya çalışsa da asıl illetin kendi acayip kafasında olduğunu biliyor, herkesten evvel kendini kandırmak için önüne gelene böyle masallar uyduruyordu.” (İŞ,72).

“Ara sıra, Ömer'i hayrete düşüren bir tabiiikle ve hiç küçülmeden, hiç ezilmeden, genç adamdan bir lira borç ister ve Ömer ondan borç isteyince de, tereddüt bile etmeden cebinde ne varsa çıkarır verirdi.” (İŞ,74).

“Beklersen beraber çıkalım da bir kebabçıya gidelim.” (İŞ,74).

“Ömer, Galip Amcanın (nedense bu eniştesine küçükten beri amca demeye alışmıştı) küçük dükkânını tanıdı.” (İŞ,77).

“Hayatta mantık olsa böyle olur.” (İŞ,78).

“Başka zamana bırakırsam bu cesareti bulamayacağımdan korkuyorum.”(İŞ,79).

“Maskesini, gizli maksatlarını ve bütün rollerini, bir an için bile olsa, üzerinden atmış olanbiri ile yan yana bulunmak ona cesaret ve emniyet veriyordu.”(İŞ,79).

“Kendinize itiraf etmeseniz bile, ruhunuzun bu sözlerime yabancı olmadığını tasdik edeceksiniz...”(İŞ,80).

“Nasıl muhtaç olduğumuz havayı istemem demeye, mekân içinde bir yer işgal etmekten vazgeçmeye kuvvetimiz yoksa, bize verilen bir aşkı almamaya da iktidarımız yoktur.”(İŞ,81).

“Şu anda bir tarafımı kesseniz acı duymam.”(İŞ,81).

“Hangisini isterseniz yakalar ve öldürürüm.”(İŞ,81).

“O buna karşı koymak istese bile, bunun bir aşk için lüzumlu olduğunu öğrenince kolları gevşeyecek, mukavemeti kırılacaktır.”(İŞ,81).

“Şu anda yok oluversen herhangi bir teessür duyar mısınız?”(İŞ,82).

“Fakat onun sözleri doğru olmasa, kelimeleri, manasız şekilde yan yana getirilmiş hecelerden ibaret olsa bile gene dayanılmayacak kadar etkili idi.”(İŞ,83).

“İnsana azıcık darılsa hemen yanından kaçacakgibi bir hal...”(İŞ,85).

“Ben notalarımı almamışım, bugün mektebe gitmesem de olur...”(İŞ,86).

“Peki, bunun kendiliğinden gelmesini bekleyelim, yalnız ara sıra, demin olduğu gibi, dilimden kaçarsa kusura bakmayın.”(İŞ,87).

“Baksanız da ehemmiyeti yok.”(İŞ,87).

“Okyanuslarda bile başka türlü olmasa gerek...”(İŞ,87).

“Bir tek yakın çehre görsem de yanında yürüsem, hiç ses çıkarmadan yürüsem diyorum.”(İŞ,89).

“Fakat böyle yaparsa ufak tefek dargınlıklar çıkarıp yemekten yarım kalkmayı âdet eden şımarık teyzesadesi Semiha'ya benzeyeceğini düşündü ve dudaklarını ısırarak oturdu.”(İŞ,91).

“On bin yirmi bin sene evvelki insanlar gibi olabilsek, tabiatı onların gözüyle görsek muhakkak ki şimdi burada böyle sükûnetle oturamazdık.”(İŞ,93).

“Dikkatle baksam onun parlak çehresi üzerinde birçok şeyler göreceğimi zannediyorum.”(İŞ,94).

“Pek merak ediyorsan gider uzun uzun konuşursun!”(İŞ,99).

“Doğrusunu istersen, ben annene yazacağım ve kızının yaptıklarından haberin olsun, gönlün razı ise burada bırak, değilse çaresine bak, diyeceğim...”(İŞ,100).

“O laflardan sonra insan taş olsa yerinde duramaz...”(İŞ,102).

“Şimdi ev halkı uyanıksa acaba Macide'ye nasıl gözlerle bakarlar, diye düşünüyorum ve sizin yerinizdeymiş gibi ürperiyordum.”(İŞ,103).

“Ya bana muhtaç olursa, dedim!”(İŞ,104).

“Yoksa... benim böyle sözlere müracaat edişime mi?..”(İŞ,104).

“Ya bu gece bir şeyler olursa ve Macide yalnız kalırsa...”(İŞ,105).

“Fakat genç kız odasına girmedenevvel herhangi biri tarafından alıkondu ise o zaman da ışık yanmayabilirdi...”(İŞ,106).

“Bu lütuftan dolayı ondan bir şeyler istemeye hakkım olduğunu düşünürsem, yahut ona böyle bir şeyler düşündüğüm hissini verirsem çok feci olur...”(İŞ,106).

“Bu kız benim içimi bütün çirkinliğiyle beraber görürse, bir gün bile oturmaz...”(İŞ,107)

“Onun zihninden böyle bir şey geçtiğini bilsem derhal yanımdan iter ve başımı alıp kaçarım...”(İŞ,107).

“Beraber gelmesinde beni sevmesinden, her şeyi unutacak kadar beni sevmesinden başka en küçük bir sebep daha varsa her şey bitti demektir.”(İŞ,107).

“Sizin için ölsem bile, bana uğrunuzda ölmek müsaadesi verdiğiniz için yine size minnettar olmalıyım...”(İŞ,108).

“Böyle anlarda gözlerini kapasa bile, Ömer'in konuşurken insanı çıldırtacak bir şekil alan dudaklarını kafasından uzaklaştırmaya muktedir olamıyordu.”(İŞ,108).

“Ömer'in de hiç olmazsa bu kadar değiştiği muhakkak...”(İŞ,111).

“Ömer bu anda içeri giriverse Macide avaz avaz bağırarak ve kaçacak yer arayacaktı.”(İŞ,112).

“Macide'nin aybaşına yetecek kadar parası olsa bile, tramvay parasını da ondan alacak değildi ya.”(İŞ,115).

“Ben bile nasıl olduğunun hâlâ farkında değilim, hakikat olan bir şey varsa, bugün evimde bir karım bulunduğu ve benim elime baktığıdır!”(İŞ,115).

“Bu takdirde işin içinden sıyrılmak için binde bir ihtimal varsa onu da kaybedeceğim.”(İŞ,117).

“Piyasayı sabahtan akşama kadar dolaşsa on lira bulması imkânsızdı.”(İŞ,119).

“İnsan olsa da ne yapabilir?”(İŞ,119).

“Bu aralıkta bir müfettiş gelse yine mahvolduk demekti ama, ay başında rezaletin ortaya çıkması muhakkaktı.”(İŞ,119).

“Büsbütün ümidimi kesmiş olsam müdüre gidip meseleyi açacaktım.”(İŞ,119).

“İki yüz lirayı yatırırken düzeltirim, defterde silinti olsa bile, hesaplar doğru çıktıktan sonra ehemmiyeti yoktur, bir iki laf işitiriz, o kadar, dedim.”(İŞ,120).

“Ben Hafız'a, karar vererek tabi olsam yüreğim yanmazdı.”(İŞ,121).

“Maraşlı idi; etrafında daima birkaç hemşerisiyle beraber gezer, onlara iş bulur, yardım eder, bir kısmını evinde yatırır ve tanıdıklarından herhangi birine bir yardımda, hiç olmazsa bir yardım teklifinde bulunabilmek için fırsat arardı.”(İŞ,122).

“Karımı görerseniz beni tebrik edersiniz!”(İŞ,123).

“Ben senin yerinde olsam derhal ihbar ederdim!”(İŞ,127).

“Merak ettim yahu! Demek herif daha fazla da çalsa kimsenin haberi olmayacak!..”(İŞ,127).

“Bir isteğin olursa derhal bana söyle, arkadaşlara yardım vazifemiz...”(İŞ,129)

“Şimdi birkaç lira bırakayım istersen?”(İŞ,129).

“Ne de olsa arkadaşları.”(İŞ,130).

“Onlarda birtakım meziyetler bulunmasa arkadaşlık etmezdi.”(İŞ,130).

“Bunun mevcut olduğunu kabul etmek istemeseler bile, vardı.”(İŞ,130).

“Ellerindeki parayı ne kadar tasarruf etmek isteseler, birtakım zaruri masraflardan kaçınamıyorlardı.”(İŞ,130).

“Daha iyi bir işe geçmek, yahut maaşını arttırmak için Ömer postanedeki akrabasını gördü, ‘Münasip bir şekil olursa seni düşünürüm!’ yolunda bir vaat aldı.”(İŞ,131).

“Bütün sıkıntıları, şimdi hatırlamakta güçlük çektiği, birtakım tesadüflerle zail olur,yahutdevam etse bile, senelerin verdiği bir alışkanlık sayesinde, ona kısmen tabii görünürdü.”(İŞ,131).

“Ömer, ‘Canım, bu sebepler olmasa da geri verecek değilim!’ demek isteyen bir baş sallamasıyla yoluna devam etti.”(İŞ,132).

“Hiç olmazsa bu kadar toplu halde yoktur...”(İŞ,134).

“Ömer olmasa bir dakika durulmaz...”(İŞ,134).

“Senelerden beri bir türlü edinemediği ve artık tamamen vazgeçtiği darülfünun şahadetnamesi elinde olsa belki daha kolay bir yere kapılanabilirdi...”(İŞ,135).

“Ömer bu nevi sözlerin salakça olduğunu bilse bile, tahlil edemediği birtakım hislerin tesiriyle, onlara ehemmiyet veriyor, hatta çok kere hareketlerini bunlara göre tayin etmeye mecbur kalıyordu.”(İŞ,137).

“Yoksa artık her şeyi bana açmaya lüzum görmüyor musun?”(İŞ,143).

“Mağazadaki herif benim yaptığımı görmüş, hatta şüphelenmiş olsa derhal yakama sarılırdı.”(İŞ,143).

“Demek böyle şeyler yaptığımı sana söyler veinandırırsam...”(İŞ,145).

“Seninle biraz konuşmak, hatta hanımefendi müsaade ederse biraz beraber çıkmak istiyordum!”(İŞ,145).

“Bunu sabit fikir halinde kafana yerleştirir ve maddi, manevi bütün kuvvetlerinle bu yolda çalışırsan muhakkak gayene varırsın...”(İŞ,146).

“Etrafımız o kadar çirkefle dolu ki, temiz kalmak için bir tek çare kendi dünyamıza çekilmek ve muhitle, hiç olmazsa manen, alakamızı kesmektir!”(İŞ,147).

“Zekâmız olmasa daha iyiydi.”(İŞ,147).

“Yalnız sen biliyorsun ki, birtakım mecmualar ve ufak tefek de olsa kitaplar neşrediyoruz...” (İŞ,148).

“Mecmualar ayda bir hiç olmazsa birkaç yüz lira eritiyor...”(İŞ,148).

“Fakat biz onu ihbar edersek derhal gider.”(İŞ,149).

“Etrafindakilerin haline bakılacak olursa, bu akşam sofranın ağası oydu.”(İŞ,154).

“İnsan ne kadar bu meslekten kaçmak isterse istesin, ayrıldıktan sonra talebelerine ait hatıraların tesirinden kendini kurtaramıyor...”(İŞ,157).

“Şimdi karşısındakinin kafasına bir sürahi geçirirse enfes olur!”(İŞ,161).

“Ömer'i evde bulursa hep beraber gezmeye çıkıyorlar, Ömer henüz işinden dönmemişse, Macide'yle karşı karşıya oturup bekliyorlar ve şundan bundan konuşuyorlardı.”(İŞ,163).

“Macide bu coşkunluk ve aşk anlarının tesiriyle ona ne kadar yakınlaşsa, içinde mevcut olduğunu inkâr edemediği birtakım ihtiyaçların el sürülmeden kaldığını düşünerek bir sızı duymaktan da kendini men edemiyordu.”(İŞ,164).

“Fakat ne kadar kendine hâkim olsa, her şeyi ne kadar hoş görse, sınırları bu kadar gergin bulunan bir adamla uzun müddet beraberlik onun üzerinde de sarsıcı tesirler yapmaktan geri kalmıyordu.”(İŞ,165).

“Ne kadar saklamak isterse istesin, bu hatıralar onun içerisini hâlâ dolduruyor.”(İŞ,166).

“Çalışmak ve üzülmekten ibaret sandığı hayatına küçük de olsa yeni bir mananın gelmesi ona kâfi bir mükâfatti.”(İŞ,168).

“Dünyada bir insana itimat caizse o da sen olmalısın!”(İŞ,169).

“En müşkül vaziyetimde bile senin yardımını beklersem hata eder miyim? Söyle!..” (İŞ,170).

“Aldanmak pahasına da olsa bunu yapmamalı.”(İŞ,173).

“İcap ederse onun ayaklarına da kapanacağım...”(İŞ,173).

“Evlense bu kadar fena olmazdı...”(İŞ,176).

“Bir insan ancak haksız bir hücumu uğrarsa bu kadar harap olabilir.”(İŞ,179).

“Ah, Macide, sen de her şeyi **bilsen** bana acırdın...”(İŞ,179).

“Aynı şeyleri senin de düşündüğünü bilmesem belki bu kadar fena olmazdım.”(İŞ,180).

“Benim neler yaptığımı **bilsen**...”(İŞ,181).

“İstersen hemen giyinip gideyim ve seni rahat bırakayım... Yahut arkamı dönüpuuyayım!.. Nasıl istersen!”(İŞ,182).

“Şeytan nereye çağırırsa oraya...”(İŞ,184).

“Böyle biri mevcut olsa o sen olurdun ve şimdi buraya gelinceye kadar içimde bir şüphe vardı.”(İŞ,185).

“Ondan sonra istersen İsrail'in borusunu al da eflake ilan et...”(İŞ,185).

“Vacibtaâlâ polis olup gelse beni bulamayacak.”(İŞ,185).

“Bu gençlerin iddialarına bakılacakolursa memleketteki bütün akli başında fikir adamları birer türlü lekeliydi.”(İŞ,188).

“Mamafih, icap ederse giderim!”(İŞ,189).

“Kendisi haklı olsa, bu hakkı Ömer kabul etse bile kocasının içinde gene: “Ne diye benim ruhumun ahengini bozdun?” diyen bir taraf bulunacağını biliyordu.”(İŞ,193).

“Şu nikâh işi bitse belki biraz daha kolaylaşacaktı.”(İŞ,193).

“Aman, dostum, 'Yara' romanı, pek rağbet görmemiş de olsa, edebiyat tarihimize girmiştir!”(İŞ,196).

“‘Yara’ romanı doğru dürüst hurufatla basılsa, altmış yetmiş sayfa ancak tutar...”(İŞ,197).

“Şu halimde ben İsmet Şerif’in çektiğini çeksem, böyle bir fasıllık bir roman kıvırırım...”(İŞ,197).

“Boyacının meslek ve usullerine karışmam, yalnız pabucumu fena boyarsa bunu anlamaya gözüm müsaittir, itiraza da hakkım vardır.”(İŞ,197).

“Sonra, hiç olmazsa küçük bir tenkitte bulunmanın, bu işlerden anladığını ispat için yegâne vasıta olduğunu düşünerek ilave etti.”(İŞ,198).

“En hararetli taraftarları da etrafındaki aptal çocukları bir yana bırakırsak, İsmet Şerifle Profesör Hikmet...”(İŞ,201).

“Bağırırlar, çağırırlar, ellerine fırsat geçerse suni olarak sahip oldukları bu iktidarı en vahşi bir şekilde kullanmaya kalkarlar; fakat nihayet hayatın ebedi kanunlarının pençesi altında çiğnenir ve mahvolurlar...”(İŞ,201).

“Macide kendini ne kadar zorlasa, kafasında en ufak bir iz bırakmış bir fikir bile hatırlamaya muktedir olamıyor, sadece falancanın filancayla kavgası, şunun bununla münakaşası hakkında duydukları ve gördükleri aklına geliyordu.”(İŞ,205).

“Bana ne zaman ihtiyacınız olursa yardıma hazırım... Unutmayın!..”(İŞ,210).

“Yalnız şu anda ne kadar gayret etse bu kararların neler olduğunu bulamıyor, belki de bulmak istemiyordu.”(İŞ,217).

“Kocası konuşmaya başlarsa belki birçok şeyleri izah etmeye ve Macide'nin kafasındaki kanaatleri değiştirmeye çalışacak ve belki de bunda muvaffak olacaktı.”(İŞ,224).

“Sana, senin iradene tabi olmak bana ağır gelmezdi, fakat aramızda hiç olmazsa en küçük bir müşterek nokta bulunması, yaptıklarından hiç olmazsa bir kısmını benim de doğru ve iyi bulmam lazımdı.”(İŞ,228).

“Ömer, benim kalmamın senin üzerinde en küçük bir tesiri, bir faydası olacağını bilsem muhakkak kalırdım.”(İŞ,228).

“Fakat bu, sende ve etrafındakilerde bir parça kuvvetli ve güzel taraflar olsa görmeme mâni miydi?..”(İŞ,229).

“Bir otomobil çarpsa, bindiğim sandal devrilse yahut dibinde oturduğum ağaca yıldırım çarpsa bunlardan kimseyi mesul etmek aklıma gelir miydi?”(İŞ,231).

“Mesela ben olmasam kafan para meseleleri üzerinde bu kadar çırpınmayacaktı ve sen veznedara belki öyle yapmayacaktın, yahut, burada hiç söylemek istemediğim halde kalemimin ucuna geldi, yahut da bir kadına bağlanmış olmak yüzünden başka kadınlara karşı arzular duymayacak ve herhangi bir sokak kadınına yanına alıp...”(İŞ,231).

“Neyse,bunları anlarız... Hepsini öğreniriz... Sükûnetinizi muhafaza edeceğinize emin olsam hemen şimdi gider öğrenirim. Fakat sizi yalnız bırakmaktan korkuyorum...”(İŞ,234).

“Karakola sokmazlarsa arkadaşları filan arayıp bir şeyler öğrenmeye çalışacağım...”(İŞ,234).

“Başkası olsa, bu kadar vakalardan sonra, memnun bile olurdu...”(İŞ,236).

“Ara sıra dalar gibi olsa bile küçük bir çatırtı veya sokaktaki bir sesle uyanıyor, başını kaldırarak Bedri'nin haber getirmesini bekliyordu.”(İŞ,237).

“Kahvede ikisi üçü bir araya gelince baş başa verip fısıltı halinde konuşuyorlar, bir münakaşada fikirlerine kuvvetli bir hücum yapılsa, hasımlarına cevap vermeyerek: “Zamanı gelsin, biz sana dünyanın kaç bucak olduğunu gösteririz!” demek isteyen emin bir gülümseme ile iktifa ediyorlar ve nihayet, şimdiye kadar mahiyetleri tamamen anlaşılamayan birtakım maceraperest ve esrarlı heriflerle düşüp kalkıyorlardı.”(İŞ,240).

“Yalnız Nihat'ın evine bıraktığı iki yüz elli lira yüzünden veznedar meselesi meydana çıkarsa diye korkuyor...”(İŞ,240).

“Fakat kime olsa dokunur.”(İŞ,244).

“Siyasetten bahsedecek olsan karşında şu Fransız gazetesinin veya bu diktatörün nutkunu bulursun...”(İŞ,247).

“Müzik lafı açsan bilmem hangi gâvurun kitabı veya hangi Müslümanın makalesiyle karşılaşırın...”(İŞ,247).

“Bu muhtelif taraflar bir insanda ne kadar ayrı çehre gösterirse gösterebilir, bir noktada birleşir ve bir ahenk vücuda getirirler.”(İŞ,247).

“Buna mukabil, piyano dersi verdiğim sekiz yaşındaki bir çocuk, eğer ailesi tarafından gayret edilip daha bu yaşta kuşa benzetilmemiş ve tabii halinde inkişafa bırakılmamışsa, benim gözümde birçok büyük muharrir ve mütefekkirlerden daha alaka verici bir mahluktur.”(İŞ,247).

“İsteyip istemediğimi doğru dürüst bilmediğim,fakat neticesi aleyhime çıkarsa istemediğimi iddia ettiğim bu nevi söz ve fiillerimin daimi bir mesulünü bulmuştum.”(İŞ,250).

“Bu benim adamlığımdan değil, Macide'nin şahsiyetinin benim üzerimde, istemesem bile gene mevcut olan, tesirindendi.”(İŞ,251).

“Nasıl isterseniz öyle yapın...”(İŞ,252).

“İstersen onu al, bir kardeş gibi yanında tut, istersen onunla evlen...”(İŞ,252).

Bedri Sarıca, ana cümleye şart yoluyla katılan yan cümlelerin oluşturduğu birleşik cümlelere şartlı birleşik cümle der. Şartlı bölümün asıl cümle yüklemine gerçekleşme şartını ortaya koyduğunu söyler. (Sarıca, 2015: 93).

Metnimizdeki şartlı birleşik cümleleri tasnif ederken Bedri Sarıca'nın da şartlı birleşik cümle tasnifinden yararlanarak şu şekilde tasniflendirdik:

1. Şart eki –sA’lı fiilden sonra aynı fiil emir 3. kişi görünümünde tekrarlanabilir:

“Ve onun koridordan geçmesini yüreği hızla atarak bekliyor, dışarıda adımlar duyunca, **ne vaziyette olursa olsun**, başı çevriliyordu.” (İŞ,39).

“**Ne olursa olsun**, ismine rağmen yarın onu görürsem kendisine deli gibi âşık olduğumu söylerim...” (İŞ,59)

“**Nasıl olursa olsun!..**” (İŞ,60).

“Sözlerim ne kadar çocukça, **ne kadar alelade olursa olsun**, alelade şeyler kastetmediğimi sezeceksiniz...” (İŞ,79).

“En küçük bir hadisenin bile, **ne zaman olursa olsun**, size hemen evi terk ettireceğini biliyordum.” (İŞ,104).

“**Ne olursa olsun**, bugün muhakkak uğramalıyım.” (İŞ,113).

“Fakat bu yaşıma kadar yapmadığım, belki tesadüfen, fakat **ne olursa olsun** yapmadığım bazı şeylerin, istemeyerek faili olmak beni sarstı.” (İŞ,117).

“Yazık olur mu? Devlet parasına **ne bahanesiyle olursa olsun** el uzatanlara insaf etmemeli...”(İŞ,127).

“Konservatuvardaki kızlar, **ne olursa olsun**, bir işle uğraşıyorlardı, yalan yanlış, severek veyalaf olsun diye kendilerini bir sanata bağlamışlardı.” (İŞ,134).

“Kocaman ve boş evimizin, **ne olursa olsun**, bana hoş gelentarafları vardı...” (İŞ,134).

“Bu müziği yakından, ruhundan kavramayan bir insanın, ne kadar büyük istidadı, **ne kadar müthiş bilgisi olursa olsun**, kuvvetli, yerli ve sizin istediğiniz gibi modern bir müzik yaratmasına ihtimal var mıdır?” (İŞ,157).

“**Ne gibi bir tesir altında olursa olsun**, bir insanın bu kadar kendini kaybetmesi ve böyle tamiri güç, hatta imkânsız işler yapması mazur görülemezdi.” (İŞ,171).

“Bir gün içinde, birkaç saat içinde kendimin ne çirkef olduğumu öğrendikten ve yirmi altı seneden beri saklamaya muvaffak olduğum aşağılık ruhumu bir karış önümde gördükten sonra, **kim olursa olsun**, bir insana inanmak mümkün müdür?” (İŞ,173).

“**Ne pahasına olursa olsun**, kendini beğendirmek!” (İŞ,190).

“Bu adam, **kim olursa olsun**, ister bir kıymeti bulunsun ister bulunmasın, yaptığı işi, kendini vererek ve ciddi olarak yapıyordu.” (İŞ,208).

“Kendimi bırakmak ve **ne olursa olsun** karışmamak...” (İŞ,216).

“Fakat Macide, artık **ne olursa olsun**, ta içindeki bir yerde değişmez bir karar verildiğini ve her hal çaresinin bu kararı bir müddet daha geri bırakmaktan başka bir şey yapamayacağını seziyordu.” (İŞ,224).

“**Ne olursa olsun**, Macide'yi böyle bir hayata iştirak ettirmek cinayettir.” (İŞ,251).

“Bir erkek ona çok acı tecrübeler verdi, bunları unutmadan, **kim olursa olsun**, başka bir erkeğin fazla sokulmasını belki istemeyecektir...” (İŞ,253).

“Ne kadar farkında olmaz **görünürse görünsün**, Ömer de kendisinin Macide'ye muhtaç olduğunu hissediyordu.” (İŞ,162).

2. ***‘-diği takdirde’, ‘... şartıyla’, ‘... koşuluyla’, ‘... takdirinde’, ‘-ması durumunda’, ‘-ması halinde’, ‘-mek kaydıyla’ gibi şart anlamı kazanmış ifadelerle şartlı cümleler kurulabilir:***

“**Ancak hiçbir şüpheye meydan vermeyecek kadar seni sevdiğim takdirde** senden bir şeyler bekleyebilirdim.” (İŞ,173).

“**İstikbalini tehlikeye koymamak şartıyla** coş bakalım!..” (İŞ,191).

“Evladım, bizi Büyükdere'ye doğru götür... **Kaza çıkarmamak şartıyla** biraz daha sürebilirsin!” (İŞ,217).

3. ***Soru ekinin kimi kullanımları şarta yakın bir anlam verebilir:***

“**İnsan bir kere öğrenmeye başladı mı**, artık peşini bırakmamalı.” (İŞ,72).

“**Babaları herhangi işte top atıp meteliksizlik, açlık devresi başladı mı** anneleriyle beraber bize göçerler, üç beş ay sonra İsmail bey kardeşimiz, yani kayınbirader, ekseriya ben evde yokken yine otomobille gelir, hepsini alır götürür.” (İŞ,118).

“**Araya azıcık soğukluk girdimi** bu ilim dedikleri namert, adamı ürkütür.” (İŞ,72).

4. ***Şartlı cümlelere eğer, eski metinlerde ‘ger’ şart ilavesi gelebilir:***

“**Eğer ruhların bağlılığı böyle ispat ediliyorsa** vay o ruhlara...” (İŞ,104).

“**Hatta,eğer son sınıflara yaklaştıysan** aramaya başlamışsındır bile...” (İŞ,189).

“Eğer sanatkârlar eserleri hakkında söz söylemek salahiyetini yalnız meslektaşlarına verecek olurlarsa gene kendileri ziyan ederler, çünkü onlar birbirlerine karşı bizim kadar da insafli değildir.” (İŞ,197).

“Eğer Emine teyzelerimden, Balıkesir'deki komşularımızdan daha yüksek olanların muhakkak İsmet Şerif veya Profesör Hikmet soyundan olması icap etmediğini, daha akla yakın, daha insanca yaşamak da mümkün olduğunu o da görüyorsa ve böyle bir hayata varmak çareleri onca malum ise...ne fevkalade bir adam...” (İŞ,237).

“Buna mukabil, piyano dersi verdiğim sekiz yaşındaki bir çocuk, eğer ailesi tarafından gayret edilip daha bu yaşta kuşa benzetilmemiş ve tabii halinde inkişafa bırakılmamışsa, benim gözümde birçok büyük muharrir ve mütefekkirlerden daha alaka verici bir mahluktur.” (İŞ,247).

5. *Kurallı cümlelerde şartlı yapı durumundaki yan cümle başta, temel cümle bunun sonrasında yer alır. Yalnız ‘bir şartla’ ‘... şartıyla’ kurulan cümlelerde bu sıra yer değiştirebilir:*

“Hem de eksik veya fazla denecek en ufak bir yeri olmamak şartıyla...”(İŞ,235).

“Canınız istediği gibi yaşarsınız... Fakat âleme zarar vermemek şartıyla...”(İŞ,175).

6. *Şartlı cümle kalıbı içine ki’li yapılar girebilir.*

7. *Şartlı yapılara kuvvetlendirmek amacıyla ‘şart olsun’, ‘şart olsun ki’ gibi ilaveler gelebilir.*

8. *Şartlı ifade ‘bir şartla’, ‘... şartıyla’ gibi bir zarfa bağlanabilir.*

Çalıştığımız eserde yukarıdaki özelliklere uygun örnek bulunmamaktadır.

9. *Şartlı cümlenin öznesi ile ana cümlenin öznesi ortak olabilir:*

“Çünkü nedense hepimizde, maddi olsun, manevi olsun, bütün dertlerimize bir isim takmak merakı vardır, bunu yapamazsak büsbütün çılgına döneriz.” (İŞ,16)

“Geç kalırs**am** yarın sabah gelirim.” (İŞ,234).

“Doğru dürüst oturup düşünür**sek** bu manzumenin dünyada yazılabilecek en basit hokkabazlıklardan, yavelerden biri olduğunu eminim ki teslim ederiz.” (İŞ,199).

“Kendisine hâkim olmas**a** sofrayı bırakıp kalkacaktı.” (İŞ,91).

“Ne olursa olsun, ismine rağmen yarın onu görür**sem** kendisine deli gibi âşık olduğumu söylerim...” (İŞ,59)

“Ne zaman irademe müracaat eder**sem** büyük bir yorgunluk duyuyorum...” (İŞ,68).

“Ne yaptım**sa** kendi hesabıma, kendi rezilliğimle yaptım.” (İŞ,182).

“Ne kadar sever**sem** seveyim, bir kişiye bağlı kalmakbana garip geliyordu...” (İŞ,250).

“Kimisi burnundan konuşarak daha büyük bir sanatkâr olmaya çalışıyor, kimisi seyircilere dönüp avaz avaz bağırı**rsa** daha etkili olacağını sanıyordu.” (İŞ,205).

“Gözlerini açıp bir bakı**nsa**, şimdi içinde bulunduğu muhitte nasıl her türlü alakasının kesilmiş olduğunu derhal görürdü.” (İŞ,207).

“Dediğim gibi, sana en küçük bir faydam olacağını bil**sem** her şeye tahammül eder ve kalırdım.” (İŞ,230).

“Anlas**an** böyle kaçmazdın!” (İŞ,186).

“Kâinatın alelade seyri ile, maddi şeylerle hiç alakası yokmuş gibi görünen zekâsı, zengin babasından para koparmak için öyle kurnazca, öyle esnafça hileler bulur ki, bir sene düşün**sen** akıl edemezsin...” (İŞ,200).

“Halbuki yüzüne dikkat ets**en**, ruhunun iç taraflarında nasıl külçe halinde bir yalanın saklı olduğunu görürsün”(İŞ,199).

“Dün gels**en** metelik alamazdın, seni tekme ile kovardım.” (İŞ,184).

“Yarın gels**en** beni bulamayacaktın.” (İŞ,184).

“Asıl sebep ve illetlere varabilseniz göreceksiniz ki en zayıf tarafımız dışımızdadır.” (İŞ,51).

10. Şartlı cümlenin öznesi ile ana cümlenin öznesi ayrı olabilir:

“Oturup saatlerce konuşsak gene bitecek gibi değil.” (İŞ,231).

“Yanılmış olsam şimdi yanımda bulunmazdınız...” (İŞ,89).

“Mezun olsam da bu beni tatmin eder mi sanıyorsun?” (İŞ,44).

“Zaten biz söylemesek de o anlamaya başlamıştı.”(İŞ,54).

“Yalnız bunu yüzüne söylersem kızacaksın!” (İŞ,47).

“İsterseniz yürüyelim.” (İŞ,66).

“Şu kalabalığın içine gözlerim kapalı olarak karışsam bir kuvvet beni muhakkak hiç şaşırtmadan doğru ona götürecektir.”(İŞ,18).

“Gel istersen beraber gidelim, sen biraz arkamda dur.”(İŞ,19).

“Sen gitmek istersen kimse de mâni olmaz.” (İŞ,189).

“Karalamasam bile bir şey anlamazdı...” (İŞ,235).

“Bu vakalar olmasa da mektubu aynen bırakıp gitmek mümkün değil miydi?” (İŞ,235).

“Yalnız başına kalırsan bu işi başaracağına eminim...” (İŞ,231).

“Kayını mahkûm olsa,yahut beraat etse kefalet olarak adliyeye yatırdığı bu parayı alıp kasaya koyacak ve defterleri tashih edecekti, fakat mahkeme bitmek bilmiyordu...” (İŞ, 184).

“Beni seviyorsan -ki bunu bilmem- ve Macide'yi seviyorsan -ki bunu tahmin ederim- dediklerimi yaparsın.” (İŞ,249).

“Herhangi bir şekilde Ömer'in eline geçerse rezil olurum!..” (İŞ,235).

“Bunu kendimden ne kadar saklamaya çalışsam, bir fırsatını buluptekar kafamda beliriyor ve beni çok üzüyordu.” (İŞ,227).

3.1.2.1.2. İlinti Zamiri Cümlesi

Hatipoğlu ki’li birleşik tümceyi bağlaçlı tümceler içerisinde ele alır. Karahan’ a göre “ki” bağlama edatı da tümceler arasında çeşitli görev ve anlam ilgileri gören edatlardan biridir. Gencan, ki’li birleşik cümleleri, bağlı önermelere dahil eder. MertolTulum, “ki” yi birleşik cümlelerde iki cümleyi birbirine bağlayan bir bağlama edatı olarak ifade eder. İsmet Cemiloğlu, çeşitli dil bilgisi kitaplarında birleşik cümle olarak değerlendirilen “ki” li cümleleri bağlı cümleler olarak değerlendirir. (Çohadar, 2008: 32-33).

‘Ki’ bağlama edatı olarak kullanımları yanında, Türkçede, uzun bir süre bağlama zamiri olarak da kullanılmıştır. Bağlama zamiri olarak kullanım dışı kalan ‘ki’, bağlama edatı olarak, Türkçenin açıklayıcı bağlayıcıları ile yapılan cümlelere benzer ki’li birleşik cümlesi kurmaktadır. (Karaağaç, 2017: 240).

“Türkçede en eski kaynaklarımızdan bu yana kullanılan ki (kim) sözcüğü, Farsçadan gelen ki bağlacıyla kullanım açısından karışmıştır. Bu nedenle Türkçede çeviri niteliği taşıyan, Türk sözdizimine aykırı tümceler kullanılır olmuştur. Bu bağlaç, dilimizde, başka dillerde **ilgi adılı** olarak nitelenen sözcük türünün yerini almakta, ancak Türkçede doğrudan doğruya tümceleri bağlama göreviyle kullanılmaktadır.”(Atabay, Özel, Çam, 2003: 101).

“Farsça ‘ki’ bağlacı bir temel cümleyi başka bir temel cümlelelelelele sebebi yaparak birbirine bağlamaya yarar;ki, bu kullanımıyla cümle oluşturmak amacıyla değil cümleleri birbirine bağlamak amacıyla kullanılmış olacaktır. ‘ki’ ile birbirine bağlanmış cümleler ise birbirinden bağımsız çözümlenebilmektedir. ‘ki’ bağlacı bir de bağımsız bir cümleyi anlamca pekiştirmek amacıyla kullanılabilir. Bu işlevde kullanılan ‘ki’leri ne ‘ki’li birleşik cümle ne de ki ile bağlanmış cümlelere almak doğrudur.” (Delice, 2016:145).

“Ki’li birleşik cümle, birbirlerine ‘ki’ ile bağlanan iki cümleden oluşur. Ki’ den önce gelen cümle ana cümle, ki’den sonra gelen cümle ise yardımcı cümledir. Ki’li cümleler cümle ögesini nitelerse ki’li cümledir ama ki’li birleşik cümle değildir. Ki’li

birleşik cümlelerde bağlama ögesi olarak önce **kim** zamiri daha sonra, kim'in yanı sıra Türkçeye Farsçadan geçen **ki** bağlacı kullanılmıştır. Üçüncü aşamada ise **kim** yerini tamamen **ki**'ye bırakmıştır. (Özmen, 2013:159).

Necati Demir, Köktürk Yazıtları'nda "ki" ve "kim" bağlacının olmadığını, ilk defa Uygur Türkçesi döneminde karşılaşılan bu kelimenin "kim" soru zamiri olarak karşımıza çıktığını belirtir. Bu dönemden sonra "kim"li birleşik cümlelere daha çok rastlanıldığını, Eski Türkçedeki "kim" ile Farsçadaki "ki"nin benzerlik kurduğunu aktarır. Ses benzerliği ve yapısı dikkate alınarak "kim" ve "ki"nin birbirinin yerine kullanılmaya başlandığını, Çağdaş Türkçede ise "kim"in yerini "ki"ye bıraktığını belirtir. (Demir, 2019: 74)

"Öncülünü başka bir yargı ile ilgilleyen zamirlere **ilinti zamirleri** denir."(Banguoğlu, 2007:369). Bunlar hem zamir, hem bağlam işleyişlerini birlikte yapan kelimelerdir. İlinti zamirleri Türk Dillerinde de **kim, ne, hani** gibi soru zamirlerinin değişik bir işleyiş kazanmasından doğmuş olmalıdır. Eski ve Orta Türkçede **kim** oldukça yaygındır. (Banguoğlu, 2007:369).

"Ancak Türk dilleri ilinti işleyişini gören başka bir sistem, bir **yatık fillersistemi** geliştirdiğinden bu dillerde ilinti zamirleri gereği gibi oluşmamış ve yayılmamıştır. Yazı dillerinde genişçe kullanılmalarının tercüme ve edebi etki yollarıyla yabancı dillerden geldiği bir gerçektir. Sonraları **kim** zamirinin yerini tutan Farsçadan **ki** zamiri de yeni yazı dilinde konuşma diline uyularak daha az ve anlatım farkıyla kullanılmıştır."(Banguoğlu, 2007:369).

İlinti zamirleri aynı zamanda bağlam işleyişinde olduklarından bağlamsızlık yapılışına da uyarlar. Sadece yan yana özel bir yükselen tonla bağlanmış olan iki yargı arasındaki anlamca ilinti ya sözün gelişine bırakılmış ya da ipucu olarak baş cümle üyelerinden birinin taşıdığı iyelik veya fiil zamiri ekleriyle andırılmıştır. (Banguoğlu, 2007: 552).

3.1.2.1.2.1.Ki İlinti Cümlesi

"Ki" ilinti cümlesi Türkçede daha yaygın olan karmaşık cümlelerden bazılarını karşılamakla beraber, ilinti cümlesi **abartmalı** anlatmada ayrı bir pekiştirme işleyişine sahiptir.(Banguoğlu, 2007: 552).

“Sonra, kızın anasını ve babasını asıl can evinden yakalayarak: ‘**Kızınıza burada memurdan başka koca bulamazsınız ki...**Halbuki o doktorlara, mühendislere layık... Hele birkaç sene bizde kalsın da görürsünüz’ diye ilave etti.”(İŞ,42).

“**Fakat şunu da ilave etki**, dostumuz İsmet Şerifin yere çaldığı düşmanların başında kendisi geliyor.” (İŞ,48).

“**Nihat’ın hikâyesi masadakileri kakhaha ile güldürmeye başlamıştı ki**, Ömer birdenbire, gözleri parlayarak, elindeki mecmuayı masaya vurdu.” (İŞ,50).

“**Hayatında her şey o kadar çabuk değişiyordu ki**, aradan bir müddet geçtikten sonra gene aynı halde kaldığını gördüğü eşya onu şaşırtıyor veüzüyordu.”(İŞ,57).

“**Şu kadarını muhakkak biliyordu ki**, artık hayatının yeni bir devresi başlamıştır.”(İŞ,83).

“Burası da, **görüyorsun ki**, uçsuz bucaksız bir yer değil!..”(İŞ,87).

“**Zannediyorum ki**, tasavvuru bile baş döndüren bir süratle hiç durmadan koşup giden bu hayat ve bir avuç toprağının bile doğru dürüst esrarına varamadığımız bu karmakarışık dünya beni bir buğday tanesi, bir karınca gibi ezip geçiverecek...”(İŞ,89).

“Mehtapta gezmekten hep hoşlanırsınız. Bu sırada yanımızda biri bulunmasını da müthiş surette isteriz, fakat iki aptal herif, romanlarında mehtaplı aşk sahnelerinden bahsettikleri için bu muazzam zevki, bu şiddetli ihtiyacı gülünç buluruz. **Görülüyor ki** hamakat sade ahmaklara değil, akıllı olduklarını sananlara da hükmediyor!” diye düşündü.”(İŞ,92).

“Bu ‘İstemiyor musunuz?’ kelimesinde, genç kızın nefesine hâkimiyetinde, **bütün gururuna rağmen öyle hazin ve çaresiz bir eda vardı ki**, Ömer biraz evvel düşündüklerinin hepsini unutarak haykırdı.”(İŞ,108).

“**Muhakkak ki** ruhumun benim gözümde kaçacak kadar uzak köşelerinde bir şeytan saklı...”(İŞ,144).

“**Etrafımız o kadar çirkefle dolu ki**, temiz kalmak için bir tek çare kendi dünyamıza çekilmek ve muhitle, hiç olmazsa manen, alakamızı kesmektir!”(İŞ,147).

“Macide, **yemin ederim ki** dünya kurulalıdan beri hiç kimse kendini, benim o anda bulduğum kadar aşağılık ve iğrenç bulmamıştır.”(İŞ,185).

“**Şimdi öyle bir nazariye yapıyorlarki**, anası aciz vemahrumiyet...”(İŞ,201).

“**Zannediyorlar ki**, bir erkeğe karşı hiddet, hatta nefret duymaya başlayan bir kadın, hemen başka erkekler bulup boyunlarına sarılmak ister...”(İŞ,220).

“Hâlâ böyle olması icap edeceği kanaatindeydi ve kendi kendine: ‘Bunlar zaten başka bir şey değillermiş... Bütün sözleri, bütün okudukları, bütün yazdıkları, bütün düşündükleri yalanmış!.. Fakat herkesin böyle olması icap etmez ya... **Öyle insanlar olabilirki**, hayatta onları bir an bile bu vaziyette görmek mümkün değildir!..’ dedi.”(İŞ,222).

“**Ömer'in zannetmiyorumki** bir alakası olsun...”(İŞ,240).

“**Unutmayın ki**, dünyada en korkunç şey, ümidini kaybetmektir.”(İŞ,248).

“**Denilebilirki**: Genç kadın sensiz ne yapsın?”(İŞ,252).

“**Yemin ederimki** Macide'den daha kıymetli hiçbir şey mevcut değildir...”(İŞ,253).

İlinti cümlesinde baş cümle başa geçer. Bu ki ilinti zamirinin çekimi yoktur. Fakat ki ilinti cümlesinde özne, nesne, isimleme olan kelimelerin veya bunların yerindeki bir belirtme öbeğinde bir kelimenin yerini alır. Bu sebeple türlü çekim hallerinde olması mümkün bir zamir gibidir.(Banguoğlu, 2007:553).

“**Beni seviyorsan -ki** bunu bilmem- ve **Macide'yi seviyorsan -ki** bunu tahmin ederim- dediklerimi yaparsın.” (İŞ,249).

“**Baktımki** tevkifinden dolayı telaş ettiği yok.” (İŞ,241).

“**Fakat hadiseler gösterdiki**, fena olmayışım tesadüf eseriymiş, fırsat düşmemiş, zaruret olmamış.” (İŞ,249).

“Hâlâ, **bugün bile şuna kaniyim ki**, bir müddet daha bocaladıktan sonra, yolunu bulacaksın, fakat yalnız olman lazım.” (İŞ,230).

“**Doğru dürüst oturup düşünürsek bu manzumenin dünyada yazılabilecek en basit hokkabazlıklardan, yavelerden biri olduğunu eminim ki** teslim ederiz.” (İŞ,199).

“Kâinatın alelade seyri ile, maddi şeylerle hiç alakası yokmuş gibi görünen zekâsı, **zengin babasından para koparmak için öyle kurnazca,öyle esnafça hileler bulur ki**, bir sene düşünsen akıl edemezsin...” (İŞ,200).

“Gidip gitmemekte bir an tereddüt etti, sonra genç kadına bakarak: ‘**Görüyorsunuz ki** size yardım etmem imkânsız... Bu çocukla tek başınıza meşgul olmanız lazım... Allahısmarladık!’ dedi.” (İŞ,171).

“**Şunu da söyleyeyim ki**, böyle bir cesareti göstereceğimi, yani gidip veznedardan zorla para isteyeceğimi ciddi olarak asla tahmin etmiyordum...” (İŞ,183).

“**Düşün ki**, aylardan beri daimi bir telaş, işkence içinde yaşıyordu.” (İŞ,183).

“**Yalnız Bedri'nin öyle bir hali var ki**, insana dokunmuyor...” (İŞ,166).

“Ortada ne vardı, **daha doğrusu ne olmuştu ki** söylesin?” (İŞ,167).

“**Yalnız sen biliyorsun ki**, birtakım mecmualar ve ufak tefek de olsa kitaplar neşrediyoruz...” (İŞ,148).

“**İtiraf ederim ki**, şu anda seni anlamıyorum... Şimdi ben sorayım: Hasta mısın?”(İŞ,149).

“Yalnız **şu kadarını söyleyeyim ki**, insanların zaaflarını mazur görmeye taraftar değilim.” (İŞ,128).

“**Zannediyorum ki**, her şeyi bildiği halde benimle oyun oynuyor, zavallılığım ile eğleniyor.” (İŞ,143).

“**Demek ki** bu ana kadar bundan kaçmışım...” (İŞ,120).

“**İşte görüyorsunuz ki**, hislerim beni aldatmamış’ dedi.” (İŞ,104).

“**Demek ki** içime doğdu...” (İŞ,104).

“**Değil... değil... fakat şu muhakkak ki** bugün olduğum gibi olmak da istemiyorum.” (İŞ,47).

“**Bana öyle geliyor ki**, hakikaten yapabileceğimiz bir tek iş vardır, o da ölmek.” (İŞ,14).

“**Muhakkak ki** beni görür görmez tanıyacaktır.” (İŞ,19).

“**İşte görüyoruz ki** buradasınız. Ne diye sorarız acaba?..” (İŞ,46).

“**Fakat içimde öyle bir şeytan var ki...**bana her zaman istediğimden büsbütün başka şeyler yaptırıyor.” (İŞ,47).

“Bir müddet düşündükten sonra fikrini değiştirmiş gibi: “Mamafih bugünlerde seninle konuşacağım. Yalnız şu **kadarını söyleyeyimki**, paraya ihtiyacımız var...” (İŞ,44).

“**Düşün ki** şu anda çehresini hatırlayamıyorum bile, fakathafızamdan daha derin bir yerde onun bir taş hakkedilmiş kadar keskin bir tasvirinin, akılların almayacağı kadar eski zamanlardan beri mevcut olduğuna eminim.” (İŞ,18).

“**Asıl sebep ve illetlere varabilerseniz göreceksiniz ki** en zayıf tarafımız dışımızdadır.” (İŞ,51).

“**Fakat şimdi anlıyordu ki**, meyhaneden kalkıp gece yarısı buraya gelişinin sebebi de budur.” (İŞ,59).

“**Ben şuna inanıyorum ki**, üç buçuk günlük ömrümüzü kendimize zehir etmemek için ne mazideki hayatımıza ve kaçırdığımız fırsatlara ne de istikbalin olmayacak hülyalarına kulak asmayarak bugünümüze hapsolup yaşamalıyız.” (İŞ,73).

““Bu sefer şakaya gelir tarafı yok. **Bir biçimsiz işe takıldık ki** sonunu Allah hayır eyleye...” dedi; tekrar uzun bir sükûta daldı.” (İŞ,75).

“**İçimden öyle geliyor ki**, bana fena şeyler söyleyemezsiniz...”(İŞ,80).

“**Bu öyle bir kelime ki**, doğuyor ve doğuşuyla beraber kemali de içinde getiriyor.”(İŞ,81).

“**Sizden başka ne var ki** ne isteyeyim?..”(İŞ,108).

“**Öyle günlerim oluyor ki**, etrafımda küçük bir hareket, en hafif bir ses bile istemiyorum.”(İŞ,88).

“**Onun böyle hüküm beklermiş gibi kımıldamadan duruşu o kadar hoşuna gitti ki**, farkında olmadan elini Ömer'in eline dokundurdu ve: ‘Memnunum!’ dedi.”(İŞ,89).

“**İşte görüyorsunuz ki**, hislerim beni aldatmamış” dedi. (İŞ,104).

“**Buna benzer daha birtakım şeyler var ki**, hadi onlara da doğru diyelim...”(İŞ,105).

“**Ki**” zamirinden sonra bir kişi zamiri veya dönüşlü bir zamir getirip onu çekime tabi tutarsak ilinti cümlesinin kuruluşu daha iyi belirir.(Banguoğlu, 2007:553).

“**Korkuyorum ki bu**, ömrünün sonuna kadar böyle devam edecek ve sen dünyanın parmağını ağzında bırakacak bir iş becermeden rahmeti rahmana kavuşacaksın.” (İŞ,23).

“**Çocukların ekserisi o kadar şımarık ve fena yetiştirilmiş mahlûklardı ki,bunları** güzel sözler ve ricalarla yola getirmeye imkân yoktu.” (İŞ,30).

“Nihat aynı yavaş sesle: ‘**Düşün ki ikisi** de bu memleketin meşhur adamlarıdır. Bir büyük şairin ve daha büyük bir muharririn sözlerinde herhalde bir keramet mevcuttur...’ dedi ve Ömer'in kıs kıs gülmesine iştirak etti.” (İŞ,46).

“**Senin dünyaya hâkimiyet planların bile eminim kionun** mahsulü...” (İŞ,47).

“Dairenin merdivenlerini çıkarken: ‘Evladım. Benim nazarımda genç olmakla ihtiyar olmak arasında bir fark yoktur. Belki ihtiyarlık, bu manasız sürüklenmeyi sona yaklaştırmış olmak bakımından, daha da iyidir; **fakat bazı şeyler var ki,onları** yüklenmek için yaşlı omuzlar kâfi gelmeyeceğe benziyor. Bakalım...’ dedi.”(İŞ,75).

“Hiç **yanılmadan biliyorumki,siz** de benim gibi şu anda bozuk kaldırımlar üzerinde yürümekte değilsiniz.”(İŞ,81).

“Münasebetlerimizde, **emin olun ki,siz** daima veren ve ben daima borçlu olan tarafız...”(İŞ,108).

“**Şimdi görüyorum ki,o** da bensiz yaşayamayacak...”(İŞ,109).

“Hiçbir sözü, **hiçbir hareketi yok ki, kendisinin,** Macide'nin malı olmasın!..”(İŞ,122).

“**Zannediyorsun ki,hepimiz** birer makineyiz ve evvelden kurulduğumuz gibi işleriz.”(İŞ,128).

“**Unutma ki,biz** yüksek bir gaye için vasıta bulmaya çalışıyoruz, kendi adi ihtiyaçlarımız için mendil, çorap almıyoruz!”(İŞ,149).

“Kaldı **ki,bizim** alaturka dediğimiz şeklin bir tekâmül seyri, fevkalade incelmış ve mükemmelleşmiş tarafları vardır.”(İŞ,158).

“**Şimdi görüyorum kihepsi** vehim!”(İŞ,180).

“**Demek kiböyle** icap ediyormuş, böyle olsun...”(İŞ,190).

“**Görüyorsun ki hepsi** hayata birer miktar kin borçlu.”(İŞ,201).

“**Anlasınki ben** kararımı ondan evvel verdim.”(İŞ,244).

“Beni fark eder etmez derhal başlarını önlerine eğip mırıldanmaya koyuldular... **Profesör Hikmet herhalde: 'Aman bakmayın, bize doğru geliyor!' dedi ki hepsinin** boyunları gerildi, sırtları kedi gibi kabardı.”(İŞ,245).

“**Onda öyle birtakım haller gördüm ki,benim** saatlerce birçok insanlarda arayıp bulamadığım ve yok farz ettiğim şeylerdi.”(İŞ,250).

“**Bana öyle geliyor ki,** sizin gülmenizle kızmanız, iltifat etmenizle azarlamanız arasında hiçbir fark yoktur...” (İŞ,87).

“Yeni Türkçede ‘ki’ daha az kullanılır olmuştur. Bunu bağlam cümlesindeki ‘ki’ ile karıştırmamak gerekir.” (Banguoğlu, 2007:553).

3.1.2.1.3.Bağlam Cümlesi

Zuhal Kültüral, bağlama edatıyla birbirine bağlanan cümleleri bağlı cümle olarak tanımlar. Cümlelerin her biri bağımsızdır. Ki bağlam edatı ile bağlanan cümleleri de bağlı cümle olarak kabul etmektedir. (Kültüral, 2018: 44).

Necati Demir, anlam ilişkisi olan iki veya daha fazla cümlenin bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla oluşan cümleleri bağlı cümle olarak tanımlamaktadır. Türkçede bağlı cümleler içinde “ve” bağlacıyla bağlı cümlelere çok sık rastlanıldığını belirtir. Aslında Arapça olan bu bağlacın Köktürk yazıtlarında olmadığını onun yerine Türkçe “takı” bağlacının kullanılmakta olduğunu, sonraki metinlerde sık sık görülmeye başladığını belirtir. (Demir, 2019: 79).

Kaya Bilgegil, aralarında ilgi bağlaçlar, bazen de bağlaç görevindeki fiilimsilerle sağlanan sıralı cümleleri bağlı cümleler olarak tanımlamıştır. “*Okula geliyorsunuz lâkin dersi dinlemiyorsunuz.*” Cümleleri arasındaki ilişki bağlaçla, “*Müracaat etmekle beraber kabul olunamadı.*” Cümleleri arasındaki ilişki ise zarf fiille sağlanmıştır diyerek girişik birleşik cümle türünü bağlı cümle olarak kabul etmiştir. (Bilgegil, 2009: 87).

Günay Karaağaç, bu cümleleri, ve, veya, da, fakat, ama, lâkin, halbuki, meğer vb. bağlam edatlarıyla birbirine bağlanan cümleler topluluğu olarak tanımlar. Sıralı cümleleri de bağlı cümleler başlığı altında ele almıştır. (Karaağaç, 2012: 240).

“Çeşitli anlam ilişkileri olan iki yargının bir bağlamla birleşerek oluşturdukları cümleye **bağlam cümlesi** denir.”(Banguoğlu, 2007:554).Bu bağlamlar, cümleleri anlamca yan yana veya alt alta bağlarlar. Buna göre bu cümleler **yan yana bağlam cümleleri** ve **alt alta bağlam cümleleri** olmak üzere iki alt bölümde incelenir.

3.1.2.1.3.1.Yan Yana Bağlam Cümlesi

“Yan yana bağlam cümlesinde iki yargıdan biri öbürüne tabi değil, sadece onunla ilişkilidir. Bu ilişkinin niteliğini bağlam belli eder. Buna göre başlıca altı türlü yan yana bağlam cümlesi vardır(yan cümlelere göre). Bunlar: 1. ulama cümlesi, 2.

ayırtlama cümlesi, 3. karşıtlama cümlesi, 4. almaşma cümlesi, 5. üsteleme cümlesi, 6. açıklama cümlesi.”(Banguoğlu, 2007: 555)

3.1.2.1.3.1.1.Ulama Cümlesi

“İki yargıyı aynı yönde oluş ve kılış beraberliği ile veya sırasıyla birleştiren cümleye ulama cümlesi denir.” (Banguoğlu, 2007:555). Bu iki yüklemde zaman, tarz, veya kişi beraberliği bulunabilir. Dilimizde ulama cümlesi (sıralı cümle) daha çok bağlamsız bağlam cümlesi şeklinde görülür. Ancak, tekli veya tekrarlı ulama bağlamlarıyla kurulmuş cümleler de yaygındır.

Sıddık Akbayır, birbirlerine anlam ilgisiyle bağlanan biçimce bağımsız cümlelerden oluşan söz dizisine sıralı cümle der ve bağımsız sıralı cümle, bağımlı sıralı cümle olmak üzere iki alt başlıkta inceler. Bağımsız sıralı cümleleri, aralarına nokta ya da noktalı virgül konularak birbirinden bağımsız şekilde sıralanan cümleler şeklinde tanımlar. Bağımlı sıralı cümle içinse öge ortaklığı olması gerektiğine dikkat çeker. Bağlaçlı sıralı cümleyi ise bağımsız bağlaçlı cümle, bağımlı bağlaçlı cümle ve sıralı-bağlaçlı cümle olmak üzere üç alt başlığa ayırır. (Akbayır, 2013:135-140).

Tüm unsurları birbirinden bağımsız cümlelerin noktalı virgül (;), virgül (,) veya (ve), (ya... ya...), (ne... ne...) vb sıralama işlevli edatlarla yan yana dizildiği ve bir noktaya (.) bağlandığı en az birbirinden anlamca bağımsız ve aralarında unsur ortaklığı bulunmayan iki cümleyi içeren dizgelere bağımsız sıralı cümleler denir. Bağımsız sıralanan cümlelerin her biri basit veya birleşik olabilir. Bir olay örgüsü içinde bulunan ve aynı özne tarafından gerçekleştirilen ve aralarında pek çok unsur ortaklığı bulunan dizisel cümleler bir özneye, yükleme, tümlece bağlanarak peş peşe sıralanabilir. Bu tür cümleler bağımlı sıralı cümleler olarak adlandırılır. (Delice, 2016:147).

Bedri Sarıca, cümlelerin bağlaç olmadan, noktalama işaretlerinden virgül ve noktalı virgülle bağlanabileceğini belirtmiştir. Bu tür cümlelerde birden fazla cümlelerin peş peşe gelmesiyle aralarında belirli yönlerden bağ kurulmaktadır. Sıralı cümlelerde cümleler temel ve yan cümle olarak ayrılmaz. Ögelerin ortak oluşuna göre bağımlı ve bağımsız olmak üzere ikiye ayrılır. (Sarica, 2015: 110).

Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, sıralı cümlelerin arka arkaya sıralanan cümlelerden oluştuğunu belirterek, her cümlelerin kendi içerisinde yargı bildirdiğini, diğer cümlelerle anlam ilişkisi içerisinde olduğunu ifade etmişlerdir. Cümleler arasında temelcümle, yardımcı cümle ilişkisi bulunmadığını, cümlelerin her birinin yapı ve anlam bakımından farklı özellikler gösterdiğini vurgulamışlardır. (Özkan, Sevinçli, 2017: 209).

Aşağıda verilen örneklerde kişi(özne) ve zaman birlikteliği bulunmaktadır. Ortak özneler ve zaman kipleri ise koyu olarak gösterilmiştir:

“Her ikisi de yirmi beş yaşından fazla **göstermiyorlardı**ve boyları ortaya **yakındı.**” (İŞ,13).

“Tarih müderrisi sualleri birbiri arkasına sıraladıkça kız **şaşıyor**, dört tarafından yardım ister gibi başını **çeviriyordu.**” (İŞ,13).

“İstediği de oldu azizim, hoca birkaç sudan şey sorup cevaplarını kendisi **verdi**ve kız **mezun etti.**” (İŞ,13).

“Eliyle gözlüğünü **oynattı** **vedevam etti.**” (İŞ,14).

“Günden güne miskinleştiğimi **hissediyorum****vebundan memnunum.**” (İŞ,14).

“Lafı gayet ciddi tarafından **açtım****ve** 'hikmeti vücudumuz'u araştırmaya **çalıştım.**” (İŞ,14).

“Bak, bunu **yapabiliriz****ve** ancak bu takdirde irademizi tam bir şey yapmakta kullanmış **oluruz.**” (İŞ,14).

“Demin **söyledim** **ya**, müthiş bir gevşeklik **içindeyim.**” (İŞ,14).

“Karşısında oturarak Ermenice bir gazete okuyan yaşlıca bir adam bu genişleme karşısında hemen **toplandı** **ve** genç adama ters bir bakış **fırlattı.**” (İŞ,15).

“Arkadaşı bütün bu sözlere, belki onuncu defa dinlediği için pek kulak **asmamış**, gözlerini etrafta gezdirmeye ve kafasında birtakım fikirleri toparlamak ister gibi ara sıra kaşlarını çatarak mırıldanmaya **devam etmişti.**” (İŞ,15).

“Çok kere cebimden bir lira **alır**, önüme koyarak onu saatlerce **seyrederim.**” (İŞ,15).

“Hatta yavaş yavaş onu da **yapamaz ve** canı ağzını açmayı bile **istememez.**” (İŞ,16).

“Hava **sıkıcıve manasızdır.**” (İŞ,16).

“Gelip geçenler suratına salak salak **bakarlar ve** on para etmez işlerin peşinde, bir tutam otun arkasından koşan keçiler gibi dilleri bir karış dışarı fırlayarak **dolaşırlar.**” (İŞ,16).

“Sen ruhumuzun bu kadar ucuz bir bedel mukabilinde takla atmasını haysiyetine yediremediğin için belki daha asil sebepler peşinde **koşarsın**, gökyüzünde birkaç yüz metre daha yükselen bir bulut,yahut ensene doğru esen serince bir rüzgâr, yahut o esnada aklına gelen zekice bir fikir, sana bu değişmenin sebebi gibi görünmek **ister.**”(İŞ,16).

“Fakat söz aramızda, iş bunun tamamıyla **aksinedir**, cebimize giren iki lira sayesinde kihavanın biraz açıldığını görmek, rüzgârın serinliğini hissetmek, hatta akıllıca şeyler düşünmek**mümkün olmuştur...**” (İŞ,16)

“Şimdilik bir rakı parası bulmaya **çalışalımve** parlak istikbalimizin şerefine birkaç kadeh **içelim.**” (İŞ,17).

“Elini onun omzuna **dokundurdu;** Ömer biraz **irkildi**,fakat vaziyetini bozmadı.” (İŞ,17).

“Ömer cevap **vermedi**, yalnız kendini rahat bırakmasını isteyen bir ifade ile yüzünü **buruşturdu.**” (İŞ,17).

“Bu cümleden sonra dudaklarının kenarında kalan bir istihza çizgisi birkaç saniye kadar **devam etti**, sonra yerini lakayt bir ifadeye **bıraktı.**” (İŞ,18)

“Müthiş bir şey **olduveyaolacak**” (İŞ,18).

“Demin pek göklere çıkardığım ölüme şimdi müthiş bir şey gibi bakmama da **hayret etme**, ne diye mi **hayret etmeyeceksin?**” (İŞ,18)

“Kız bir elinde kalın bir paket halinde bir sürü notalar **tutuyor**, ötekiyle yanına **dayanıyordu.**”(İŞ,19).

“Nihat'ın bulunduğu yerden işitilmeyen sözlerinin arasında, kati bir hüküm vermiş gibi **susuyor**, sonra yeniden, gene bir hüküm bildiriormuş gibi söze **başlıyordu.**”(İŞ,19).

“Nihat bir müddet gözlerini kızın üzerinde dolaştırdıktan sonra başını Ömer'e **çevirdi ve** “Eh, ne olmuş? Ne var bunda?” der gibi onun yüzüne **baktı.**” (İŞ,19).

“Bir müddet **sustu,düşündü**; sonra **mırıldandı.**”(İŞ,19).

“Daha demin dünyada bir insan hiçbir şey yapamaz **diyordun**, şimdi dünyada pek az insanın yapabileceği hafifliklere **kalkıyorsun.**” (İŞ,20)

“Nihat başını gayri ihtiyari denize doğru çevirerek “Eyvah!” **dedive** kopacak rezaletin ilk gürültülerini beklemeye **başladı.**” (İŞ,20).

“Ayol, deminden beri buraya **bakıyorsun**, geleceksin diye oturup **kaldım**, bir türlü çeneyi **kesemedin.**”(İŞ,20).

“Ömer ne söyleyeceğini **şaşırmış**, kendini toplamaya **çalışıyordu**: ‘Vallahi ne bileyim... teyzeciğim. Derslerden, işten vakit oluyor mu? Hem siz beni **bilirsiniz** canım, kusuruma bakacak **değilsiniz** ya!’ dedi.” (İŞ,20).

“Hadi bakalım, nasılsa **buluştuk,anlat** bari, ne **âlemdesin?**” (İŞ,21)

“... Piyanoya **çalışıyor**, bir mektebe de **gidiyor.**” (İŞ,21)

“Bu sırada Ömer'in elini sıkan kız: “Konservatuvara gidiyorum!” **dedive** gözlerini tekrar ileri **çevirdi.**” (İŞ,21).

“Ömer içinde birdenbire sevince benzer bir şey parladığını **hissettive** gene bir anda bu histen dolayı müthiş bir utanma **duydu.**” (İŞ,22).

“Fakat içimizde, bizim “ahlak” tarafımızda hiçbir şekilde münasebete geçmeyerek hadiseleri muhakeme eden, neticeler çıkaran ve tedbirler alan bir “hesabi”

tarafımız **vardıve** lafta değilse bile fiilde daima o galip **çıkıyorve** onun dediği **oluyordu.**” (İŞ,22).

“Delikanlı bir müddet onların arkalarından **baktı ve** kendisine itiraf etmediği halde, Macide'nin başını çevirmesini **bekledi.**” (İŞ,22).

“Fakat o, ince ve güzel vücuduyla, alçak ökçeli iskarpinlerinin üzerinde, süzülür gibi **gittive** o sırada gelen bir tramvaya atlayarak Emine teyzeye elini **uzattı.**” (İŞ,22).

“Vapurda çıkaracağın kepezeliği görmemek için size arkamı **dönmüştüm, bir debaktım** ortada **yoksunuz.** Sonra köprüde onlarla ahbapça konuşup giderken **gördüm,** arkanızdan **geldim.** Kız galiba o yolun yolcusu? Ha? Şişman karıda da tam esnaf kılığı var ya!..” (İŞ,22).

“Bu adam şu kadını **tanımıyordu, gitti, konuştu.**” (İŞ,23).

“Kadın polise **vermedi,** demek ki o yolun **yolcusuydu.**” (İŞ,23).

“Sözü **değiştirdiler ve** akşam nerede içeceklerini konuşarak Beyazıt'a doğru **yürüdüler.**” (İŞ,24).

“Emine teyze birkaç kere yanına **sokuldu,** bir şey söyleyecekmiş gibi tavırlar **aldı,** sonra saçma sapan söylenerek **ayrıldı.**” (İŞ,24).

“Daha doğrusu Semiha Macide'nin kendini pek beğendiğini **zannediyor ve** ona karşı küçük mevkide kalmamak için kendini ağır almak icap ettiğini sanarak lüzumsuz bir soğukluk **yaratıyordu.**” (İŞ,24).

“Yemeği yer yemez eline gazeteyi **alır,** kendisini kısa zamanda ümmilikten okuryazarlığa çıkaran iri Latin harflerini büyük bir sabırla hecelemeye **başlardı.**” (İŞ,24).

“Sabahları notalarını alıp **gidiyor,** akşamüzerleri, henüz ortalık kararmadan gelip odasına **kapanıyordu.**” (İŞ,25).

“Onu, ekseriya gündüzleri gelen misafirlerine, ailelerinin askerliğine bir misalmiş gibi, anlatıp **methediyor,** ‘musikiye aşına’ olduğunu bilhassa **zikrediyor,** fakat bazı geceler evde toplanıp erkekli kadınlı saz yapan ve oldukça alaturka bir

şekilde eğlenen meclislere bir kere bile sokulmamış, o kadar ısrara rağmen müzikteki hünerlerinin bir parçasını bile göstermemiş bulunan Macide'nin müzisyenliğinden en başta kendisi **şüphe ediyordu.**”(İŞ,25).

“Yağ iskelesindeki mağaza, son senelerde pek o kadar iyi işlemediği için, etrafa belli etmeseler ve memleketten gelen tanıdıkları gene bazen haftalar ve aylarca misafir etmekte devam etseler bile, oldukça sıkıntı **çekiyorlar**ve bunun için, Macide'nin babasından aydan aya gelen bir miktar parayı çok kere sabırsızlıkla **bekliyorlardı.**”(İŞ,25).

“Bir kere içine daldığı borçlar her gün biraz daha sıkışarak elini kolunu **sarıyor**, hâlâ otuz sene evvelki esnaf metotlarıyla bunun içinden sıyrılmaya çalışan adamcağızı büsbütün **şaşırtıyordu.**”(İŞ,25).

“Adımını onlara uyduramayan esnaf ezilip kenara atılıyordu ve aşağı yukarı on seneden beri devam eden bu mücadele Galip efendinin elindeki birkaç parça arazi ile birkaç yüz ağaç zeytini eritmekle **kalmamış**, Şehzadebaşı'nın arka sokaklarının birinde yan yana duran üç evin, içinde oturduğundan maada diğer ikisini alıp **götürmüştü.**”(İŞ,25).

“Mamafih vaziyetlerinin bozukluğuna dair her laf açılışında oturup ağlayan ve bir eşraf karısının bir türlü tükenmeyen mücevherlerinden birisini daha satmaya mecbur olunca başına ağrılar gelip çatkılar çatan Emine teyzenin teessürü yirmi dört saatten fazla **sürmüyor**, ilk fırsatta etrafına İstanbullu ve çenesine kavi dalkavuklarını toplayarak çalgılı âlemler **yapıyordu.**”(İŞ,26).

“Hem eski velinimetlerini sıkıntılı zamanlarında bırakıp gitmeyi doğru ve insanlığa yaraşır bir hareket **bulmuyorlar**, hem de onların henüz bütün membalarının kurumadığını bildikleri için, son kırıntıyı yemeden kapılanacak başka bir yer aramayı **istemiyorlardı.**”(İŞ,26).

“Macide bütün bunları **görüyor, anlıyor** fakat fevkalade **bulmuyordu.**”(İŞ,26)

“Borçlar alınıp verilir, tarlalar satılır veya ekilirken, eskilerini aratmayan düğünlerle kızlar gelin **ediliyor**, akraba düğünleri için kenardan köşeden elmas küpeler, inci gerdanlıklar bulunup **çıkarılıyordu.**”(İŞ,26).

“Bu karmakarışık hayat içinde Macide daha ziyade tesadüflerin şevkiyle **büyümüşve okumuştur.**” (İŞ,27).

“Çocukluğunda evi yoklayıp geçen çeşit çeşit hastalıklardan biriyle ölmediyse bir **tesadüf**, ilk mektebi bitirdikten sonra evde alıkonmayıp orta mektebe gönderildiyse, bu da bir **tesadüftü.**” (İŞ,27).

“Babası kendini çıkmaz işlerin içinde bu kadar kaybetmiş olmasa, kendisine kızını okutmasını tavsiye eden birkaç mektep mualliminin sözüne belki **kanmaz ve** onu da, ablası gibi, on beş yaşında kocaya **verirdi.**” (İŞ,27).

“Kendisini mektebe biraz geç, dokuz yaşında gönderdikleri için yedinci sınıfa gelince on altıya **basmış**, oldukça **serpilmışti.**” (İŞ,27).

“Sadece dersleriyle **uğraşiyorve** tamamıyla kendine bırakılmış bir hayat **sürüyordu.**” (İŞ,27).

“Annesi ara sıra elbiselerinin açık veya kapalı, dar veya bol olduğuna dair bir şeyler söylemeye **kalkıyor**, sonra ne üstüme vazife der gibi omuzlarını silkip odasına **gidiyordu.**” (İŞ,27).

“Hemen hemen bütün aileler kızlarını okuttukları için Macide'nin okumasında bir fevkaladelik **bulmuyor**, fakat onun hemen bir kocaya gitmesini tercih edeceğini kendinden **saklamıyordu.**” (İŞ,27).

“Yaşları on üçle on altı arasındaki bu çeşit çeşit kızlar, aralarında, yetişkin bir insanı kıpkırmızı edecek bahisler **açıyorlar**, sınıf arkadaşları olan oğlan çocukları hakkında, onları görünüşte daima istihfaf etmelerine rağmen, pek vâkıfane mütalaalar **yürütüyorlardı.**” (İŞ,28).

“Macide bu mükâlemeleri hâkim olamadığı bir merak ile dinlese bile, yalnız kalır kalmaz büyük bir tiksinti **duyuyor**, arkadaşlarının yanına hiç sokulmamaya karar **veriyordu.**” (İŞ,28).

“Bu bahisler ona **manasız ve** lüzumsuz **geliyordu.**” (İŞ,28).

“Kendisi de gözünün önünden türlü türlü istikbal levhaları geçirdiği halde bunları kıymetli birer eşya gibi **saklıyor**, hatta sık sık düşünerek şekillerini bozmaktan bile **korkuyordu.**”(İŞ,28).

“Sınıfa girince kutusundan klarnetini çıkarıp yeknesak mektep havaları **çalar ve** çocukları gelişigüzel **bağtırdı.**” (İŞ,29).

“Necati Bey’in kendisi de pek iyi piyano çalamadığı için iki sene kadar süren bu dersler, ekseriya olduğu gibi, talebenin yarım yamalak bir musiki ukalası olmasıyla **neticelenmedi**,ileri götürücü bir çalışma halinde **devam etti.**” (İŞ,29).

“Yalnız başına muallimler birliğine gitmeyi hem **istemiyor**, istese bile bunun muhiti tarafından hoş görülmeceğini **biliyordu.**” (İŞ,29).

“Derslerde yüzü kıpkırmızı **kesiliyor**, dakikalarca bir şey söylemeden **duruyorve** dudaklarını **kemiriyordu.**” (İŞ,30).

“Fakat biraz sonra yüzü tekrar o mütebessim halini **alıyor**, gözlerini talebelerin üzerinde tekrar tekrar gezdirerek anlatmaya **devam ediyorve** piyanonun başına **geçiyordu.**” (İŞ,30).

“Böyle zamanlarda bazen mektep müdürü Refik Bey sınıfın camekânlı kapısında **görünür**, istihfaf dolu gözlerle bu inzibatsız muallime **bakar**, çatık kaşlarıyla çocukları sükûta **davet ederve** ylışık sırtmalarla **karşılaşırdı.**”(İŞ,30).

“Şehrin diğer mekteplerinde de aynı halin mevcut olduğunu öğrenen Bedri işi kalenderliğe **vurdu ve** ancak dersiyle alakadar olan birkaç kişi ile ciddi şekilde meşgul olarak diğerlerini kendi haline bırakmayı **tercih etti.**” (İŞ,30).

“İlk zamanlarda sessiz sessiz bir kenarda durduğu için pek göze **çarpmamıştı**,fakat kısa bir müddet sonra Bedri'nin bütün alakasını üzerinde **topladı.**”(İŞ,31).

“Genç adam mektep müdürüne olsun, diğer muallimlere olsun, bir şey keşfetmiş gibi heyecanla, bu fevkalade istidatlı talebeden **bahsediyorve** onu muhakkak yetiştirmek lazım geldiğini **söylüyordu.**”(İŞ,31).

“Bir gün akşamüzeri çocuklar evlerine giderken Bedri muallim odasında **oturmuş**, İstanbul'da bulunan annesine mektup **yazıyordu.**” (İŞ,31).

“Koridorda çocukların ayak sesleri seyrekleştiği bir sırada acele mektubu zarfa yerleştirip **kapadı**, üstünü **yazdı**, dışarı fırlayarak bir talebe **aradı.**”(İŞ,31).

“Kapıyı açtığı sırada Macide piyanonun kapağını **kapamış**, çantasını **almıştı.**” (İŞ,31).

“Bedri ona yol **verdi**: ‘Postanenin önünden geçerken şunu atıver!’ **dedi.**” (İŞ,32).

“Genç kız zarfı çantasına **yerleştirdi**, hafifçe dizlerini kırarak: ‘Allahısmarladık’ **dedi.**”(İŞ,32).

“Sonra omuzlarını silkerek notaları **açtı**ve evvela Macide'yi sonra diğerlerini **dinledi**, geri kalanlara: “Siz de yarın akşam!” diyerek odadan dışarı **çıktı.**”(İŞ,32).

“Onu odasında bulamayınca geri **döndü**, biraz hava almak için dışarı **çıktı.**” (İŞ,32).

“Öteki çocuklar da önlerine **bakıyorlar**,hem **kızarıyor**, hem de gülmek için dudaklarını **ısıriyorlardı.**” (İŞ,33).

“Peki peki... Hadi **git**, bir daha böyle postaya mektup filan **götürme!**” dedi.” (İŞ,33).

“Kimisi pastra, kimisi tavla **oynuyor**, birkaç tanesi de oynayanları seyredip iki tarafa **yardımediyordu.**” (İŞ,33).

“Sağ ayağını altına **almış**ve şapkasını yanına **koymuştu.**” (İŞ,33).

“Ara sıra sol eliyle saçsız başını **kaşıyor**, sonra tekrar kâğıtlarla **meşgul oluyordu.**” (İŞ,33).

“Sabahtan beri gelirsiniz diye **bekledim**, siz görünmeyince herhalde kendisi de hatasını anlamıştır **dedim.**”(İŞ,34).

“Yahut üstünü okuduktan sonra niçin tekrar **vermediniz** de başkasıyla **yolladınız?**” (İŞ,34).

“Bu mesele üzerinde **konuşmak**, size izahat vermek mecburiyetinde **kalmak** bile bana müthiş **azap veriyor**. Bu kadar bayağıca bir isnat altında kalmak...”(İŞ,34)

“Sesinde hep o sakin **ve** samimi eda **vardı**.”(İŞ,35).

“Evvvelce eski elbise veya ayakkabılarını satmak suretiyle de beş on kuruş **bulabilirdi**, şimdi ise, Macide'nin yanında böyle bir şeyi bahis mevzuu etmekten **utanıyordu**.”(İŞ,132).

“**Kalktım** Hüsamet'in Efendinin odasına **gitti**.”(İŞ,115).

“Parasızlığımızdan bahsedip biraz **üzülecek**, birbirimizi avutmaya çalışarak biraz **gölüşecek**ve nihayet birbirimize sarılarak yarı aç midelerimizle yatağa **girecektik**..”(İŞ,148).

“Hüseyin Bey şoförlere beklemelerini **söylemiş**, önünde buldukları camekânlı bir kapıyı çalmaya **başlamıştı**.”(İŞ,218).

“Ömer canı sıkılmış bir eda ile tekrar mahut mecmuasını cebinden **çıkardı**, okumaya **koyuldu**.”(İŞ,50).

“Derhal **doğrudu**ve ayaklarını karyoladan aşağı **uzattı**.”(İŞ,174).

“Hep beraber **çıktılar** ve tramvayla Şehzadebaşı'na kadar **geldiler**.”(İŞ,194).

“Tekrar **hızlandı**ve gelip geçenlere çarparak on adıma kadar **yaklaştı**.”(İŞ,226).

“Kocasını **anlıyor**, hâlâ **seviyor**, fakat akşamdan beri hissettiği uzaklığı, içi sızlayarak, **muhafaza ediyordu**.”(İŞ,223).

“Bu haber Macide'yi **şaşırttı**ve **üzdü**.”(İŞ,163).

“Bedri sözünü keserek: ‘Hadi, **gidelim**veseyredelim!’ dedi.”(İŞ,202).

“Kalbi deli gibi **çırpmıyor**, gözünün önünden bin bir türlü hayaller, manzaralar, insanlar, dumanlar, renkler **geçiyordu**...”(İŞ,254).

“**Saygısızlaştım**ve etrafın çirkefliğinden bunalacak hale gelen Macide'yi yapayalnız **bıraktım...**”(İŞ,251).

“Kocasının seyrek tıraş olan yanaklarını okşarken,yahut onun biraz kalınca ve bir çocuk dudağına benzeyen dudaklarını dikkatle seyrederken derisinde garip ürpermeler **duyar** ve kollarını utana utana, fakat kendisinden hiç ummadığı bir hararetle, onun boynuna **sarardı.**” (İŞ,161).

“Erkekler mühim miktarını terzilere borçlu oldukları geniş omuzlarından kâh birini, kâh ötekini ileri sürüp mutlak surette bir hiçlik ve zavallılık ifade eden, fakat süzgün olmaya da ayrıca çalışan bakışlarla bu çocuk denecek yaşta boyanmaya ve nefisini arz etmeye başlayan kızlara **sokuluyor**ve bağıra bağıra **konusuyorlardı.**” (İŞ,133).

“Ağzı, gözleri, hatta derisi kuruyup **gerilmiş**ve neredeyse çatlayacakmış gibi bir hâlalmıştı.”(İŞ,252).

“Fakat Macide, kendilerini kapıya kadar getiren Ömer'in yüzünde aynen geldikleri zamanki gibi yarıda kalmış bir gülümseme takallüslerini **fark etti** ve eve gelinceye kadar, hatta daha uzun zaman, bu hayali kafasından **uzaklaştıramadı.**” (İŞ,243).

“Profesör, hem güzel, hem tahsilli, hem de iyi aileden bir şey **arıyor**ve nihayetsiz ilminin kendisine bütün bu meziyetleri istemek hakkını verdiğini **sanıyordu.**”(İŞ,191).

“Bir yerde biriktiği anlaşılan gözyaşları, kendilerine dökülecek bir mecra **bulmuşlar**, gayet sakin, hatta biraz tatlı bir şekilde iki yanağından yastığa **süzülüyorlardı.**” (İŞ,174).

Aşağıdaki cümlelerde ise bir belirtme öbeği içindeki tamlayan görevindeki sözcükler ortaktır ve zaman birlikteliği de bulunmaktadır. Tamlayan görevindeki sözcükler ve zaman kipleri ise koyu olarak gösterilmiştir:

“**Tırnakları** dibinden **kesikveince** **uzundu**” (İŞ,19).

“Gözüyle takip ettiği parti **bitmiş**, yerine bıraktığı arkadaşı oyunu **kaybetmişti.**” (İŞ,35).

“Göğsü süratle inip **kalkıyor ve yumrukları titriyordu.**”(İŞ,36).

“Yalnız bu anda kafanızda bir örtü **açılıyorve** ruhunuzun en zengin tarafları önünüze **seriliyor.**”(İŞ,81).

“Kaşları **çatılmış**, gözleri ileri **dikilmiş**, yüzünün bir hattı bile oynamadan **yürüyordu.**”(İŞ,67).

“Gözlerinde bir bulanıklık, başında bir uğultu **vardı.**”(İŞ,156).

“Buralarda çalınanlar bayağılığın, ademi iktidarın **ifadesidir!**”(İŞ,158).

“Bütün vücudunu ani bir ter **kaplamış ve** her tarafı titremeye **başlamıştı.**”(İŞ,140).

“Fakat daha evvel gidip Profesörle kavga etmesi **ve** hadise çıkarması da **mümkündü.**”(İŞ,193).

“Biraz başı **dönüyor**, gözleri **dumanlanıyordu.**”(İŞ,215).

“Bedri'nin havadis getirmesi **ve** onu evde bulamaması ihtimali **vardı.**”(İŞ,237).

“Aylardan beri tanıdığı, sevdiği, beğenmediği **ve** artık kendinden uzak, çok uzak bulunduğu **Ömer...**”(İŞ,223).

“O buna karşı koymak istese bile, bunun bir aşk için lüzumlu olduğunu öğrenince kolları **gevşeyecek**, mukavemeti **kırılacaktır.**” (İŞ,81).

Türkçede tekli veya tekrarlı ulama bağlamlarıyla kurulmuş cümleler de yaygındır:

“Ona **hem** ortada bir şey yokmuş hissini vermek, **hem de** olan işlerde kendisinin bir kabahati olmadığını anlatmak istiyordu.” (İŞ,38).

“Mamafih **ne** kendi tabiatı, **ne de** Bedri'nin hali bu hislerinin daha fazla artmasına müsaade edecek gibi değildi.” (İŞ,39).

“Fakat edepsiz herif diller döktü, **kâh** darıldı, **kâh** ağlar gibi müteessir oldu, **kâh** bu kadar ehemmiyetsiz bir para için mırın kırın edişimi garip bulur göründü.”(İŞ,118).

“Zaten onun karşısında oyun oynanamayacağı düşüncesi Ömer'e **hem** endişe, **hem de** sükûn vermekteydi.” (İŞ,76).

“Ses çıkarmadığını görünce daha çok telaş ederek üstüne eğildi, **hem** kulaklarına tatlı sözler fısıldamaya, **hem de** yanaklarını, boynunu öpmeye başladı.”(İŞ,187).

“Macide bu sırada **hem** etrafı tetkike devam ediyor, **hem de** türlü şeyler düşünüyordu.” (İŞ,111).

“**Ya** fazla sıcak, **ya** fazla soğuk, **ya** fazla yağmurludur.” (İŞ,16).

“Fakat bugün **ne** kendisinde o gençlik demlerinin enerjisi **ne de** etrafında o zamanların hep kendine benzeyen tüccarları vardı.” (İŞ,25).

“**Ne** çalışmasıyla alakadar olan, **ne de** şu yolda hareket et diye kendisine bir şey diyen vardı.”(İŞ,27).

“Son zamanlarda Ömer **ne** kendinden **ne de** başkalarından bahsediyor, sadece gözlerini Macide'nin yüzüne dikip susuyor, yahut Bedri ile havadan sudan konuşuyordu.”(İŞ,244).

“Halbukine şeytanı azizim, **ne** şeytanı?”(İŞ,250).

3.1.2.1.3.1.2.Ayırtlama Cümlesi

“İki yargıyı seçmeli olarak bağlayan birleşik cümleye**ayırtlama cümlesi** denir.”(Banguoğlu, 2007:555). Burada yargılardan sadece birinin gerçekleşmesi söz konusudur. Ayırtlama cümlesi bazen bağlamsız kurulabilse de çoğu zaman tekli veya tekrarlı ayırtlama bağlamlarıyla yapılır.

“Günün birinde **yaçıldıracağız,ya** dünyaya **hâkim olacağız.**” (İŞ,17)

“Bu sözleri büyük bir merak ve tasvip ile dinleyen muallimler onun arkasından **ya** gülümsüyorlar,**yahut da** manalı gözlerle birbirlerine bakıyorlardı.”(İŞ,31).

“Bu lütuftan dolayı ondan bir şeyler istemeye hakkım olduğunu düşünürsem,**yahut** ona böyle bir şeyler düşündüğüm hissini verirsem çok feci olur...”(İŞ,106).

“Böyle hadiseler hiç kimseyi olduğundan daha fena,**yahut** daha iyi yapamaz!”(İŞ,128).

“Bazen ceplerinden çıkardıkları birtakım yazıları birbirlerine okurlar,**yahut** neşretmekte oldukları mecmua ve broşürlerin tashihlerini yaparlardı.”(İŞ,187).

“Yazıları, ekseriya ismi zikredilmeyen,**yahut** nadiren ve korkunç sıfatlarla birlikte zikredilen muhasımlara küfürden ibaretti.”(İŞ,188).

“Bu adamın kendisini eskisinden daha az,**yahut** daha farklı sevmediği de muhakkaktı...”(İŞ,224).

“Bir otomobil çarpsa, bindiğim sandal devrilse **yahut** dibinde oturduğum ağaca yıldırım çarpsa bunlardan kimseyi mesul etmek aklıma gelir miydi?”(İŞ,231).

“Mesela ben olmasam kafan para meseleleri üzerinde bu kadar çırpınmayacaktı ve sen veznedara belki öyle yapmayacaktın,**yahut**, burada hiç söylemek istemediğim halde kalemimin ucuna geldi, **yahut da** bir kadına bağlanmış olmak yüzünden başka kadınlara karşı arzular duymayacak ve herhangi bir sokak kadınına yanına alıp...”(İŞ,231).

“Fakat insan olan onu söküp atmasını **yahut** boğmasını biliyor...”(İŞ,249).

“Belki başka bir köşeye çekilip kendimle uğraşır,**yahut** bizim muhitimizdekilere benzemeyen insanların arasına dalarak yeni bir hayata başlamaya çalışırım.”(İŞ,252).

“Vaziyeti anlatırım,evlendim,**yahut** daha iyisi evlenmek üzereyim derim.”(İŞ,113).

“Bütün sıkıntıları, şimdi hatırlamakta güçlük çektiği, birtakım tesadüflerle zail olur,**yahut** devam etse bile, senelerin verdiği bir alışkanlık sayesinde, ona kısmen tabii görünürdü.”(İŞ,131).

“Neden geç kaldım” sualine ya: “Arkadaşlar ısrar ettiler, dayanamadım!” **yahut:** “Canım istedi... Dayanamadım!” şeklinde cevaplar veriyordu.”(İŞ, 162).

“Ve Emin Kâmil yeni bir vurgun vurmak için **ya** 'Avrupa'ya bir kongreye davet edildim!' **yahut da** 'Yeni bir mecmua çıkaracağım... Dünya parmak ısıracak!' gibi şeyler uydurur.”(İŞ,200).

3.1.2.1.3.1.3. Karşıtlama Cümlesi

“İki yargıdan birini öbürüne karşı çıkaran birleşik cümleye karşıtlama cümlesi denir.”(Banguoğlu, 2007:556). Burada yan cümle baş cümleyi sınırlamakta veya az çok çürütmektedir. Bazı hallerde bağlamsız kurulabilir. Karşıtlama bağlamları dilimizde çeşitlidir ve cümle yapılışında çok kullanılırlar.

“Yaratmak zevkinden, hayatın bizatihi bir hikmet olduğu hakikatinden dem vurdu, **fakat** çürük.” (İŞ,14).

“Yok ama, birini kafesleriz. Ben bugün daireye uğrasam kolaydı, **fakat** hiç niyetim yok.”(İŞ,15).

“Evet, tanışmamız hakikaten pek harcıâlem bir şekilde oldu, **fakat** ona karşı duyduğum hisler hep aynı halde.”(İŞ,23).

“Bunun dünyanın teşekkülünden beri kaç milyar defa tekrar edildiğini unutmuyorum, **fakat** siz söyleyin, canlılığından bir şey kaybetmiş mi?”(İŞ,81).

“Macide elini sandalın kenarından uzatacak oldu **fakat** yapışkan ve pis bir şey dokunmuş gibi derhal geri çekti.”(İŞ,92).

“Söyledikleri şeylerin ne olduğunu Macide tamamıyla işitemiyor, **fakat** her kelimedenden sonra ortalığı saygısızca doldurankahkahaları fevkalade boş ve ürpertici buluyordu.”(İŞ,133).

“Kayını mahkûm olsa,yahut beraat etse kefalet olarak adliyeye yatırdığı bu parayı alıp kasaya koyacak vedefterleri tashih edecekti, **fakat** mahkeme bitmek bilmiyordu...”(İŞ,184).

“Biz de bir buçuk aydan beri mektup bekliyoruz **ama** bir şey çıktığı yok...”(İŞ,90).

“Konuşmak istiyorlar, **fakat** söyleyecek söz bulamıyorlardı.”(İŞ,97).

“Macide bütün dikkatini kadında topladı; **fakat** mesafe uzakça olduğu için bir şey seçemiyordu.”(İŞ,226).

“Atkılı iskarpinleri biraz çarpık, **fakat** yeni boyanmıştı.”(İŞ,175).

“Siz onları uzaktan bir şey zannettiniz, **fakat** yavaş yavaş ne mal olduklarını gördünüz...”(İŞ,248).

“Evvelce: ‘Bir gün sonra ne yapacağım!’ düşüncesine tamamen yabancı olduğu halde şimdi: ‘Daha beş altı gün idare edebiliriz **ama**, ay başını nasıl bulacağız? Aman yarabbi deli olacağım!’ diye çırpınıyordu.”(İŞ,131).

“Hakkınızda hüsnüniyet dışında en küçük bir şey düşünmediğime emin olunuz, **yalnız** muhitin böyle olmadığını ve ekseriyetin suiniyet ile hükümler vereceğini göz önünde tutmaya mecburum.” (İŞ,35).

“Gerçi bu bir felaket,**lakin** hilkat bize bu felaketi hafifletecek bir vasıta da vermiş.” (İŞ,73).

“O ruhu ve o medeniyeti bırakırken onun ifade şeklini muhafaza edecek değiliz, **lakin** topyekûn inkâr da ancak barbarların kârıdır.”(İŞ,158).

“Ben sana rehber değil, **ancak** yoldaş olabilirdim, fakat yolu ikimiz de bilmiyorduk ve birbirimize yük olmaktan, birbirimizi şaşirtmaktan başka bir şey elimizden gelmiyordu.”(İŞ,229).

“Düşündüğünü söylemekten korktu, **ancak**: ‘Şimdi nasıl çalışabileceksiniz?’ **diyebildi.**”(İŞ,69).

“Bir sonu gelecek herhalde diyorum,**ama**, maşallah bizim uslu, ciddi kızımız gün günden beter oldu.”(İŞ,98).

“Ben elimden gelen yardımı yapıyorum **ama**, vaziyetlerini düzeltmeye imkân yok ki!’ diyerek size para verdiğini ortaya döküverdi.”(İŞ,176).

3.1.2.1.3.1.4.Almaşma Cümlesi

“İki yargı arasında almaşık, nöbetleşe bir gerçekleşme sırası kuran birleşik cümleye **almaşma cümlesi** denir.”(Banguoğlu, 2007:556). Bu cümleler genellikle ikili bağlamlarla kurulur ve bunlar da bazen baş cümleyle yan cümle yer değiştirebilir.

“Kıvırcık saçlı başını dimdik tutan ince beyaz boynu şimdi gevşemişti,**kâh** bir omzuna, **kâh** ötekine doğru bükülüyorlardı.”(İŞ,238).

“**Kimisi** burnundan konuşarak daha büyük bir sanatkâr olmaya çalışıyor, **kimisi** seyircilere dönüp avaz avaz bağırsa daha etkili olacağını sanıyordu.”(İŞ,205).

“**Kimisine** falan milletin yardakçısı, **kimisine** şu veya bu fikrin satılmış kölesi, **kimisine** korkak ve dalkavuk, **kimisine** bozuk kanlı diye hücum ediyorlardı.”(İŞ,188).

“Böyle şeyler **bazen** senelerce, **bazen** hiç meydana çıkmayabilir...”(İŞ,149).

“Kaldırımların yeknesak manzarasını **bazen** kapağı açık yatan boş bir cıgara paketi, **bazen de** herhangi bir yerde herhangi bir sebeple açılmış bir çukur bozuyordu.”(İŞ,96).

“Komşular gelip gelip seni anlatmaya başladılar;**kimisi** Beyoğlu'nda bir delikanlı ile gördüğünü, **kimisi** yaşlı bir beyle saza gittiğini söylüyor.”(İŞ,98).

“Her şeyi düzeltebilirim, onu **da**, kendimi **de** kurtarabilirim.”(İŞ,109).

“**Bir gün** zengin olur, bize otomobille misafir gelir, **bir gün** iki sivil polis arasında karakola giderken görülür...”(İŞ,118).

3.1.2.1.3.1.5.Üsteleme Cümlesi

“Baş cümleyi pekiştirici anlamda bir yan cümleyle kurulan birleşik cümlelere **üsteleme cümlesi** denir.”(Banguoğlu, 2007:557).Hatta, bile, da, üstelik, hem de... gibi çeşitli üsteleme bağlamlarıyla kurulur. Tümlene cümlede üsteleme bağlamlarıyla yapılan bu birleşik cümleleri çoğu zaman karmaşık cümlede bir zarf-fiil üsteleme cümlesiyle (olduğu gibi olmakla beraber, başka kullanılıştaki) karşılanır.

İncelenen romanda yukarıda bahsi geçen üsteleme bağlamlarından çoğunun örneği bulunmaktadır:

“Sonu nereye varacağını bilmediğim bu yolda onun beraber yürümesini isteyemem, **hatta** o istese ben kabul etmem.”(İŞ,251).

“Vaziyetinin Balıkesir'e karşı izah edilmesi hayli müşkül, **hatta** imkânsızdı.”(İŞ,193).

“Ömer, Nihat'ın hatırı için bazen bunların yanında oturur, **hatta** bu ateşli yazıları biraz da zevk alarak dinlerdi.”(İŞ,188).

“Hıçkırıyor, ağlamıyor, şikâyet etmiyor, **hatta** belki nefes bile almıyordu.”(İŞ,186).

“Macide onun bu halinden birtakım büyük müjdeler sezmemek istedi, **hatta** Ömer: ‘Bu akşam yemek yemeyelim... Arkadaşlarla hep beraber saza gideceğiz... Davet ettiler!’ dediği zaman biraz da hayal sükûtuna uğradı.”(İŞ,150).

“Bütün ışıkların parıltısı derhal azaldı, fakat güzelliklerinden hiçbir şey kaybetmediler, **hatta** üzerlerine açık mavi bir tül atılmış gibi daha tatlı, daha mahrem bir hüviyet aldılar.” (İŞ,93).

“Ömer bu nevi sözlerin salakça olduğunu bilse bile, tahlil edemediği birtakım hislerin tesiriyle, onlara ehemmiyet veriyor, **hatta** çok kere hareketlerini bunlara göre tayin etmeye mecbur kalıyordu.” (İŞ,137).

“Mademki herkes gibi değilsin, onlardan daha akıllı, daha üstünsün, onlara hükmetmek hakkın, **hatta** vazifendir.” (İŞ,146).

“Sonra: ‘Ne evlenmesi? Ortada ne nikâh var, **hatta** ne de bir nişan yüzüğü... Bana gülerler. Hem ne diye söyleyeyim? Dünyada insanlar kendilerinden başkasının işiyle alakadar olurlar mı? Belki dedikodu için ara sıra...’ dedi.” (İŞ,115).

“Bedri ise evvela sakın, **hatta** biraz mütebessimdi.” (İŞ,171).

3.1.2.1.3.1.6.Açıklama Cümlesi

“Baş cümleyi açıklayıcı nitelikte bir yan cümleyle kurulan birleşik cümlelere **açıklama cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:557). Bunlar baş cümleyi başka sözcüklerle tekrarlama veya yorumlama yoluyla açıklama ve pekiştirme işlevindedirler. Burada baş (temel) cümle başa geçer.

“Fakat karşısındaki kendisinden daha tabii, **yani** daha kuvvetliydi.” (İŞ,63).

“Sizi sevdiğimi, deli **gibi**, ölecek gibi sevdiğimi söylemek fena bir şey mi?”(İŞ,80).

“**Daha doğrusu**, bir şey düşünmüyor, sadece muhayyilesinde birbirini kovalayan levhaları seyrediyordu.”(İŞ,97).

“**Zaten** aslında gayet iyi bir arkadaş, makul bir insan olduğu halde, ara sıra, bilhassa o mahut mecmua ve gazetelere yazdığı makalelerde, ufak tefek vücudundan beklenmeyen bir hırs, pek sıhhatli olmayan bir sinirlilik gösteriyordu.”(İŞ,128).

“Hayat ile fazla ünsiyet muayyen bir yaştan sonra insanları çok şey öğrenmekten, **yani** usulü dairesinde öğrenmekten uzaklaştırıyor.” (İŞ,72).

“Bunu, **yani** Ömer'in gelmemesini beklediği ve istediği halde şimdi büyük bir teessüre kapıldığını gördü.”(İŞ,84).

“Bana akıl öğretecek halde olmadığını bilirim, **zaten** öğrenme akılla düzelecek işlerden değil...” (İŞ,76).

“**Demek ki** böyle bir anda: her şeyin bitmesi lazım geldiği, artık bu şekilde devam edemeyeceği hakkında kati kararını verdiği anda, Ömer'i böyle apaçık ve böyle yakından görmek mukadderdi...”(İŞ,223).

“**Zaten** anlatmak istediğim bir şey var, bin bir şekle sokup söylemek arzusuyla yandığım bir tek şey.”(İŞ,81).

“Küçük bir çocuk gibi heyecanla: ‘Evet, benim... Geç vakit geldim... Siz yatmıştınız..**Yani** erken çekilmiştiniz, göremedim... Geçmiş olsun... şey,**yani** başınız sağ olsun...’ dedi.”(İŞ,62).

3.1.2.1.3.2.Alt Alta Bağlam Cümlesi

“Alt alta bağlam cümlesi, bir baş cümleyle anlamca gerçekleşmesi ona bağlı bir yan cümleden oluşur. Başka bir deyişle bağlam, bu iki cümle arasında alt alta bir bağlantı kurar. Cümleler arasındaki ilişkinin niteliğini bağlam belli eder. Başlıca altı çeşit alt alta bağlam cümlesi vardır: 1. Salt bağlam cümlesi, 2. Yer verme cümlesi, 3. Sebep cümlesi, 4. Sonuç cümlesi, 5. Amaç cümlesi, 6. Şart cümlesi.”(Banguoğlu, 2007:558).

3.1.2.1.3.2.1.Salt Bağlam Cümlesi

“İki yargı arasında bütünüyle bir alt alta bağlantı sağlayan birleşik cümleye **salt bağlam cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:558).“**Burada bağlam anlamca bir özellik getirmez.** Bu cümle konuşma dilinde daha çok bağımsız olarak kurulur. Bu salt bağlam cümleleri, karmaşık cümle yapılışında adfiilsiz sıfat-fiil cümleleriyle karşılanır ancak ilinti cümlesinde olduğu gibi burada da bağlam cümlesi abartmalı anlatmada tercih edilir.”(Banguoğlu, 2007:558).

“Bir de gözüm arkasında oturan Ümit’e **ilişti**, ne **göreyim**, kaşıyla gözüyle profesöre işaretler **yapıyor.**” (İŞ,13).

“Ayol, deminden beri buraya **bakıyorsun**, geleceksin diye oturup **kaldım**, bir türlü çeneyi **kesemedin.**” (İŞ,20).

“Böyle ufak yerlerde insan adımını çok hesaplı **atmalı**, insanı tefe koyup **çalıverirler.**”(İŞ,34).

“Şimdi, başı biraz öne doğru **eğilmiş**, ağır adımlarla tekrar yokuş yukarı **çıkıyordu.**”(İŞ,254).

“Kendisi rica etti. Siz **kalacakmışsınız**, hanımefendi **gidecekmiş.** Yalnız sizinle görüşmek istiyor... Hanım gitmezse çıkmam diyor!”(İŞ,249).

“Nur yüzlü bir enişteniz **var**, onu da **gördüm.**”(İŞ,177).

“Ne pahasına olursa **olsun**, kendini **beğendirmek!**”(İŞ,190).

“**Bakın**, Beyazıt'a **gelmişiz...**”(İŞ,81).

“Ömer, yalvarır gibi cevap verdi: ‘Bana istenecek bir şey **söyle**, uğruna can verilecek bir şey **söyle**, hemen dört elle **sarılayım...**’” (İŞ,45).

“Bunlar oldukça yaşlı bir insana **aitti**, iskarpinin ökçesine her bastıkça alt kenarları irin renginde bir sarılık **alıyordu.**” (İŞ,226).

“Mademki sen **istiyorsun**, şimdi giderBedri'ye **yalvarırım...**” (İŞ,173).

“Beş on lirası **gitsin**, ne ehemmiyeti **var?**” (İŞ,129).

“Etrafında daha çok iyiliğinden **bahsolunacak**, onun da zevki **bu!..**” (İŞ,129).

“Zaten dört odadan ibaret bir ev, birinde kendi **oturuyor**, üçünü kiraya **veriyor.**” (İŞ,110).

“Kavak fidanları arasında ve dar bir yolda **gidiyor**, sağ tarafında bir adım genişliğindeki bir arktan köpüklü sular **akıyordu.**” (İŞ,57).

“Loş sofada gözlerinin kırmızılığı ve yüzünün solgunluğu pek belli **olmuyor**, sadece biraz süzgülün **duruyordu.**” (İŞ,64).

“Herkesin bir tek dünyası **vardır**, o da **kendisi...**” (İŞ,147).

“Şair Emin Kâmil şarkı söyleyen oğlan üzerinde felsefe **yapıyor**, İsmet Şerif milli yaralarımızı bir makale edasıyla şerhe **çalıyor**, gazeteci delikanlılar hürmetle susmakta **devam ediyorlardı.**” (İŞ,50).

“Ağzı sımsıkı **kapalı**, dişleri **kilitli**, dudakları **yapışıktı.**” (İŞ,143).

“Saçları gene gözlerine **düşmüş**, bunları her sabah ıslatıp **taramalı...**” (İŞ,112).

“Ömer genç kızın elini **bırakmış**, elektriği **açmıştı**, ilk göze çarpan şeyler hiç de iyi intiba bırakacaksoydan **değildi.**” (İŞ,110).

“İki erkek talebeden biri: ‘Müdür bey **emretti**, bundan sonra ayrı ayrı ders **almayacakmışız**. Hep beraber çalışacakmışız!’ dedi.” (İŞ,32).

“Süratle kahveden çıkarak mektebe **döndü**, canı bir şey çalmak **istemiyordu.**” (İŞ,36).

“Nitekim Ömer de bunu sezer gibi **oldu**, haline bir sessizlik **çöktü...**”(İŞ,225).

“Sirkeci tarafına **yürüdüler**, birkaç adım attıktan sonra Hafız: ‘Bana baksana oğlum!’ **dedi.**”(İŞ,116).

“Halbuki ne kadar masum bir yüzü **var**; harp meydanlarında bağırsaklarını avuçlayarak ölenleri, apartman kapılarının önüne bırakılan çöp tenekelerini karıştırıp gıda arayanları, aynı gecede ikinci âşıkını pencereden içeri almaya çalışanları gördüğü halde güzelliğini ve saffetini muhafaza **edebiliyor.**”(İŞ,94).

“Aklına bunların bir kelimesi bile **gelmiyor**, buna mukabil dağınık kumral saçları, gözlüklerinin altında ateş parçaları gibi yanan ve parlayan gözleri, konuşurken fevkalade güzelleşen ağzı ve insanın ruhuna sert fakat tatlı bir rüzgâr halinde yayılan sesi ile hep Ömer’i **görüyordu.**”(İŞ,83).

“**Söylesene**, bugün ne **oldu?**”(İŞ,181).

“‘Haydi, deniz kenarına bir yere gidip dolaşalım... Bugün canım insan yüzü görmek **istemiyor**; geniş, uçsuz bucaksız bir şeye... ve sana bakmak **istiyorum!**’ dedi.”(İŞ,87).

“Garip sözler **söylüyorsun**, hiç görmediğim birtakım insanlarla ahbaplık **ediyorsun**, hele geçen gün yanındaki tatar suratlı herifi hiç **beğenmedim.**”(İŞ,44).

“Sanat bir **ifadedir**; her devir, her medeniyet başka türlü **duyarve** pek tabii olarak başka türlü **ifade eder.**”(İŞ,158).

“Hayatınızda böyle bir şeyin ilk defa olduğu **muhabbakk,söyleyin** bana, içinizde hiç yabancılik **var mı?**”(İŞ,81).

“Ortada, dün gece düşündüğü gibi bir fevkaladelik **yoktu**, buna rağmen içi **sıkılıyordu.**”(İŞ,225).

“Sokağa çıktığı zaman saat altıya **gelmiş**, caddeleri ter kokulu ve aceleci bir kalabalık doldurmaya **başlamıştı.**”(İŞ,225).

“Semiha romanına daha çok **dalmış**, Galip amca gözlerini döşemenin pek ehemmiyetli bir çivisine **dikmişti.**”(İŞ,98).

“Yalnız olduğu zamanki bütün mücadelesi ani olarak **durmuş**, iç ve dış hayatına ait her şey, yanında sessizce yürümeye başlayan delikanlının hükmü altına **girmişti.**”(İŞ,86).

“Bir gün zengin **olur**, bize otomobille misafir **gelir**, bir gün iki sivil polisin arasında karakola giderken **görülür...**”(İŞ,118).

“Bir isteğın olursa derhal bana **söyle**, arkadaşlara yardım **vazifemiz...**”(İŞ,129)

“Sonra araya zaman **girdi**, Balıkesir'e **dönmedi**”(İŞ,176).

“Şair Emin Kâmil viski bardağını havaya kaldırırken bir şeyler **söylüyor**, bütün masa, kızlarla beraber, katıla katıla **gülüyordu.**”(İŞ,215).

“Ona da **söylemeli**, vaziyetimiz müsait olunca hemen başka bir tarafa **gitmeliyiz...**”(İŞ,134).

“Hamdolsun, kardeşimiz ayyaş **değildir**, çapkınlığı **yoktur...**”(İŞ,176).

“Vakit gece yarısına **yaklaşmış**, sokaklarda gürültü **kesilmişti.**”(İŞ,178).

“Evvela Arnavut'la işe **başladı**, gayet acemice bir taklit ile, mizah gazetelerinden kapma birkaç cümle **söyledi**, ondan sonra gelen tipler: Arap, Laz, Çerkez, Yahudi, Ermeni, Rum, Kürt, hepsi Arnavut'un ilk söylediğı cümleyi, birbirlerinden daha acemice taklitler ile **tekrar ettiler.**”(İŞ,204).

“Nüfuzlu ahbabları **var**, herhalde onlar müdahale **ettiler!**”(İŞ,233).

“Bir gün, belki on sene **oluyor**, bir hocam bana: 'Zekânı mirasyedi gibi harcıyorsun!' **demişti.**”(İŞ,252).

“Birkaç gün sabahları o uyurken çantasını **yokladım**, üç beş lirası **vardı.**”(İŞ,176).

“Akşamları gelince gene bir aralık çantaya göz **attım**, ufaklıktan başka bir şey **yok...**”(İŞ,176).

“Nitekim Ömer de bunu sezer gibi **oldu**, haline bir sessizlik **çöktü...**”(İŞ,225).

“Beraber alışverişe gittikleri zaman bile bu huyu hemen kendini **gösterir**, çay fincanı almak için girdikleri bir dükkânda alacalı bulacalı Japon taklidi bir vazo görüp almaya **kalkar**, Macide ona paralarının yetişmeyeceğini, bunun lüzumsuz olduğunu anlatmakta **müşkülât çekerdi.**”(İŞ,161).

“Macide gözlerini yarı kapayarak **bekliyor**, zonklayan kafasında yalnız bir tek düşünce: “Ah, bu sahne bir bitse... Bir bitse!” arzusu **geçiyordu.**”(İŞ,171).

3.1.2.1.3.2.2.Yer Verme Cümlesi

“İki yargıdan biri öbürünü doğrular, yerinde gösterir veya savunur şekilde kurulmuş olan bağlam cümlesine **yer verme cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:559).

“Bana akıl öğretecek halde olmadığını bilirim, **zaten** öğrenme akılla düzelecek işlerden değil...” (İŞ,76).

“Bu artık bir hakikattir,**halbuki** ben şimdiye kadar bunu tahayyül etmekten bilecekiniyordum.” (İŞ,106).

“Görünüşe nazaran İsmail Efendi mahkûm olacak, bunun için boyuna işi uzatıyor, **halbuki** benim kurtulmam için, lehte, aleyhte, her halde muhakemenin bitmesi lazım.” (İŞ,120).

“Asıl iyilik tanımadıklarımıza yaptığımız iyiliktir; **halbuki** biz bütün hüsnüniyetimizi dostlarımıza saklayıp bunların dışında kalanları bir çırpıda ve kısa bir hükümle fena addediyoruz!..” (İŞ,127).

“Nihat kendi sözlerinin ona tesir ettiğini zannediyor, **halbuki** Ömer bu anda büsbütün başka şeyler düşünüyordu.” (İŞ,147).

“Sokakta ayakkabı boyayan bir çocuğun işine müdahaleyi salahiyetimiz dışında sayarız, **halbuki** biz sanatkârların işine burnumuzu sokmayı en tabii hakkımız addederiz...” (İŞ,197).

“İnsan böyle dertli zamanında dert ortağı arar,**halbuki** o kaçacak yer arıyor.” (İŞ,55).

“Sen kendini ziyan ediyorsun, **halbuki** buna hakkın yok!..” (İŞ,146).

3.1.2.1.3.2.3. Sebep Cümlesi

“Yargılardan birinin, diğerinin gerçekleşme sebebini açıkladığı birleşik cümlelere **sebecümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:559). Bu cümle çoğu zaman bağlamsız kurulur. Sebep cümleleri daha çok sebep bağlamlarıyla yapılır. Bağlamlı sebep cümlelerinin kullanımını her zaman karmaşık zarf cümleleriyle tercih edilebilir. (Banguoğlu, 2007:559).

Sebep cümlelerinde sebep yargısının bulunduğu cümle yan cümledir. İncelenen romanda çünkü ve ki sebep bağlamıyla kurulmuş sebep cümleleri vardır:

“Hayattan ayrılmayı istemeyiz, **çünkü tatmin edilmemiş birçok arzularımız vardır.**” (İŞ,82).

“Bilhassa bu arzunun şu anda lüzumsuz olduğunu, **çünkü Bedri'nin, birkaç gün evvel Ömer'e söz verdiği için, bu akşam nasıl olsa geleceğini hatırlayınca büsbütün kendinden utandı.**” (İŞ,165).

“Eğer sanatkârlar eserleri hakkında söz söylemek salahiyetini yalnız meslektaşlarına verecek olurlarsa gene kendileri ziyan ederler, **çünkü onlar birbirlerine karşı bizim kadar da insafli değillerdir.**” (İŞ,197).

“Macide bunun daha iyi olduğunu, **çünkü Ömer'den başka bir insanın kendisiyle içli dışlı konuşmasına dayanamayacağını hissediyordu.**” (İŞ,246).

“Belki de parasızlık... Her şeyi yapan paradır **çünkü...** İnsanları en aşağılara indiren ve en yukarılara çıkararak... Para... Ne malum? Belki de bana para lazım... Öyle ya, şu anda cebimde beş kuruşum bile yok. Haydi versene!..” (İŞ,170).

“Sen zaten başka türlü düşünmezsin **ki**; o mübarek kafan her şeyi mevcut bir ölçüye uydurmadan rahat edemez.” (İŞ,22).

“İçimden öyle geliyor **ki**, bana fena şeyler söyleyemezsiniz...” (İŞ,80).

3.1.2.1.3.2.4.Sonuç Cümlesi

“Yargılardan birinin diğersinin sonucunu gösterdiği birleşik cümlelere **sonuç cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:560). Sonuç cümlesi genellikle sebep cümlesinin tersine çevrilmiş şeklidir. Sebep cümlesinde sebep yargısı yan yargıyı gösterirken sonuç cümlesinde sonuç yargısı yan yargıyı gösterir. Yani sebep cümlesinde baş yargı sonucu gösterirken sonuç cümlesinde baş yargı sebebi gösterir. Bu nedenle çoğu zaman her iki cümle geniş anlamda sebep cümlesi olarak adlandırılır. (Banguoğlu, 2007: 560).

İncelenen romanda bunun için ve öyleyse bağlamıyla kurulmuş bağlam sonuç cümleleri bulunmaktadır.

“Görünüşe nazaran İsmail Efendi mahkûm olacak, **bunun için** boyuna işi uzatıyor, halbuki benim kurtulmam için, lehte, aleyhte, her halde muhakemenin bitmesi lazım.”(İŞ,120).

“**Bunun için**, verecek cevap da bulamıyor, ikide birde, düşmemek için, masanın kenarına yapışarak karşısındakine bakıyordu”(İŞ,177).

“Pekâlâ, ben de size hak veriyorum, **öyleyse** ne diye feragat makaleleri, köylüye destanlar yazıp duruyorsunuz?”(İŞ,189).

“Profesör Hikmet: ‘İçtiği zaman çok hoşsohbet olur... **Onun için** böyle meclislerde pek sevilir ve aranır. O da bedavadan sarhoş olur ve eğlenir...’”(İŞ,215).

“Bedri deminki sözleriyle, ablasının mahut ziyaretini hâlâ unutmadığını anlatmıştı; Macide **bunun için** ilave etti.”(İŞ,254).

“Hele macide’nin hiç yoktan delice ithamlara maruz kalması hakikaten üzücü bir şeydi. **Bunun için** Bedri'nin kaşları çatılmış veteessürü adamakıllı artmıştı.”(İŞ,171).

3.1.2.1.3.2.5.Amaç Cümlesi

“Yargılardan birinin diğeryargının gerçekleşmesi amacını anlatan cümlelere amaç cümlesi denir.” (Banguoğlu, 2007: 560). Bu anlamdaki cümleler de karmaşık zarf-fiil cümleleriyle karşılanabiliyor.

“Bedri, Macide'ye dönerek, laf olsun **diye**: ‘Mektubu unutmadın ya!’ dedi.”(İŞ,33).

“Sabahtan beri gelirsiniz **diye** bekledim, siz görünmeyince herhalde kendisi de hatasını anlamıştır dedim.” (İŞ,34).

“Reis resim yeri geldi **diye** sözünü kesmiş, kenara çekilmişti.”(İŞ,202).

“Macide artık eve döneceğiz **diyeseviniyor**, bir taraftan da, Ömer'in arkadaşları ve muhiti hakkında edindiği ve günden güne kuvvetlenen kanaatlerin tesiriyle, içinde hafif fakat devamlı bir üzüntü hissediyordu.”(İŞ,208).

3.1.2.1.3.2.6.Şart Bağlam Cümlesi

“Bir baş cümle ve ona bağlı bir şart bağlamıyla oluşturulmuş yan cümleden oluşan birleşik cümleye **şart bağlam cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:561). **Eğer** ve **şayet** bağlamları şart cümlesinin başında ve şartı pekiştiren bir zarf durumundadır. Bunlar da olağan ve olmayası şart cümlesi olabilirler.

“Hatta,**eğer son sınıflara yaklaştıysan** aramaya başlamışsındır bile...”(İŞ,189).

“**Eğer sanatkârlar eserleri hakkında söz söylemek salâhiyetini yalnız meslektaşlarına verecek olurlarsa** gene kendileri ziyan ederler, çünkü onlar birbirlerine karşı bizim kadar da insafli değildir.”(İŞ,197).

“Buna mukabil, piyano dersi verdiğim sekiz yaşındaki bir çocuk, **eğer ailesi tarafından gayret edilip daha bu yaşta kuşa benzetilmemiş ve tabii halinde inkişafa bırakılmamışsa**, benim gözümde birçok büyük muharrir ve mütefekkirlerden daha alaka verici bir mahluktur.”(İŞ,247).

“**Eğer Emine teyzelerimden, Balıkesir'deki komşularımızdan daha yüksek olanların muhakkak İsmet Şerif veya Profesör Hikmet soyundan olması icap etmediğini, daha akla yakın, daha insanca yaşamak da mümkün olduğunu o da görüyorsa** ve böyle bir hayata varmak çareleri onca malum ise... ne fevkalade bir adam...”(İŞ,237).

3.1.2.2.Karmaşık Birleşik Cümle

“Bir baş cümleyle onun üyelerinden birinin yerini alan, ya da o üyeleri teşkil eden belirtme öbeklerinden birinin içine giren bir ikincil cümleden (yarım yarıdan)

oluşan cümleye **karmaşık birleşik cümle** denir.” (Banguoğlu, 2007: 562). Burada ikincil cümle **iç cümle** adını alır. Anlamca da bir yan cümle ya da alt cümle olabilir.

“Yarım yargıların yüklemli fiilin isim şekilleri olan yatık fiiller olduğundan ve bunlar da adfiil, sıfatfiil, ve zarffiil şekillerinde görüldüğünden **karmaşık cümle** bu unsurlara göre sınıflandırılabilir: 1. Adfiil cümlesi, 2. Sıfatfiil cümlesi, 3. Zarffiil cümlesi.”(Banguoğlu, 2007:562). Bozkurt ise eylemsi ile kurulan birimin ana tümce ile kaynaşık tanınmaz hale gelmesine **kaynaşık tümceder** ve alt başlıklara ayırır. Bunlar: 1. Eylemlikli tümce(isim –fille oluşan), 2.Ortaçlı tümce(sıfat-fiille oluşan), 3.Ulaçlı tümce(zarf-fiille oluşan)’dır. (Bozkurt, 2000:207-253). Gencan, **girişik tümce** diye ayrı bir başlık açıp temel önermeye özne,nesne,tümleç olan ya da bu öğelerden birini tümleyen bileşik tümcelere **girişik tümceder**. (Gencan, 2001:153-165). Gencan ile aynı görüşte olan birçok yazar da temel cümleyle, özne, nesne, dolaylı tümleç, belirteç tümleci, ilgeç tümleci görevindeki bir ya da birkaç tümcesiden oluşan bağımsız yargılara **girişik tümce** adını vermektedirler. (Ediskun, 2003: 382, Atabay vd., 1981:108).“Bünyesine aldığı fiilimsi ve şart ekiyle cümlenin herhangi bir unsuruna yahut cümle içinde bir kelime türüne dönüştürülmüş cümleleri –yan cümle ve iç cümle yapısında yargıları- barındıran birleşik cümle türüne **girişik-birleşik cümle** denir.”(Delice,2016:143). H. İbrahim Delice, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil fiilimsilerinden oluşan cümlelere,yan cümlesi şart öbeğinden oluşan fiil grubunu da dâhil eder.

Verilen tüm örneklerde yan cümleler (Banguoğlu’na göre iç cümleler) koyu olarak gösterilmiştir.

3.1.2.2.1.Adfiil Cümlesi

“Karmaşık cümlede iç cümlenin yüklemi bir adfiil olursa bu birleşik cümleye **birleşik adfiil cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007: 562). “Burada iç cümle tümüyle bir ad hükmündedir ve baş cümle içinde bir adın alabileceği bütün işlevleri alır. Buna göre iç cümle, baş cümlede 1. kimse(özne), 2. yüklem ismi (bildirme ekleri almış yüklem), 3. nesne, 4. isimleme (dolaylı tümleç), 5. bir belirtme öbeğinde ad olarak görülmektedir.”

Adfiil cümleleri bu beş türlü kullanışa göre çeşitlenirler.

3.1.2.2.1.1.Adfiil Kimse Cümlesi

“Birleşik cümlede iç cümle **kim** haliyle baş cümlelerin kimsesi (öznesi) olmuşsa buna **adfiil kimse cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:562).

Adfiilin yalın haliyle bu iç cümlelerin kimsesi ya baş cümlelerin üyeleri arasında görülür ya da belirsiz kalır. Belli edilmek istenildiğinde adfiilin diğer şekillerini iyelik eki getirerek kullanılır.İç cümlelerin kimsesini adıyla ya da daha yakından belli etmek için ise bu ad veya zamir **kimin** haliyle yükleme katılır. Böylece iç cümlelerin kimsesi ile yüklemi belirli ad takımı kalıbına girer.Bununla birlikte kimsenin belirli olması gerekli olmayan yerlerde, konuşma dilinde bazen adfiil, bir 3. kişi iyelik eki alır. (Banguoğlu, 2007: 563).

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda incelenen metinde, adfiilin yalın haliyle, belirli ad takımı haliyle ve 3. İyelik eki almış hali ile kurulu olan adfiil kimse cümleleri bulunmaktadır.

“**Bakışlarında kıza karşı alaka ve acınmayı anlatmak** isteyen bir ifade vardı.” (İŞ,22).

“**Bu mesele üzerinde konuşmak, size izahat vermek mecburiyetinde kalmak** bile bana müthiş azap veriyor. **Bu kadar bayağca bir isnat altında kalmak...**”(İŞ,34).

“**Aman yarabbi! Hiç utanmak** kalmamış... Ayşe'nin Ahmet'le gezişine bakın!’ demesi sadece gevezelik ve düşüncesizlik olamazdı.” (İŞ,37).

“**Macide'nin hislerini belli etmemesi** onu bilhassa sevindiriyordu.” (İŞ,40).

“**Bundan sonra ömrümün bir dakikasının bile ondan uzakta geçmesi** benim için ölüm demektir.” (İŞ,18).

“Gedikli çavuş mektebinin son sınıfında bulunan Emine teyzenin oğlu Nuri ise, eve ancak haftada bir kere, hatta bazen daha seyrek uğradığı için **ondan bir şey öğrenmek** hiç mümkün değildi.” (İŞ,24).

“**Semiha'nın ona bu kadar içermesine sebep** de belki bu uzak duruştu.” (İŞ,25).

“**Bu kendini sıkma** onun hiddetini daha çok artırıyor, başına müthiş bir ağrı getiriyordu.” (İŞ,36).

“Kendi kendine bile itiraf etmek istemediği halde, **onun başka kızlarla fazlaca konuşması** adamakıllı canını sıkıyordu.” (İŞ,39).

“**Yaşayışımıza ve etrafımıza şekil vermek arzusuyla dünyaya gelmekten ise hayatın ve muhitin verdiği şekli kolayca alacak kadar boş ve yumuşak olmak** daha rahat, daha makul değil miydi?” (İŞ,41).

“Bir zamanlar bir Rum'un evinden emvali metruke idaresine geçen ve son günlerde ucuz bir fiyatla satılığa çıkarılan eski ve akortsuz bir piyanoyu, pek fazla ısrara lüzum kalmadan, **babasına aldırarak** mümkün olmuştu.” (İŞ,41).

“**Aşlını bilmediğimiz âlemlerde tanıştığımız bir kızla konuşmamız** herhalde alelade olmayacaktır.”(İŞ,19).

“Postane yakınından geçerlerken Ömer'in içinden bugün **şeytanın ayağını kırıp daireye uğramak** geçti, fakat öğle paydosu yaklaşmıştı; gitmek gülünç olacaktı.”(İŞ,43).

“Belki bunu **arayıp bulmak** da mümkün...” (İŞ,47).

“**Onun elinden kurtulmaya çalışmak** boş...” (İŞ,47).

“**Bizim daha başka, daha iyi olmamız** lazım...”(İŞ,52).

“Belki bir seneden beri **uğramadığı bu akrabalarını böyle münasebetsiz bir saatte yoklamak** kendisine pek garip gelmiyordu.” (İŞ,53).

“**Ruhları insana yabancılardan daha uzak olan böyle akrabaların evinde on sekiz yaşında bir kızın gece yarısı karanlık bir odada yapayalnız uyanık durması ve iki saat evvel öğrendiği acıklı hakikatle mücadeleye çalışması** hazin bir şeydi.” (İŞ,60).

“**Oturduğu yerden ayrılmak** da hoş bir şey değildi.” (İŞ,61).

“Macide'nin ne kadar ıstırap içinde olduğunu fark etmemek için **kör olmak** lazımdı...” (İŞ,65).

“**İyi veya kötü, bir sürü dimağların bir şeyler göstermek için hummalı bir makine halinde çalışmaları** insanı bağlıyor.” (İŞ,67).

“Mamafih, **şimdiye kadar olan arkadaşlığımızda fedakârlık yapmak** hep ona düşüyordu...” (İŞ,67).

“**Fakat bunun hiç olmazsa lakayt bir bakış olmaması** beni yerimden sıçratıyor.” (İŞ,68).

“**Hakimane konuşması ve saçları dökülmüş başını ara sıra sol eliyle sıvazlaması** mühim adam olduğunu gösteriyordu.”(İŞ,154).

“**Yalnız, biraz evvelki müzik maskaralığından sonra ve böyle bir dinleyici kütlesi karşısında onun aksakallarını kımıldatarak ve buruşuk dudaklarını nısfiyenin siyah başpâresinde titreterek kendini unutmaması** acınacak bir manzara idi.”(İŞ,207).

“**İyilik demek** kimseye kötülüğü dokunmamak değil, kötülük yapacak cevheri içinde taşımamak demektir.”(İŞ,249).

“**Refik beyin telaşı ve kendisini fark etmemiş gibi yanından geçişi** onu hayrete düşürmekle beraber bunun üzerinde fazla düşünmedi.” (İŞ,32).

“**Sık sık nefes alışı ve içinde herhangi acılı bir yer varmış gibi ikide birde yüzünü buruşturması** pek sıhhatli olmadığını gösteriyordu.”(İŞ,175).

“**Bu hayattan daha doğru ve akıllı bir şey olması** lazım, fakat bunun ne olduğunu ben de bilmiyorum.”(İŞ,229).

3.1.2.2.1.2.Adfiil nesne cümlesi

“İç cümlelerin, adfiilin kimi ve kim halleriyle baş cümlelerin nesnesi olduğu karmaşık cümleye **adfiil nesne cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007: 564). Burada adfiil iyelik ekleri de almış olabilir. Bu ekler iç cümlesinin öznesine dair bir ipucu verir.

“**Vapurda rezalet çıkarmak** niyetinde misin?” (İŞ,20).

“İçinde gizliden gizliye bir sanat ihtirası tutuşan, fakat istidatsızlığının boyunduruğunu bir türlü kıramadığı için zamanla kalenderleşmiş ve dünyaya küsmüş bulunan Necati bey **Macide'yle meşgul olmayı** kendine iş edindi.” (İŞ,29).

“Şehrin diğer mekteplerinde de aynı halin mevcut olduğunu öğrenen Bedri işi kalenderliğe vurdu ve ancak dersiyle alakadar olan birkaç kişi ile ciddi şekilde meşgul olarak **diğerlerini kendi haline bırakmayı** tercih etti.” (İŞ,30).

“**Kendimi tokatlamak** istiyor ve bunu alabildiğine, kolumu gere gere yapamayacağımı düşünerek kuduruyordum.”(İŞ,185).

“**Namussuz insan suratı seyretmek** istemiyorum.”(İŞ,185).

“**Hemen çıkmak ve koşa koşa eve gitmek** istiyordu.”(İŞ,116).

“**Macide, size itimat ediyorum, demek** istiyor ve karşısındakinin gözlerinin daha çok, daha başka şeyler söylediğini zannediyordu.”(İŞ,234).

“Bedri arkadaşına eğilerek: ‘Atıyor... **Tenkit etmek, aklınca espri yapmak** istiyor...’ dedi.”(İŞ,203).

“‘Ben **Ömer'e yazıp bıraktığım mektupla büyük bir haksızlık etmek** üzereydim!’ diyordu.”(İŞ,235).

“Macide **onların pek yavaş olmayan konuşmalarına kulak vermek** istedi, fakat söylenen sözleri anlamadı.”(İŞ,214).

“Kendisi rica etti. Siz kalacakmışsınız, hanımefendi gidecekmiş. **Yalnız sizinle görüşmek** istiyor... Hanım gitmezse çıkmam diyor!”(İŞ,249).

“Sen veznedarı değil, **beni tehdit etmek** niyetindesin!..”(İŞ,149).

“Birtakım pis hayaller **gözünden gitmek** istemiyordu.”(İŞ,226).

“**Bedri'yi yolda karşılamak** istiyordu.”(İŞ,238).

“**Yalnız kalmak,yeni bir hayatı denemek** istiyor...”(İŞ,253).

“**Yoksa onu son bir defa görmek** isterdim.”(İŞ,252).

“Sonu nereye varacağını bilmediğim bu yolda **onun beraber yürümesini** isteyemem, hatta o istese ben kabul etmem.”(İŞ,251).

“Eliyle arkadaşının kafasını dürterek: ‘**Böyle dümdüz bir beynim olacağına hiç olmamasını** tercih ederdim. Muhayyile namına bir şey yok yahu.’” (İŞ,23)

“**Ömer’in gelmesini** bekliyor ve: ‘O yanındaki kız herhalde eski arkadaşlarından olacak... Bana takdim bile etmedi. Münasebetsizlik... Belki de unutmuştur... Ne acayip çocuk!’ diye söyleniyordu.”(İŞ,208).

“**Bedri’nin kendisine acımasını, onu zavallı bulmasını** asla istemiyordu.”(İŞ,163).

3.1.2.2.1.3.Adfiil İsimleme Cümlesi

“İç cümle adfiilin belli çekim halleriyle baş cümlede isimleme işlevi görür. Bu türlü karmaşık cümleye **adfiilisimleme cümlesi** denir.”(Banguoğlu, 2007:565).

“**Ben kıza bakmaktan** dünyayı görmemişim, yanındaki kadın bizim mahut Emine teyze imiş...” (İŞ,23).

“**Çocuklar susmakta** devam ettiler.” (İŞ,33).

“Nihat şüpheli bir bakışla etrafını gözden geçirdi, sonra: ‘Sus’ dedi. ‘Sen gevezenin birisin, aklının ermediği şeylere burnunu sokma... **Zekice sözlere söylemekte ve hayaller kurmakta** devam et. Akıllandığın ve realiteye döndüğün zaman seninle daha uzun konuşuruz...” (İŞ,44).

“Şair Emin Kâmil şarkı söyleyen oğlan üzerinde felsefe yapıyor, İsmet Şerif milli yaralarımızı bir makale edasıyla şerhe çalışıyor, gazeteci delikanlılar **hürmetle susmakta** devam ediyorlardı.” (İŞ,50).

“Ömer ne söyleyeceğini şaşırmış,**kendini toplamaya** çalışıyordu: ‘Vallahi ne bileyim... teyzeciğim. Derslerden, işten vakit oluyor mu? Hem siz beni bilirsiniz canım, kusuruma bakacak değilsiniz ya!’ dedi.” (İŞ,20).

“Sonraları, bilhassa birçok kitaplar okuyup kafasında birtakım hayaller, yeni yeni dünyalar teşekkül ettikten sonra bu kabil mübahaseleri **ığrenç bulmaya** başladı.” (İŞ,28).

3.1.2.2.1.4.Adfiil Belirtme Cümlesi

“İç cümle, baş cümlelerin bir belirtme öbeği olan üyelerinden biri içinde adın yerini alır. Bu durumda baş cümlede kimse(özne) veya nesne olacak belirli ad takımında katılan (belirten) işlevinde görülür. Böyle cümlelere **adfiil belirtme cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:565).

“Bir kimseye bu kadar kolaylıkla hatta böyle kısmen de istemeyerek tabi **olmanın kendine niçin ağır gelmediğini** bir aralık düşünmeye kalktı.”(İŞ,86).

“**İçinde hâlâ deminki ağlamanın verdiği** hafiflik ve onu takip eden bir saadet hissi devam ediyordu.”(İŞ,97).

“Bir şeyler düşünmek ve düşündüklerini birbirlerine söylemek arzusunu muhakkak ki samimi olarak ve şiddetle hisseden bu gençler, her şeye rağmen ümitlerini kaybetmiyorlar ve: “Bu akşam şöyle bir oturup konuşalım!” derken, **bu konuşmanın müteakib bir hırlaşma ve küçük düşürmeden başka bir şey olmayacağını** bilmez görünüyorlardı.”(İŞ,137).

3.1.2.2.2.Sıfatfiil Cümlesi

“Karmaşık cümlede iç cümlelerin yüklemi bir sıfatfiil olursa bu birleşik cümleyle **birleşik sıfatfiil cümlesi** denir.” Burada iç cümle bir sıfat hükmündedir ve baş cümle içinde bir sıfatın alabileceği bütün işleyişleri alır. Bununla birlikte her sıfat gibi bu iç cümle de ad olarak kullanılabileceğinden bir adın alabileceği bütün işleyişlerde görülebilir. (Banguoğlu, 2007:566).

“Üç zamana ait (geçmiş zaman, gelecek zaman ve geniş zaman halinden yalın hale dönüşmüş) sıfatfiiller ve dolayısıyla bunların kurdukları iç cümleler ad olarak kullanılırlar ve kılıcı adı anlamıyla bir türlü fiilden zamir olurlar. (Eden bulur, Olacak olur.) Ancak bunlardan ikisi adfiiller gibi kılış adı da olabilirler ve adfiil cümlesine benzer birleşik cümle kurarlar. (Geldiği doğrudur.Geleceğini iştmiş.)” (Banguoğlu, 2007:566).

“Buna göre iç cümleler sıfat, zamir ve ad yerinde olmak üzere üç türlü işleyişte kullanılırlar. Bu nedenle sıfatfiil cümleleri üç bölümde ele alınabilir: 1. sıfatsız sıfatfiil cümlesi, 2. zamirli sıfatfiil cümlesi, 3. adfiilli sıfatfiil cümlesi.”

3.1.2.2.1.Sıfatsız Sıfatfiil Cümlesi

“Üç zamana ait sıfatfiillerle yapılmış iç cümlelerin hepsi baş cümlede bir sıfatın yerini tutmak için kullanılır. Böyle cümlelere **sıfatsız sıfatfiil cümlesi** denir.”(Banguoğlu, 2007:567). Ancak bunlar bu kullanışta farklılık gösterirler: -dik geçmiş sıfatfiilleri yalnız iyelik ekleri almış olarak (okuduğum kitap) kullanılırlar. (Yalın halleriyle: bildik adam), -ecek gelecek sıfatfiilleri yalın ve iyelik ekleriyle (okuyacak kitap, okuyacağım kitap), diğerleri ise yalnız yalın halleriyle (okumuş, okuyan, okuyucu, okur kimse) görülürler. (Banguoğlu, 2007:567).

Burada iç cümle sıfatfiilin **kim** haliyle baş cümlede üyelerine ve bunları temsil eden belirtme öbekleri içindeki herhangi bir ada sıfat olur.

- a) Sıfatfiilin yalın haliyle baş cümlede çeşitli adlara sıfat olurlar. Burada iç cümlede vasıfladığı ad genellikle onun kimsesi (öznesi) olur.

“Arkadaşı ise ufak tefek, zayıf, kolları sinirli hareketlerle mütemadiyen oynayan, **gözleri her şeye keskin bir bakış fırlatan, soluk yüzlü bir gençti.**” (İŞ,13).

“Nihat başını Ömer'in baktığı tarafa çevirince, **tamamen boşalan kanepelerden birinde oturan** siyah saçlı bir genç kız gördü.” (İŞ,19).

“Gözlerini genç kıza dikerek **ağır ağır yürüyen** Ömer birdenbire uykudan uyanıyormuş gibi başını silkti.” (İŞ,20).

“**Şehrin fabrikayı andıran** uğultusu da azalıyordu.”(İŞ,93).

“Macide, **sırtında paltosu filan olmayan** Ömer'in ürpermeye başladığını hissederek, doğruldu.”(İŞ,109)

“**Bugünkü hadiselerden sonra kafasının doğru dürüst işleyecek hali** yoktu.”(İŞ,144).

“Fakat ölçülemeyecek kadar büyük bir bilgisizlik, görgüsüzlük, **kötü numuneleri taklit etmek zarureti, ortaya koydukları eseri acımacak** bir hale sokuyordu.”(İŞ,205).

“**Belki dünyada bulunmaz** bir arkadaş...”(İŞ,166).

“**Hiçbir tanıdık** çehre görünmüyordu.”(İŞ,153).

“**Sen böyle postane köşelerinde üç buçuk kuruşa memurluk yaparak ev beslemeye uğraşacak** adam mısın?”(İŞ,146).

“**Ömer karısını bayıltan** bu sıska karının kim olduğunu pek merak ediyordu.”(İŞ,178).

“**Bende sana bu cesaretiverecek** kuvvet yoktu.”(İŞ,229).

“**Yolcular yavaş yavaş yerlerinden kalkarak çıkılacak** kapılara doğru yürümeye başlamışlardı.” (İŞ,17).

“Nihat başını gayri ihtiyari denize doğru çevirerek “Eyvah!” dedive **kopacak** rezaletin ilk gürültülerini beklemeye başladı.”(İŞ,20).

“**Hem gezmek, hem de satıp savacak** şey kalıp kalmadığını bir daha gözden geçirmek için İstanbul'dan Balıkesir'e gelen Emine teyze, hoppa kızına hiç benzemeyen bu ağırbaşlı, güzel akrabaya meftun oluvermişti.” (İŞ,42).

“İnsan böyle dertli zamanında dert ortağı arar, halbuki **o kaçacak** yer arıyor.”(İŞ,55).

“**Elini tekrar yaşaran** gözlerinde gezdirdi.” (İŞ,55).

“**İstanbul'da leyli mekteplerde geçen** ömrü, babasını adamakıllı tanınmasına mâni olmuştu.” (İŞ,55).

“**Sol tarafında aşağıya doğru uzanan** hafif bir sırt ve bunun üzerinde, etrafı böğürtlen ve yabangülü çitleriyle sarılmış bağlar vardı.” (İŞ,57).

“**Daima sakalları biraz uzamış olarak gezen, henüz 45 yaşında bile olmadığı halde, yarı ağarmış, yarı dökülmüş saçlarıyla altmışlık gibi görünen** bu adamın hiç de basit bir insan olmadığını hemen anlamıştı.” (İŞ,71).

“ **Bu sefer şakaya gelir** tarafı yok. Bir biçimsiz işe takıldık ki sonunu Allah hayır eyleye...’ dedi; tekrar uzun bir sükûta daldı.” (İŞ,75).

b) Sıfatfiilin iyelik eki almış hali yalnız –dik geçmiş, ve –ecek gelecek zaman sıfatfiillerinde görülür.

“**Fakat etrafına topladığın** o biçare delikanlılar, imzalarını matbu olarak görebilmek için, babalarından aydan aya gelen birkaç kuruşu sana memnuniyetle verirler!”(İŞ,148).

“Onun bu merakını, **Macide ve Ömer'e karşı duyduğu** samimi alakadan başka bir şeye atfetmek doğru olmazdı.”(İŞ,164).

“**Birkaç gün uğramayıp tekrar görüldüğü** zamanlar genç adamın ilk sözü: ‘Sizi merak ettim... Nasılsınız?’ suali olurdu.”(İŞ,164).

“**Uzun boylu adam hâlâ olduğu** yerde duruyor ve başka taraflara bakar görünüyordu.”(İŞ,140).

“**Kafaca anlaşacağı** ve ruhu ruhuna uygun bir kadın değil!”(İŞ,190).

“**Beni şu geçenlerde gördüğün** Profesör Hikmet davet etti.”(İŞ,151).

“**Konservatuvarda tesadüf ettiği ve pek az konuştuğu** kızlar hakkında ise henüz fikri yoktu.”(İŞ,134).

“**Madamla beraber kullandıkları mutfığa** giderken kendine bir çay pişirdi, biraz kahvaltı hazırladı.”(İŞ,225).

“**Yataktan kalktığı sırada hissettiği hafiflik** pek çabuk geçmişti.”(İŞ,225).

“**Macide olduğu yerde** bir adım durarak derin bir nefes aldı.”(İŞ,226).

“**Ömer'le beraber kayıkta oturup seyrettiği, önce dokunmaktan korktuğu ve sonra elini bileğine kadar daldırdığı parlak ve esrarlı deniz...**”(İŞ,227).

“Kocasını uzak bir akraba, yeni tanışılan şöyle bir dost gibi nazik bir alaka ile dinliyor,fakat **onda hâlâ âşık olduğu, kafasında hayalini yaşattığı ve belki her zaman yaşatacağı Ömer'den** pek ufak birkaç iz buluyordu.”(İŞ,243).

“Hemen kahveden çıkıp gitmek, sonra da bu adamlarla hiç karşılaşmayacağı bir yer bulup sokulmak istedi.”(İŞ,245).

“Fakat bu sefer Ömer'i dinlerken olduğu gibi elinde olmayarak bir sarhoşluğa düşmüyor, **kafasında birtakım düğümlerin çözüldüğünü, iradesinin, kaybolacağı yerde,** daha kuvvetlendiğini görüyordu.”(İŞ,248).

“Bedri bu eli yakalayacağı yerde karşısındakinin boynuna sarıldı.”(İŞ,253).

“Onunla ders yapacağı zamanları sabırsızlıkla bekliyor, fakat bir gece evvelden rüyasını gördüğü bu saatlerde diğer çocuklara gösterdiği alakanın yarısını bile Macide'ye göstermiyordu.” (İŞ,39).

“Şimdiye kadar kendisinde asla tesadüf etmediğim pişkin ve külhanbey bir tavırla: 'Aferin evlat, iyi yetişmişsin!' dedi.”(İŞ,184).

“Zaten onun karşısında oyun oynanamayacağı düşüncesi Ömer'e hem endişe, hem de sükûn vermekteydi.” (İŞ,76).

“Onun da çocukluğu ve delikanlılığı güneşli bahçelerde, geniş, alabildiğine geniş topraklarda geçmiştir.” (İŞ,77).

“Senelerden beri bir türlü edinemediği ve artık tamamen vazgeçtiği darülfünun şahadetnamesi elinde olsa belki daha kolay bir yere kapılanabilirdi...”(İŞ,135).

“Daireden aldığı maaş, ev kirasıyla Macide'nin muhakkak lazımdır dediği bir iki takım yatak ve yorgan çarşafının bedeli çıkınca, bir hafta bile dayanmayacak derecede azalmış, emsalsiz bir tasarrufla on gün kadar idare ettikten sonra uçup gitmişti...”(İŞ,137).

“Taşlar oturduğuyerleri acıtmıştı.”(İŞ,141).

“Dairesinden çıkacağı sırada tevkif ettiler.”(İŞ,233).

“Hemen kahveden çıkıp gitmek, sonra da bu adamlarla hiç karşılaşmayacağı bir yer bulup sokulmak istedi.”(İŞ,245).

“**Bir kere içine daldığı borçlar** her gün biraz daha sıkışarak elini kolunu sarıyor, hâlâ otuz sene evvelki esnaf metotlarıyla bunun içinden sıyrılmaya çalışan adamcağızı büsbütün şaşırtıyordu.” (İŞ,25).

“**Yolda gelirken hazırladığı** müthiş cümleler, ağır hakaretler, hatta çıkarmak niyetinde olduğu kavga suya düşmüştü.” (İŞ,35).

Burada iç cümlelerin kimsesini aldığı iyelik zamiri belli eder. Kimseyi daha yakından belirtmek için de adfîl cümlesinde olduğu gibi kimse olacak ad veya zamirkinin haliyle yükleme katılır. (Banguoğlu, 2007:568).

“Ben Ömer'in eşyalarını alır, **onun uğrayacağı** bir yere bırakırım...” (İŞ,254).

“**Bu sözle şair Emin Kâmil'in terk ettiği** kızı gösterdi.” (İŞ,216).

“**Fakat onun en çok içtiği zamanlarda** bile böyle bitkin ve kendinden uzak bir çehre almadığını hatırlayarak daha fazla korktu.” (İŞ,168).

“**Arkadaşlarının her sözü, hatta istikbale ait her hülyası onun geniş muhayyilesinin doğurduğu** güzel dünyalardan birini kirletiyordu.” (İŞ,28).

“**Halbuki bu sefer, her zamankinin zıddına olarak hayallerine değil, hakikate, kızın yarın sahiden alacağı vaziyete** ehemmiyet veriyordu.” (İŞ,60).

“**Gelip geçen otomobillerin arkada bıraktıkları yanmış benzin dumanları** da bunlarla birleşerek, Macide'nin yüzüne yapışıyor ve genç kadın, ağaçlar arasında dolaşırken yüzüne takılan örümcek ağlarını kovar gibi elini yanaklarında ve burnunda gezdiriyordu.” (İŞ,226).

“Ben Ömer'in eşyalarını alır, **onun uğrayacağı bir yere** bırakırım...” (İŞ,254).

“**Herkesin iyi ve samimi bir niyetle başladığı** muhakkaktı.” (İŞ,137).

“Dairenden aldığı maaş, ev kirasıyla **Macide'nin muhakkak lazımdır dediği** bir iki takım yatak ve yorgan çarşafının bedeli çıkınca, bir hafta bile dayanmayacak derecede azalmış, emsalsiz bir tasarrufla on gün kadar idare ettikten sonra uçup gitmişti...” (İŞ,137).

“En kuvvetli insanın bile bazen ne kadar zayıf anları, istediğinin tam aksini yapmaya mecbur olduğu dakikaları bulunduğunu nasıl inkâr edebiliriz?”(İŞ,128).

“Siyah elbiseli genç, **Ömer'in bulunduğu** yere baktı ve bir an durakladı.”(İŞ,156).

“Ne demek?...Mesela **Leyla'nın okuduğu** halk havalarını da beğenmiyor musunuz!”(İŞ,158).

“Macide'nin hiç şikâyet etmeyişi ve bir şeye canı sıkıldığı pek belli olduğu zamanlarda bile onun suallerine: ‘Çok iyiyim... Çok memnunum!’ gibi cevaplar vermesi, şüphelerini ve endişelerini daha çok artırıyordu.”(İŞ,167).

“Ateşli yazılarında insanların bütün zaaflarına şiddetle hücum eden ve Nihat'ın yamakları tarafından en yüksek ve kahraman muharrir olarak göklere çıkarılan bu adamın iki kadeh rakı veya muhtemel bir lütuf için böyle yerlere kapanması **aklın alacağı** şey değildi.”(İŞ,214).

“Emine teyzelerin evinden çıkıp senin arkana takılarak geldiğim günden beri **bunun böyle olacağı** hakkında içimde garip bir korku vardı...”(İŞ,227).

“**Bir genç kızın çok güç atacağı** bir adımı seve seve, inana inana attım.”(İŞ,230).

“Macide, ara sıra kendisi de besteler yapmaya özenen ve edebiyata hevesli bazı mektep müdür ve muallimlerinin yazdığı vezin, kafiye ve manası bozuk satırları bir türlü alelâdenin üstüne çıkamayan müziklerle birleştiren bu adamın nasılsa gözüne çarptı.” (İŞ,29).

“Aynı zamanda Macide'nin diğer çocuklar gibi insanı saatlerce uğraştıracak derecede az istidatlı olmadığı da muhakkaktı.” (İŞ,40).

“Fakat şunu da ilave et ki, **dostumuz İsmet Şerifin yere çaldığı** düşmanların başında kendisi geliyor.” (İŞ,48).

“İsmet Şerif'in yazı yazdığı gazetelerde ara sıra “Gençlik Hareketleri” diye makaleler neşreder ve ne kastettiği pek kolay anlaşılmayan ve açıkça söylemediği bir

düşmana çatıyormuş hissini veren yazıları bazı gençler tarafından hararetle münakaşa edilirdi.” (İŞ,49).

“Görüldüğü gibi her iki halde yüklemi bir sıfatfiil olan iç cümle doğrudan doğruya baş cümle üyelerinden birinin yerini tutmaz, fakat onlardan birine sıfat olur. Böylece meydana gelen sıfat takımı, yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi karmaşık cümlede çeşitli öğelerin yerini alır.”(Banguoğlu, 2007:568).

3.1.2.2.2.Zamirli Sıfatfiil Cümlesi

“Üç zaman ait sıfatfiillerle yapılmış iç cümleler baş cümlede bir zamirin yerini tutuyorsa böyle cümlelere zamirli sıfatfiil cümlesi denir.”(Banguoğlu, 2007:568). “O zaman sıfatfiillerle yapılmış bu iç cümleler artık bir ad sıfat olmazlar, doğrudan doğruya bir ad gibi baş cümlede, yerine göre çekim halleriyle üyelerden birinin yerini alırlar ya da üye olan bir belirtme öbeği içinde bir ad işleyişinde görülürler.”(Banguoğlu, 2007:568).

Sıfatlı sıfatfiil cümlesinde olduğu gibi burada da çeşitli sıfatfiiller kullanış farkları gösterirler: Yalnız iyelik ekleri almış olarak ya da yalın halde eksiz olarak kullanılabilirler.

a)Zamirli sıfatfiiller sıfatfiilin yalın haliyle baş cümle üyelerinden birinin yerini alırlar veya bir belirtme öbeğine girerler. Bu kullanışta iç cümle baş cümlede kimse işleyişinde ise bu kimseyi adıyla vermez, onu bir kılışı ile andırır: Minareyi çalan... (herhangi biri), Sizde olan... (herhangi biri). Buna göre, baş cümlede kimse bir belirsiz zamir hükmündedir, iç cümlede kimse ise bilinmemektedir. Ancak bu iç cümlede bir zamir hükmünde olmakla iyelik ekleri almış olarak da görülür. (Banguoğlu, 2007:569).

“Ne çalışmasıyla alakadar olan, ne de şu yolda hareket et diye kendisine bir şey diyen vardı.” (İŞ,27).

“O, bu kadar kolay inananlardan değil ki...”(İŞ,104).

“Erkek sert, haşin, âciz hislere yabancı, sadece kuvvete tapan mahluktur.”(İŞ,146).

“Sofrada konuşanlar grup grup olmuşlardı.”(İŞ,154).

“Öyleyse ortada değişen neydi?”(İŞ,224).

“Benden uzaklaştığını ilk ortaya vuran da o...”(İŞ,244).

“Kapıyı hızla açıp içeri giren Bedri'ydi.”(İŞ,232).

“Ortalık karardıktan sonra burada yalnız talebeler, bir de ders senesi esnasında tatil için para biriktirememiş olanlar kalırdı.” (İŞ,45).

“‘Bakınız... Bakınız!’ dedi. ‘Burada bir şiir var... Beni deli eden şeyleri ne kadar açık söylüyor. Siz beni anlamıyorsunuz... Eminim ki **bunu yazan** beni anlayacaktır...’”(İŞ,50).

“**Dudaklarındaki oldukça muvaffak tebessüm, ona yaklaşmak isteyenleri** itiyor gibiydi.” (İŞ,65).

“Tabii olan da buydu.” (İŞ,69).

“Aldığı maaşla aybaşını **pek zor bulanlardandı.**” (İŞ,72).

b)Zamirli sıfatfiiller, sıfatfiilin iyelik ekleri almış haliyle baş cümle üyelerinden birinin yerini alırlar veya bir belirtme öbeğine girerler.

“**İçimde senelerin biriktirdiğini** boşaltmak istemişim.”(İŞ,89).

“Zannediyorsun ki, hepimiz birer makineyiz ve **evvelden kurulduğumuz** gibi işleriz”(İŞ,128).

“**Beni seviyorsan -ki bunu bilmem- ve Macide'yi seviyorsan -ki bunu tahmin ederim- dediklerimi** yaparsın.”(İŞ,249).

“Nihat meselesi. Anlatması uzun sürecektir... **Ben polisten, Nihat'ın arkadaşlarından, Ömer'den öğrendiklerimi** toparlayarak bir şeyler çıkardım.”(İŞ,239).

“**Adeta koşuyor ve geleni geçeni** kendine baktırıyordu.”(İŞ,226).

“**Eğer Emine teyzelerimden, Balıkesir'deki komşularımızdan daha yüksek olanların** muhakkak İsmet Şerif veya Profesör Hikmet soyundan olması icap etmediğini, daha akla yakın, daha insanca yaşamak da mümkün olduğunu o da

görüyorsa ve böyle bir hayata varmakçareleri onca malum ise... ne fevkalade bir adam..."(İŞ,237).

“Sıfatsız sıfatfiil cümlelerinde olduğu gibi burada da sıfatfiilin aldığı iyelik eki iç cümlenin kimsesini (öznesini) temsil eder. Ancak kimseyi daha yakından belirtmek, özellikle de 3. kişilerde bu zamirin öncülünü açıklamak için kimse olacak ad veya zamir kimin haliyle yükleme katılır.” (Banguoğlu, 2007:569).

“Şimdi Hüsamettin Efendi'nin söyleyeceklerini merak da ediyordu.”(İŞ,117).

“Bahçeyi dolduranlarda görülen bir kıpırdama, ses kraliçesinin geldiğini anlatıyordu.”(İŞ,159).

“Halbuki senin bu akşam gördüklerin hiçti...”(İŞ,181).

“Bundan sonra aradaki edebi münakaşa daha ziyade inkişaf etmiş ve her iki taraf hasmının hususi hayatına dair bütün bildiklerini ve bildiklerinden öğrendiklerini ortaya dökmüş.”(İŞ,160).

“Fevkalade bir şey değil... Bu şeytan hepimizde vardır. Bizim sanatkâr tarafımız onun çocuğudur. Bizi gündelik hayatın dışına çıkararak, bize insanlığımızı, makine olmadığımızı idrak ettiren odur. Emin Kâmil'in söyledikleri saçma... İç başka dış başka olmaz. Bunlar bir fikrin iki görünüşünden başka bir şey değildir...” (İŞ,52).

3.1.2.2.3.Adfiil Sıfatfiil Cümleleri

“-dik geçmiş ve –ecek gelecek zaman sıfatfiilleriyle yapılmış iç cümleler ad yerine kullanıldıklarında kılış adı da olabilirler ve iyelik ekleri almış adfiil cümlesine denk anlamda karmaşık cümleler yapmaya yararlar. Böyle **cümlelere adfiil sıfatfiil cümlesi denir**.Adfiil cümlesinden farklı olarak, bunlarda iç cümlenin yüklemi zaman kavramı taşır ve kullanışta iki zamana göre ayrılır.”(Banguoğlu, 2007:570).

“-dik ve –eeksıfatfiilleri ile kurulan adfiil sıfatfiil cümlesinde, iç cümle sıfatfiilin türlü çekim halleriyle bir adın baş cümlede alacağı bütün işleyişleri alabilir.” (Banguoğlu, 2007: 570).

“Demek bize gittiğini biliyor ve bunu kabul ediyor...”(İŞ,107).

“Ortada oturanın reis olduğu görölüyordu.”(İŞ,203).

“Saatlerden beri kafasında yer eden istek tekrar canlandı: “Param olsa bunu alır Macide'ye götürürdüm!” dedi ve birdenbire, **evlendiklerinden beri karısına herhangi bir hediye, bir tek çiçek, bir avuç meyve veya bir mendil götürmemiş olduğunu** hatırladı.”(İŞ,139).

“Dertli kadın, ne yazdığını bilmiyor...”(İŞ,99).

“Macide yarı açık gözlerle bir müddet tavana baktıktan sonra başını yavaşça yana çevirdi.”(İŞ,178).

“Gözleri Emine teyzeye ilişince onun yüzünün biraz kederli ve şaşkın bir ifade almış olduğunu fark etti.” (İŞ,21).

“Mektebin bahçesinde grup grup baş başa vererek Ahmet'in dudaklarının kalın, Mehmet'in ellerinin beyaz ve yumuşak olduğunu, şu muallimin bu kıza biraz şaşı baktığını, dikiş hocasının asla koca bulamayacağını daima bir dudak büküşüyle birlikte söyleyen ve bütün düşünceleri bunlara benzer mevzular etrafında dönen arkadaşlarını anlayamıyordu.” (İŞ,28).

“Her söyleyeceği sözün, mukabelesi imkânsız bir cevapla karşılaşacağını derhal anlamıştı.” (İŞ,36).

“Bundan sonra ne yapılacağını ne anası, ne babası, ne hocaları, ne de herhangi bir kızın anası, babası ve hocası biliyordu.” (İŞ,41).

“Arkadaşları arasında hiçbir zaman mühim bir yer tutmadığını, hiçbir zaman büyük ve devamlı bir alakanın merkezi olamayacağını belki biraz hüzünle, fakat müsterih bir nefes alarak hatırladı.” (İŞ,38).

“Bu fikrin çocukça olduğunu, Macide'nin böyle hilelere kanmayacağını kendisi de biliyordu.” (İŞ,76).

“Kepaze tarafları saklayamayacağından korkuyor, bir yandan da, söylemeye cesaret edemeyeceği şeyleri onun kendiliğinden anlayacağını düşünerek, müsterih oluyordu.”(İŞ,76).

“Benimle oynamayacağınızdan eminim...”(İŞ,79).

“İçimde beni şu anda anlayacağınıza dair bir his var...”(İŞ,79).

“Siz Ömer'in değişeceğini zanneder misiniz?”(İŞ,241).

“Onu iğrendiren bu muhitin bana hiç de yabancı olmadığını, beni hiç de sıkmadığınıve tiksindirmediğini göstermiş oldum...”(İŞ,251).

“Bedri'nin bu kadar uzun, bu kadar kendini vererek konuşacağını hiç tahmin etmiyorlardı.”(İŞ,200).

“Demek ben Ömer'in böyle bir vaziyette ve böyle bir kadınla gezip dolaşacağını tabii, hatta muhtemel buluyormuşum!..”(İŞ,235).

“O zaman da ne yapacağımı bilmeden sokağa fırlamıştım.”(İŞ,230).

“Bu kısa gevezelik devrine sırtınızı vererek bundan sonraki hayatınızın kepaze ve boş mahiyetini mazur göstereceğinizi mi ümit ediyorsunuz?”(İŞ,190).

“Daha fazla yürüyemeyeceğini hissetti.”(İŞ,238).

“Kızın kendisine nasıl müsait davranacağını tasavvur ederse yarın muhakkak aksiyle karşılaşacağına emindi.” (İŞ,60).

“Gidip sedire oturamıyor, küçük odada aşağı yukarı dolaşmak istese, bununla telaşını ispat edeceğini, belki de bitişik odadan duyulacağınıdüşünüyor,kararsızca ortada dikilip kalıyordu.” (İŞ,63).

“Halbuki şimdi bütün mevcudiyetimi gözlerimi kapatarak size teslim edecek kadar büyük bir emniyet duyuyorum ve alay edeceğinizden, reddedeceğinizden korkmadan konuşuyorum.”(İŞ,80).

“Ömer'in ne olduğunu kendisi de biliyordu,başkalarının onun hakkında böyle şeyler düşünebileceğini de tahmin ederdi.”(İŞ,126).

“Ben sizin ara sıra makalelerinizi görüyorum, fakat romanınız olduğunun farkında değilim... Herhalde okunmuyor!..”(İŞ,196).

“Gene yeni gelenlerden ve gene kısa boylu birisi, kaim camlı gözlüklerinin altında ne renkte olduğu belli olmayan gözlerini kısarak: **‘Sualinde Türkçenin bu kabiliyetini artırmakla meşgul olduğunun farkında mısınız?’** dedi.” (İŞ,46).

3.1.2.2.3.Zarffiil Cümlesi

“Karmaşık cümlede iç cümlenin yüklemi bir zarffiil ise bu birleşik cümleye **birleşik zarffiil cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:571). Burada iç cümle tümüyle bir zarf hükmündedir ve baş cümle içinde bir zarfin alabileceği bütün işleyişleri alır.

“Zarf işleyişindeki bu iç cümle, basit zarflarda olduğu gibi iki şekilde kullanılır. Buna göre de baş cümle içindeki yeri ve anlatımı değişir. İlk kullanım, iç cümle baş cümle yüklemine doğrudan doğruya zarf olması durumudur (Sizin yemeğinizi çarşıdan dönünce vereceğim). İkinci kullanım ise bu iç cümlenin baş cümlede bir üye olarak zarflamanın yerini almasıdır (Çarşıdan dönünce sizin yemeğinizi vereceğim). Zarffiil cümlesinin bu ikinci kullanılışı daha yaygındır.” (Banguoğlu, 2007:571).

Zarffiilin iyelik eki alanları ve almayanları da vardır. İyelik eki alanlarında bu zamir iç cümlenin kimsesine ipucu olur.

“**Kocasının bunlara pek candan bağlı olmadığını, sırf alışkanlık yüzünden ve münasebetini kesmek için bir sebep görmediğinden** onlarla düşüp kalktığını fark ediyor, fakat bir türlü açıkça her şeyi söyleyemiyordu.”(İŞ,192).

“Etrafında kendisini doğruluğuna inandıracak bir fikir cereyanı bulamadıkça, arkadaşlarının ve hatta hocalarının, büyük ve gösterişli sözler arkasında adamakıllı esnafça işler kovaladıklarını gördükçe kendi muhayyel âleminde yaşamayı tercih ediyor **ve hakikatte sadece muhayyilede yaşamak mümkün olmadığından** maddi hayatında tesadüflerin, ani heyecan ve ihtirasların oyuncağı olup kalıyordu.”(İŞ,189).

“**Böyle hadiseler hiç kimseyi olduğundan** daha fena, yahut daha iyi yapamaz!”(İŞ,128).

“Macide bu nevi sözleri belki onuncu defa dinlediğini unutmuyor, fakat Ömer'in şu anda, her zaman olduğu gibi, **tamamıyla samimi bulunduğundan** da asla şüphe etmiyordu.” (İŞ,225).

“Bir aralık, memleketi idare için mümtaz bir zümrenin vücuduna lüzum gördüğünden ve bu zümreyi alelade yoldan elde etmek güç bulunduğu için her mektepten sınıf başları toplayıp ayrı bir rejim altında ve ayrı bir tahsil ile yetiştirmek mümkün olacağından bahsetti.” (İŞ,195).

Zarffüllerin iyelik eki almayanlarında ise iç cümlelerin kimsesi ya başka bir cümle üyesinin taşıdığı iyelik zamiri ile ya da kimse olacak ad ve zamirle belirtilmiş bulunur.

“Garson biraz ötede oturmakta olduğu iskemleden sıçrayarak tuvaleti gösterdi.”(İŞ,219).

“Macide kapıyı açar açmaz keskin bir idrar kokusuyla karşılaştı.”(İŞ,219).

“Bedri ve Macide ona doğru koşarak: ‘Ömer, neyin var?’ diye sordular.”(İŞ,169).

“Delikanlı hiç cevap vermeden yüzünü sağ koluna kapattı ve birkaç dakika bekledi.”(İŞ,169).

“Bedri daha fazla tahammül edemeyerek tatlı bir gülümseme ile karşısındakinin sözünü kesti.”(İŞ,158).

“Onun kendisine karşı olan hislerini gayet iyi seziyor, bunlardan dolayı onu kabahatli bulmayı aklına bile getirmiyor, yalnız şimdiye kadar Ömer'de görmemeye çalıştığı kusurların apaçık gözlerinin önüne serilmesinde onun tesiri olduğunu düşündükçe istemeyerek hiddetleniyor ve ruhunda zorla ayakta tuttuğu bir muvazenenin bozulmasından korkuyordu.”(İŞ,165).

“Sonra İsmet Şerif'in iş olsun diye meşhur romancılardan birine çattığını, aralarında müthiş bir sövüşme başladığını, nihayet bu romancının, birtakım vesaik neşrederek, İsmet Şerifin babasının zannedildiği gibi pek kahramanca vefat etmiş olmayıp düşmana teslim olmaya giderken arkadan vurulduğunu iddia ettiğini anlattı.”(İŞ,160).

“Macide kendini tutamayarak heyecanlı bir lisanla: ‘Şu profesörlerin ve muharrirlerin halini görseydiniz!’ dedi.”(İŞ,245).

“**Ömer ceketini kayıkçıya rehin bırakarak** saati on beş kuruştan bir sandal kiraladı.”(İŞ,92).

“**Ömer kürekleri bırakarak**duyulur duyulmaz bir sesle konuşmaya başladı.”(İŞ,93).

“Küçük sandal birdenbire çalkalandı ve **Ömer tekrar oturarak** iki yanına tutundu.”(İŞ,95).

“**Ömer Nihat'a bakınca**onun birtakım düşüncelere dalmış olduğunu gördü ve sordu.”(İŞ,127).

İç cümlelerin kimsesi çoğu zaman da baş cümlelerin kimsesiyle aynı olur. Bu durumda iç cümlelerin kimsesinin ayrıca belirtilmesine gerek yoktur.

“**Merdivenleri atlayarak** indi.” (İŞ,76).

“**Ben şuna inanıyorum ki, üç buçuk günlük ömrümüzü kendimize zehir etmemek için ne mazideki hayatımıza ve kaçırdığımız fırsatlara ne de istikbalin olmayacak hülyalarına kulak asmayarak**bugünümüze hapsolup yaşamalıyoruz.”(İŞ,73).

“**Birçok yerleri değiştirerek** söylüyor ve kendisine bunu: “Kızı fena vaziyete düşürmek doğru değil, gıyabında da olsa hiç kimse onun hakkında münasebetsiz şeyler düşünmemelidir” diye izaha çalışıyordu.”(İŞ,116).

“**Bizim İsmet Şerif bütün başından geçenlere rağmen akıllanmamış, boyuna ukalalık edip** duruyor. **Şimdi bir laf atıp kızdıracağım!**”(İŞ,196).

“**Beni bekleyen karımı bin türlü sefil şüphelerle şaşırttım, kendi ruhumun pis taraflarından onu mesul etmeye kadar vardım, sonra, bir sözle gönlünü bile almadan bu serseriye uyup** tekrar dışarı fırladım.”(İŞ,148).

“Gayet kısa kesmek, **bunun için de hiç oyalanmadan, lakırdıya dalmadan,** makine gibi istediğimi söylemek tasavvurundaydım...”(İŞ,184).

“**Tekrar dışarı çıkıp musluğun başına geçince** gözü aynaya ilişti.”(İŞ,219).

“**Bir de utanmadan** akıllı geçiniyoruz!”(İŞ,78).

“Bir tek yakın çehre görsem de yanında yürüsem, hiç ses çıkarmadan yürüsem diyorum.”(İŞ,89).

“Benden ne istediğini öğrenip eve döneyim...”(İŞ,147).

Zarffil cümlesi anlam ve kullanımçabağlam cümlesine paralel bir sistem olur.Bu iki sistemin birbirini örtmeyen yönleri varsa da zarffiil yapılışı Türkçede daha yaygın ve köklü olduğundan çoğu zaman bağlam cümlelerine tercih edilir. “Söz içindeki işleyişleri bakımından benzerlikleri sebebiyle zarffiil cümleleri, türleri ve sınıflanmaları yönünden de bağlam cümlelerine benzerler. Bunlar da bileşenlerin anlamca ilişkilerine göre: 1.**yan yana zarffiil cümlesi** 2. **alt alta zarffiil cümlesi** olmak üzere ikiye ayrılır.” (Banguoğlu, 2007:572).

3.1.2.2.3.1.Yan Yana Zarffil Cümlesi

“Bu karmaşık cümlede yargılardan her ikisi anlamca müstakil olursa başka bir deyişle, zarffiil iki yargı arasında sadece bir yan yanalık ilişkisi kurmuşsa böyle cümlelere **yan yana zarffil cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:572). Başlıca üç türlü yan yana zarffil cümlesi vardır: 1. ulama cümlesi, 2. karşıtlama cümlesi, 3. üsteleme cümlesi.

3.1.2.2.3.1.1.Ulama Cümlesi

“İki yargıyı bağlam cümlesinde olduğu gibi aynı yönde oluş ve kılış beraberliği ile veya sırasıyla birleştiren cümleye **zarffiil ulama cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 573).

Genellikle –ip zarffiliyle yapılan bu iç cümle iki yargı arasında zaman ve tarz ilişkisi kurabilir.

“Başımı o tarafa çevirip gözleriyle araştırdı.” (İŞ,17).

“Sabahları notalarını alıp gidiyor, akşamüzerleri, **henüz ortalık kararmadan gelip** odasına kapanıyordu.” (İŞ,25).

“Ben ağlayacak hale gelip ısrar ettikçe: 'Ne yapayım, kardeşim? Halimi sen görüyorsun!.. İşler ters gidiverdi. Sen başka bir yerden çaresine bak, bizim muhakeme bitince, tabii kefaleti iade ederler, mesele yoluna girer!' diyordu.”(İŞ,119).

“Üçü de başlarını çevirip o tarafa baktılar.”(İŞ,126).

“Hanendeler birbirleriyle şakalaşp gülüşüyorlar, kemana yayını çekerken seyircilerden birini selamlıyor, kanuni bir elini yeleğinin cebine sokup ufak paralarını karıştırıyordu.”(İŞ,155).

“Daha dün adliyeye çıkıp soruşturdum.”(İŞ,120).

“Bu gibi hallerden sonra üzerine bir mahzunluk çöküyor ve Macide böyle zamanlarda onu bir çocuk gibi kollarının arasına alıp avutmak istiyordu.”(İŞ,161).

“Yanaklarındaki adalelerin oynayışından ve gözlerini boyuna açıp kapamasından kendini toplamaya çalıştığı anlaşılıyordu.”(İŞ,169).

“Ben senin yanında böyle uzanıp sahici bir insan gibi sözler söyleyecek bir mahluk değilim...”(İŞ,181).

“Sokaklarda, dairede gezip dolaşır veya otururken mütemadiyen düşünürdüm.”(İŞ,182).

“Sıkışık masaların ve iskemlelerin arasından geçerken garsonlar onları mevcut olmayan masalara iş olsun diye davet ediyorlar ve derhal ortadan sıvışıp gidiyorlardı.”(İŞ,153).

“Hüseyin Bey hesabı görüp ayağa kalkmıştı.”(İŞ,216).

“Hiç istemediği halde bir iskemleye çöküp oturmaya mecbur oldu.”(İŞ,176).

“Beni fark eder etmez derhal başlarını önlerine eğip mırıldanmaya koyuldular... Profesör Hikmet herhalde: 'Aman bakmayın, bize doğru geliyor!' dedi ki hepsinin boyunları gerildi, sırtları kedi gibi kabardı.”(İŞ,245).

Ulamada iç cümle birden fazla olursa –ip ve –erek zarffilleri aynı anlamda almaşık olarak kullanılır:

“Zaman zaman Balıkesir'den kalkıp gelen ve oradaki eski tufeyliliklerini birkaç kaç ay da İstanbul'da yiyip içip eğlenerek yâd etmeyi fena bulmayan hemşeriler ise evin, çökmeye yüz tutmuş bütçesine birer balyoz darbesi gibi oturuyorlardı.”(İŞ,26).

“Kendi annesi de bir beşibirlik bozdurunca başını çatkılar, kendi babası da akşamları eve gelince hiç konuşmadan dizlerini dikip oturarak tespih çekmeye ve zihnen, içinden çıkılmaz hesaplar yapmaya dalarlardı.” (İŞ,26).

“Tekrar pencereye gidip yarı beline kadar sarkarak sokağı gözden geçirdi.”(İŞ,238).

Karmaşık ulama cümlesinin bir çeşidi de zarffilnikilenmesi şeklindedir:

“Erkek çocuklar en serbest el şakalarını yapmaya, genç kızlar konuşup konuşup sonra mendillerini ağızlarına tıkamaya çalışarak kakhaha ile gülmeye burada imkân bulurlardı.” (İŞ,30).

“Karşılarında oturan şair Emin Kâmil: ‘Ne diye durup durup adamcağızın damarına basıyorsun! Bugünlerde dertli işte!’ dedi.”(İŞ,160).

3.1.2.2.3.1.2.Karşıtlama Cümlesi

“Zarffil cümlesinde iki yargıyı birbirine karşı çıkararak birleşik cümleye **zarffil karşıtlamacümlesidenir.**” Aynı işleyişte karşıtlama bağlamlarıyla kurulmuş bağlam cümlesini karşılayan bu karmaşık cümle Türkçe sözdizimine daha yatkındır ve konuşma dilinde tercih edilir.(Banguoğlu, 2007:573).

“-se de, -se bile, -meksizin, -dığı halde, -mektense/-maktansa, -iken, -madan, -makla beraber, -mezken, -e rağmen, -ecek yerde gibi basit ve birleşik zarffiller karşıtlama cümleleri kurmaya yararlar.”

“Macide, altı aydan beri aynı evde yaşadığı halde henüz hiçbiriyle içli dışlı olamadığı bu akrabalarına daha fazla ısrarla bir şey sormuyordu.” (İŞ,24).

“Bir öğle yemeğine yetecek kadar paraları olmadığı halde Ömer'in bir mecmuaya 15 kuruş verdiğini bile fark etmedi.” (İŞ,43).

“Sonra, dertlerini, düşüncelerini ondan sakladığı halde gene yakınlığını muhafaza eden Macide ile ara sıra böyle karşı karşıya oturmak...”(İŞ,168).

“Macide ihtiyarın çaldıklarını tam manasıyla anlayamadığı halde, onu dinlemekten garip bir zevk duyuyor, pek alışık olmadığı bu sesler kulağına hiç de fena gelmiyordu.”(İŞ,207).

“Bunların arasında tek tük tanıdık bulunmakla beraber bir yemek ismarlatacak kadar yakın kimse yoktu.” (İŞ,45).

“Macide onun “uyuyorum!” demesine rağmen geceleri çok kere yatmadığını tahmin etti ve bu ihtimal onu, Ömer'e karşı duyduğu bütün alakaya rağmen, belki de doğrudan doğruya bu alaka dolayısıyla, memnun etti.”(İŞ,91).

“Her şeye, bu kısa beraber hayatın öğrettiği bütün güçlüklerle rağmen onu adamakıllı seviyordu.”(İŞ,152).

“Emine teyzelere sapan yolun önünden geçerken bütün gayretine rağmen başını o tarafa çevirmekten kendini alamadı ve iki katlı ahşap evin hiçbir penceresinde ışık yanmadığını gördü.”(İŞ,194).

“Bilmiyorum efendim! Dün daha bahçe kapısından çıkmadan arkamdan koşup geldi. Sizin biraz evvel bana verdiğiniz mektubu istedi. Zarfı kendisine verirken 'Ne var mektupta?' diye sordu.” (İŞ,33).

“Macide buna benzer şeyleri sisli bir şekilde düşünüp cevaplandırmaya çalışırken günler oranın biçtiği sapsar gibi üst üste yığılıp kalıyorlardı.” (İŞ,41).

“Ne hazırlanırken, ne de evden çıkarken Balıkesir'e dönmeyi aklına bile getirmemiş olduğunu fark etti...”(İŞ,102).

“Arkadaşları o hadiseyi unutmuş görünmekle beraber, Bedri ile Macide'nin herhangi bir vesile ile yan yana gelmelerini, birkaç kelime konuşmalarını manalı bakışlar için bahane yapmakta devam ediyorlardı.” (İŞ,39).

“Refik beyin telaşı ve kendisini fark etmemiş gibi yanından geçişi onu hayrete düşürmekle beraber bunun üzerinde fazla düşünmedi.”(İŞ,32).

“Delikanlı bir müddet onların arkalarından baktı ve kendisine itiraf etmediği halde, Macide'nin başını çevirmesini bekledi.” (İŞ,22).

“Kendisi de gözünün önünden türlü türlü istikbal levhaları geçirdiği halde bunları kıymetli birer eşya gibi saklıyor, hatta sık sık düşünerek şekillerini bozmaktan bile korkuyordu.” (İŞ,28).

“Diğer çocukların dikkatine çarpacak herhangi bir şey yapmaktan adamakıllı korktuğu halde, Bedri'nin bakışlarına uzun müddet mukabele ediyor ve cesaretinden dolayı garip bir gurur duyuyordu.” (İŞ,39).

“Zeki ve duygulu tarafı olduğu halde arkadaşları arasında pek ciddiye alınmamasından müteessirdi ve bunun acısını etrafını mağrur bir istihfaf ile süzerek çıkarmaya çalışıyordu.” (İŞ,49).

“Ona aydan aya para yollayan ve tatillerde evine gidilen biri nazarıyla bakmaya alıştığı halde ölüm haberi kendisini adamakıllı sarsmıştı.” (İŞ,55).

“Diğer masaların sahipleri de, önlerinde resmi bir iş olduğu halde, kenarda köşede bir delik bulup hususi ve şahsi hayatlarına kavuşmaya çalışıyorlar, hiç olmazsa, iki üç satır yazı yazdıktan veya hesap yaptıktan sonra iskemlelerinin arkasına dayanıp başlarını geriye atarak uzun düşüncelere dalıyorlardı.” (İŞ,71).

“Böyle olduğu halde nasıl garip bir kuvvet bizi birbirimize bu kadar sağlam bağlamıştı?”(İŞ,228).

“Bana akıl öğretecek halde olmadığını bilirim, zaten öğrenme akılla düzelecek işlerden değil...” (İŞ,76).

“Macide bu mükâlemeleri hâkim olmadığı bir merak ile dinlese bile, yalnız kalır kalmazbüyük bir tiksinti duyuyor, arkadaşlarının yanına hiç sokulmamaya karar veriyordu.” (İŞ,28).

3.1.2.2.3.1.3.Üsteleme Cümlesi

“Baş cümleyi pekiştirici anlamda bir iç cümleyle kurulan zarffil cümlesine zarffiiil üstelemecümlesi denir.” Karmaşık cümle olarak bu üsteleme cümlesi birkaç

birleşik zarffiil ile kurulur. Bunlar bazı karşılaştırma zarffiillerinin “**de**” zarfı ile desteklenmiş kullanışlarıdır. (Banguoğlu, 2007:574).

“**Fakat buna rağmen bu çocukların nasıl olup da başka birine bu derece ehemmiyet vererek bütün kafalarını onunla alakadar edebildiklerini anlayamıyordu.**”(İŞ,37).

“**Arkadaşları o hadiseyi unutmuş görünmekle beraber,** Bedri ile Macide'nin herhangi bir vesile ile yan yana gelmelerini, birkaç kelime konuşmalarını manalı bakışlar için bahane yapmakta devam ediyorlardı.” (İŞ,39).

3.1.2.2.3.2.Alt Alta Zarffil Cümlesi

“Bir baş cümle ve anlamca gerçekleşmesiona bağlı bir iç cümleden, başka bir deyimle alt alta iki yargıdan oluşan zarffiil cümlesine **alt alta zarffiil cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:575). Türkçede bunlar daha çeşitli olmakla beraber çok kullanılırlar. Anlam ilişkilerine göre başlıca yedi çeşit alt alta zarffiil cümlesi bulunur: 1. hâl cümlesi, 2. zaman cümlesi, 3. karşılaştırma cümlesi, 4. sebep cümlesi, 5. sonuç cümlesi, 6. amaç cümlesi, 7. şart cümlesi.

3.1.2.2.3.2.1.Hâl Cümlesi

“Baş cümle anlatışının ne gibi bir hâl (durum) içinde olduğunu belirten bir zarffiil cümlesiyle kurulmuş karmaşık cümleye **zarffiil hâl cümlesi** denir. (Banguoğlu, 2007:575). Bunlar dilimizde oldukça çeşitli olan hâl zarf-fiilleriyle yapılır.

“**Sonra elini arkadaşının dizine vurarak,** hikâyesine devam ediyormuş gibi bir eda ile.”(İŞ,14).

“**Sesine mühim bir eda vererek ağır ağır mırıldandı.**”(İŞ,14).

“**Boynunu uzatıp ayaklarının ucuna kalkarak** aranıyordu.” (İŞ,18)

“**Bir türlü kendine ve insanlara gözlerini açarak** bakamayacak mısınız?” (İŞ,20)

“**Ömer gözlerini genç kızdan ayırmayarak** cevap verdi.” (İŞ,21).

“**Ömer başını kaldırarak** karısına baktı.”(İŞ,142).

“Çok kere cadde üstündeki kibarca bir pastaneye girerek akşam çayı için beş on kuruşluk bisküvi alırdı.”(İŞ,132).

“Düşüncelerine dalmış olan Ömer, sıçrayarak sordu.”(İŞ,155).

“Profesör Hikmet yanındaki mühim zata duyurmak istemeyerek: ‘Demim tanıştırdık ya!’ dedi.”(İŞ,154).

“Sırtını duvara dayadıktan sonra teker teker: ‘Bugün bizim veznedar Hafız’ı tehdit ederek iki yüz elli lira aldım!’ dedi.”(İŞ,181).

“İlk günlerde böyle bir şey yapılabileceğini ciddi olarak düşünmedim, fakat ben farkında olmadan bu fikrin, bir ihtiyat tedbiri gibi zihnime yerleştiğini gördüm.”(İŞ,183).

“Macide, bir müddet sonra düşündüğü zaman, Ömer’le aralarındaki münasebetin nasıl süratle değiştiğini bir türlü vazih olarak hatırlayamıyordu.”(İŞ,161).

“Başını genç kıza çevirdi ve heyecandan sesi kısılarak sordu.”(İŞ,107).

“Çünkü o adam, mesela Hasan Ağa, Hasan Ağa olarak düşünür, böyle yaşar.”(İŞ,246).

“Konservatuvardaki kızlar, ne olursa olsun, bir işle uğraşıyorlardı, yalan yanlış, severek veya laf olsun diye kendilerini bir sanata bağlamışlardı.”(İŞ,134).

“Yavaş yavaş kendini toplamaya çalışarak: ‘Nereye gidiyoruz?’ dedi.”(İŞ,146).

“Sonra dişlerini sıkarak garip bir şekilde güldü ve daha ziyade kendi kendineymiş gibi mırıldandı.”(İŞ,146).

“Nihayet kendini tutamayarak Ömer’i omzundan yakaladı ve sarstı; biraz evvel Bedri kapıya doğru sendelerken çıkardığı feryada benzeyen bir sesle: ‘Kalk!’ dedi.”(İŞ,172).

“Nihayet karşısındakinin ısrarlı sükûtuna dayanamayıp başını çevirdi.”(İŞ,175).

“Tekrar hızlandı ve gelip geçenlere çarparak on adıma kadar yaklaştı.”(İŞ,226).

“Yalnız Macide'nin bütün tahminlerinin aksine olarak bu müddet esnasında Nihat onları daha sık ziyaret etmeye başlamıştı.”(İŞ,187).

“Ayağa kalkmadan başını sallayarak selamladı.”(İŞ,238).

“Macide gözleri yerinden fırlayarak karşısındakine baktı.”(İŞ,142).

“Bir adımda masaya geldi ve aynen Ömer gibi dirseklerini dayayarak başını ona yaklaştırdı.”(İŞ,142).

“Nihat'ın kendisine veznedarın parasını teklif ettiğini zannederek ona kin dolu bir bakış fırlattı.”(İŞ,194).

“Bir köşede cigara içip etrafı süzen muharrir İsmet Şerif, mütemadiyen konuşan mühim adamın nefes almak için yaptığı bir fasılayı yakalayarak söze başladı vekendisi de aynı akıbetle uğramamak için kelimeler ve cümleler arasında ufak bir boşluk bile bırakmadan anlatmaya koyuldu.”(İŞ,195).

“Nihayet daha fazla tahammül edemeyerek sokağa fırladı.”(İŞ,238).

“Yanımdayken dünyanın en iyi, en tatlı ve makul insanıydım; ayrılır ayrılmaz eski haline dönüyor ve belki de bana boyun eğdiğin için kendine kızarak daha ileri gidiyordun.”(İŞ,228).

“Küçük bir sabun parçasına dokunmaktan tiksinierek elini sadece su ile yıkadı.”(İŞ,219).

“Ara sıra dalar gibi olsa bile küçük bir çatırtı veya sokaktaki bir sesle uyanıyor, başını kaldırarak Bedri'nin haber getirmesini bekliyordu.”(İŞ,237).

“Bazen Nihat: ‘Macide hanım, sizin konservatuvarda iyi ve güzel bir arkadaşınız yok mu?’ diye sorar ve Macide hafifçe kızarıp sahi zannederek: ‘Bilmem... Hiç bu gözle bakmadım!’ derdi.”(İŞ,191).

“Parasızlığımızdan bahsedip biraz üzülecek, birbirimizi avutmaya çalışarak biraz gülüşecek ve nihayet birbirimize sarılarak yarı aç midelerimizle yatağa girecektik..”(İŞ,148).

“ ‘Siz mi?’ diye sordu ve sözüne devam edemeyerek önüne baktı.”(İŞ,175).

“Başı derhal göğsüne düşen genç adam omuzları sarsılarak ağlıyordu.”(İŞ,171).

“Ömer'in boynu bükük sükûtunu görünce elini cüzdanına atarak: ‘Ne kadar lazım?’ dedi.”(İŞ,129).

“Ömer, Nihat'ın bu adamla ne alışverişi olabileceğini düşünerek evin yolunu tuttu.”(İŞ,150).

Bu –erek hal zarffüli le –ip ulama zarffüli birbirleri yerine kullanılabilir. Böylece bu hâl cümlesi ulama anlamı alır ve yan yana zarffül cümlesi sayılır:

“Sonra yavaş bir sesle, başını ileri doğru uzatarak: ‘Ne yapıyorsunuz? Niçin ağlıyorsunuz?’ diye sordu.”(İŞ,95).

“Ömer karısının ellerini bırakarak o tarafa seslendi.”(İŞ,156).

“Ellerini tamamen karşısındakinin iradesine terk ederek alnını masanın kenarına dayadı ve fevkalade süratle düşünmeye başladı.”(İŞ,143).

“Macide yavaşça elini uzatarak Ömer'in bileğini yakaladı.”(İŞ,143).

-e (-i< -ü) zarffülleri ikilemeyle hâl cümlesi kuruluşunda çok kullanılırlar:

“Hakikaten kuvvet sahibi olanlara haset ve imkânsızlıkla baka baka nihayet kuvveti en büyük, en tapılmaya layık bir mevcudiyet olarak kabul etmişler...”(İŞ,201).

“Hemen çıkmak ve koşa koşa eve gitmek istiyordu.”(İŞ,116).

-ken ekiyle yapılmış zarföfiller de karmaşık hâl cümlesi kuruluşunda geniş ölçüde kullanılırlar:

“Bu depresyon kelimesine yapışp iç sıkıntısının uçsuz bucaksız denizinde bocalarken karşına uzun zamandan beri görmediğin bir ahbab çıkar.” (İŞ,16).

“Borçlar alınıp verilir, tarlalar satılır veya ekilirken, eskilerini aratmayan düğünlerle kızlar gelin ediliyor, akraba düğünleri için kenardan köşeden elmas küpeler, inci gerdanlıklar bulunup çıkarılıyordu.” (İŞ,26).

“Kâğıtları eline aldı, ‘Hadi bakalım, bu sefer hakkınızdan geleceğim’ diyerek karıştırdı ve dağıtırken kendi kendine söylenir gibi mırıldandı.” (İŞ,35).

“Balkan Harbi'nde babasıyla beraber Edirne'de bulunurlarken serseri bir mermi parçasının boynunda açtığı bu oldukça büyük yara İsmet Şerifin hayatının en mühim hadisesiydi.” (İŞ,48).

“Büyük kahverengi gözlerini etrafında gezdirirken, hasta ve merhamete muhtaç bir tavır almaya gayret ediyor, fakat ara sıra kendini unutarak endişeli gözlerle yanındaki udîye bakınca, yahut meyhaneci Ermeninin müşterilere taşıdığı türlü mezelere gözü takılıp hasretle içini çekince sahiden zavallı ve yürek parçalayıcı bir hal alıyordu.” (İŞ,50).

“Ara sıra Ömer'in gözleri de yanındakini süzüyor, onun kahverengi kazağın altında beliren göğsü, önünü iliklemediği pardösüden dışarı fırlamaya çalışırken genç adam dişlerini sıkıyor ve süratle nefes alıyordu.” (İŞ,66).

“Macide, Profesör Hikmet'in sözlerine birer kelimelik nazik cevaplar verirken bir yandan da etrafını gözden geçiriyor ve ara sıra saza bakıyordu.”(İŞ,155).

“Macide genç kızlardan birinin girmesini beklerken kısa boyu ve eğri kafasıyla muharrir İsmet Şerif göründü.”(İŞ,219).

“Pek az tanıdığım bir adamla hiç bilmediğim bir yere giderken içimde beni coşturan arzular köpürüyordu...”(İŞ,230).

“Onu dinlerken, aklımın almayacağı kadar bayağı iftiralarıyla ezilirken gözümün önünde hep sen canlanıyordun...”(İŞ,180).

“Kendisi böyle hodbin tasavvurlarla uğraşırken zavallı kızın kim bilir ne halde olduğu aklına gelince utandı.”(İŞ,60).

“Bu sefer Ömer’in evini bırakıp çıkarken hiçbir ümidim olmadığını, Emine teyzelerden çıktığım zamanki gibi gizli bir hissini bana cesaret vermediğini söylediğim kısımlardı...”(İŞ,236).

“Son dakikaya kadar her şeyin değişebileceğini umacağım!” derken hiçbir şey kastetmiyordum?”(İŞ,236).

“Çünkü daha birkaç saat evvel, hayır cemiyeti odasında seni dinlerken kafamda yeni birtakım hakikatlerin belirmediğini sezmiş ve kendimi yeniden bir tartıp toparlamaya karar vermiştim.”(İŞ,251).

“O zaman genç adamı dinlerken vücudunu kaplayan, çenesini kilitleyen sıtmayı yine hissetmeye başlamıştı.”(İŞ,108)

“Biraz da etrafına bakınmak imkânını sabahleyin mektebe giderken ve akşam dönüşte dükkânlara uğrarken bulabiliyordu.”(İŞ,132).

“Ekseriya çiklet çiğneyen ve bunu dilleriyle bir avurtlarından öbürüne naklederken ağızlarına korkunç şekiller vermeyi pek cazip bulan delikanlılar daha az merak vericiydiler...”(İŞ,134).

“Evlenmeden evvel bile, birkaç arkadaşıyla basık tavanlı bir meyhanede içki içerken, düşünmeye başlar ve anason kokulu ağızlarından mühim bir eda ile çıkan nükteleri ve hikmetleri yersiz, gayesiz ve lüzumsuz bulurdu.”(İŞ,136).

3.1.2.2.3.2.2.Zaman Cümlesi

“Karmaşık cümlede iç cümle baş cümlenin ne gibi bir zaman şartı içinde oluştuğunu gösteriyorsa buna **zarffiil zaman cümlesi** denir.”(Banguoğlu, 2007:576). “Türkçede pek çeşitli zaman ilişkileri kuran zarffiilleri olduğuna göre anlamca pek farklı zaman cümleleri yapılı ki çoğu bağlam cümlesiyle karşılanmaz. Zaman zarffiillerine paralel olarak bu cümleler yedi grupta toplanabilir: 1. izleme cümlesi, 2.

vakitleme cümlesi, 3. eşzaman cümlesi, 4. başlangıç cümlesi, 5. bitim cümlesi, 6. öncelik cümlesi, 7. sonralık cümlesi.”

3.1.2.2.3.2.2.1. İzleme Cümlesi

“Baş cümlenin yüklemi, zamanca iç cümle yüklemine izlemekteyse bu tür zaman cümlesine **izleme cümlesi** denir. (Banguoğlu, 2007:576). Bu cümleler en çok **-ince** zarf-fiilleriyle yapılırlar.

Örneklerden anlaşılacağı üzere izleme cümleleri aynı zamanda bir sonuç cümlesi anlamına da gelmektedir:

“**Başımı o tarafa çevirince**, genç kızın yanında uzak akrabalarından Emine hanımın oturduğunu gördü.” (İŞ,20).

“**Sınıfa girince** kutusundan klarnetini çıkarıp yeknesak mektep havaları çalar ve çocukları gelişigüzel bağırtırdı.” (İŞ,29).

“**Ara sıra koridorda birbirlerine rast gelince** pek kısa bir bakışla gözlerini birbirlerine dikiyorlar vebu anda bazı hususlarda anlaştıklarını fark ediyorlardı.” (İŞ,38).

“Kafasında onun iradesine tabi olmayan bir merkez işliyor ve **o dikkatini buraya çevirmek isteyince** derhal sisler içinde kayboluyordu.” (İŞ,57).

“Ara sıra, Ömer'i hayrete düşüren bir tabiiikle ve hiç küçülmeden, hiç ezilmeden, genç adamdan bir lira borç ister ve **Ömer ondan borç isteyince** de, tereddüt bile etmeden cebinde ne varsa çıkarır verirdi.” (İŞ,74).

“**Onun hareketlerini, sözlerini şimdi bir daha gözden geçirerek hükümler vermek isteyince** aczini tekrar itirafa mecbur oldu.”(İŞ,84).

“**O buna karşı koymak istese bile, bunun bir aşk için lüzumlu olduğunu öğrenince** kolları gevşeyecek, mukavemeti kırılacaktır.”(İŞ,81).

“**Beyazıt Meydanı'na gelince** bir an durdular ve havuzda zavallı bir halde yatan mehtaba baktılar.”(İŞ,96).

“Ömer cebinden çıkardığı anahtarla üst tarafı parmaklıklılı ve buzlu camlı demir kapıyı açtı ve içeri girince arkalarından kapadı.”(İŞ,110).

“O halde mümkün olduğu kadar bekleyip muhakeme bitince parayı almaktan başka çare kalmıyor...”(İŞ,120).

“Hiçbirisi söyleyecek bir şey bulamıyor ve diğeriyle göz göze gelince iğreti bir gülümsemeye müracaat ederek müşkül vaziyetten kurtulmaya çalışıyordu.”(İŞ,125).

“Kalabalık caddeden ayrılıp biraz daha geniş, biraz daha ağaçlı ve biraz daha تنها yerlere gelince yaz mevsiminin bunaltıcı sıcağında da güzellikler bulunabileceğini fark ettiler.”(İŞ,151).

“Bazı akşamlar Bedri ile beraber Ömer'i beklerken söz evlenmelerine intikal edince Macide ağzından memnuniyetsizlik ifade edecek bir kelime çıkmamasına dikkat ediyor ve Ömer'i ne kadar sevdiğini ihsas edecek sözler söylüyordu.”(İŞ,163).

“Dağınık bekâr odası, pansiyon sahibesi madam, sokakta sabaha kadar arkası kesilmeyen gürültüler aklına gelince derhal keyfi kaçtı.”(İŞ,88).

“Fakat düşüncelerinin dönüp dolaşıp bir noktaya: Bedri'nin şimdi gelivermesi arzusuna vardığını fark edince telaş etti.”(İŞ,165).

“Akşamları gelince gene bir aralık çantaya göz attım, ufaklıktan başka bir şey yok...”(İŞ,176).

“Madam tekrar içeri girince sesini kesti ve birkaç dakika durduktan sonra genç kızın kendisine gelmesini beklemeden sıvışıp gitti.”(İŞ,178).

“Sen tıbbiyeyi bitirince ne yapacaksın? Köye mi gideceksin?”(İŞ,189).

“Müzik (!) bitince Macide geniş bir nefes aldı.”(İŞ,206).

“Macide içerde gördüğü kızın da beraber olduğunu fark edince sordu.”(İŞ,209).

“Ve sonra, gelenleri iyice seçince: ‘O!.. Demek hanımefendi de bizim arabaya kaldı. Ömer Bey öndekilerden birinde... Şimdi yetişiriz!’ dedi.”(İŞ,212).

“Yalnız Macide'nin ayağı bir taşa çarpıp sendeleyince onu kolundan yakaladı ve genç kadın, yaralı bir yerine dokunulmuş gibi irkildi.”(İŞ,224).

“Düşüncelerinin burasına gelince ümitsiz bir çocuk gibi gürültü ile içini çektive kendi kendine söylenmeye devam etti.”(İŞ,236).

“Kahvede ikisi üçü bir araya gelince baş başa verip fısıltı halinde konuşuyorlar, bir münakaşada fikirlerine kuvvetli bir hücum yapılsa, hasımlarına cevap vermeyerek: “Zamanı gelsin, biz sana dünyanın kaç bucak olduğunu gösteririz!” demek isteyen emin bir gülümseme ile iktifa ediyorlar ve nihayet, şimdiye kadar mahiyetleri tamamen anlaşılamayan birtakım maceraperest ve esrarlı heriflerle düşüp kalkıyorlardı.”(İŞ,240).

“Çünkü alelade bir insan bile olmadıkları halde kendilerine bir de münevver insan payesi verilinceve hayattaki mevki ve itibarlarını kaybetmemek için bu sıfatı akla hayale gelmeyecek hokkabazlıklarla muhafazaya mecbur kalınca, pek tabii olarak dalavereci olacaklar, ahlaksızlaşacaklar ve mütemadiyen birbirlerinin kıymetsizliklerini ortaya vurarak kıymetsizliğin esas olduğu kanaatini uyandıracaklar...”(İŞ,248).

Geçmiş zaman kipi soru şekli (mı/mi) de birleşik zarffüil işleyişinde izleme cümleleri yapar:

“İnsan bir kere öğrenmeye başladı mı, artık peşini bırakmamalı.” (İŞ,72).

“Babaları herhangi işte top atıp meteliksizlik, açlık devresi başladı mı anneleriyle beraber bize göçerler, üç beş ay sonra İsmail bey kardeşimiz, yani kayınbirader, ekseriya ben evde yokken yine otomobille gelir, hepsini alır götürür.”(İŞ,118).

“Araya azıcık soğukluk girdimi bu ilim dedikleri namert, adamı ürkütür.”(İŞ,72).

Geniş zaman kipi olumlu- olumsuz ikilemesi ise birleşik zarffüil işleyişinde derhal izleme anlamında cümleler kurar:

“Kılık kıyafetinin düzgünce olduğunu görür görmez derhal aklına kendi meteliksizliğin gelir ve gafil dostundan, talihin varsa, bir iki lira borç alırsın...” (İŞ,16)

“Peki, iki gözüm, ne oldu öyle ise? Sen yanına gider gitmez kız: Vay, nereden çıktın, kâinatın teşekkülü esnasında karanlık âlemlerde eş olduğum insan, diye boynuna mı sarıldı?” (İŞ,23)

“Bedri’yi uzaktan görünce evvela görmemezliğe geldi, fakat onun kendisine doğru ilerlediğini fark eder etmez o tarafa başını çevirerek: “Buyursanıza kardeşim! Şöyle gelin! Ne içersiniz?” diye ikramda bulundu.” (İŞ,33).

“Herhangi memnun edici bir hadise, ilk sevinç ihtizazları geçer geçmez, sebepsiz bir korku ve hüznün yaratıyor ve Ömer ancak birtakım gülünç hilelerle bundan kurtulmaya çabalıyordu.” (İŞ,75).

“Yemeği yer yemez eline gazeteyi alır, kendisini kısa zamanda ümmilikten okuryazarlığa çıkaran iri Latin harflerini büyük bir sabırla hecelemeye başladılar.” (İŞ,24).

“Vapurda sizi görür görmez: İşte, dört tarafa koşup aradığın, yanına sokulup sessizce yürümek istediğin, işte, hayatın müddetince istediğin insan! dedim.”(İŞ,89).

“Bu ani karar, bu yüzüzlük birdenbire nereden çıktı, bilmiyorum; daireye gider gitmez bu niyeti içimde hazır bulmuştum...”(İŞ,183).

3.1.2.2.3.2.2.2.Vakitleme Cümlesi

“Baş cümledeki kılışın iç cümle yüklemine zamanca bağlı olarak sürdüğünü veya tekrarlandığını anlatan cümleye vakitleme cümlesi denir.”(Banguoğlu, 2007: 577).

Bu cümle en çok –dikçe zarfılarıyla kurulur:

“Dolap, karyola ve masa odayı tamamen doldurduğu için her gelip geçişinde Macide’ye sürtünüyor, onun iskemlesini yerinden oynatıyor ve göz göze geldikçe mahcup bir tebessümle özür dilemeye çalışıyordu.”(İŞ,111).

“Bir akşamüstü iki üç arkadaşının oturduğunu görüp tesadüfen uğradığı bir birahane geç vakte kadar kalmasının sebebi, o kalkmak istedikçe çocuklardan

birkaçının birden: ‘Israr etmeyin!.. Gitsin, karıdan dayak yer sonra!’ diye soğuk şakalar yapmaları olmuştu.”(İŞ,137).

“Belki bunun ne demek olduğunu anlamayacak, hatta memnun olacaktı, fakat ben onun bu iki yüz elli liranın sahibi olduğunu bildikçe ondan nasıl iğreneceğimi düşünüyorum ve adeta haz duymaya başlıyordum.”(İŞ,186).

“Üst dudağı titreye titreye burnuna doğru çekildikçe sarı ve uzun bir sıra diş ve dişetlerine yapışık birkaç maydanoz yaprağı görünüyor ve genç kızın yüzüne, rakı ile kutu sardalyasının ve mide usaresinin karışmasından hasıl olan feci bir koku vuruyordu.”(İŞ,221).

“Eve doğru koşar gibi ilerledikçe içindeki bulantı hissi daha çok arttı ve maddileşti.”(İŞ,226).

“Belki insan yükseldikçe böyle olmak mecburiyetindedir.”(İŞ,229).

“Macide'nin gözleri böyle üzerinde kaldıkça şaşırıyordu.” (İŞ,69).

“Mırıltı halindeki sesleri, yerlerinden kııldadıkça ayaklarının altında ezilen fıstık kabuklarının çıtırtılarına karışıyordu.”(İŞ,96).

“Ömer ise, Macide'den sıkılmak şöyle dursun, diğer taraflarda bunaldıkça ona gidip derdini dökmeyi, ona yanaklarını okşatmayı düşünerek kuvvet bulmaya, birçok şeylere tahammüle çalışıyordu.”(İŞ,135).

“Macide şakaklarında ve kulak memelerinde hafif bir gıdıklanmadan ve bilek damarlarını kesen bir adamın kan fişkirdikçe gömüldüğü garip gevşeklik ve rahatlığa benzeyen bir histen başka bir şey duymuyordu.”(İŞ,174).

“Fakat bu sefer gözyaşları öyle sakin ve rahat akıyor, bir tarafına bıçak saplanan bir adamdan çırpındıkça fişkiran kanlar gibi hiddet, yeis ve çaresizlik içinde yastıklara dökülüyordu.”(İŞ,180).

“Köprü'de, akşamüzerleri alışverişlerini yapıp paketlerini koltuklayan adamlara rastladıkça kendime sorardım.”(İŞ,182).

“Etrafında kendisini doğruluğuna inandıracak bir fikir cereyanı bulamadıkça, arkadaşlarının ve hatta hocalarının, büyük ve gösterişli sözler arkasında adamakıllı esnafça işler kovaladıklarını gördükçe kendi muhayyel âleminde yaşamayı tercih ediyor ve hakikatte sadece muhayyilede yaşamak mümkün olmadığından maddi hayatında tesadüflerin, ani heyecan ve ihtirasların oyuncağı olup kalıyordu.”(İŞ,189).

“Uzun zaman bu halde yaşamak, vaziyeti düzeltmeyecek, iki tarafın birbirinden gene birtakım şeyleri saklamasına, sakladıkça karşısındaki için elinde olmayarak birtakım memnuniyetsizlikler beslemesine sebep olacaktı.”(İŞ,192).

“Ömer ise, Macide'den sıkılmak şöyle dursun, diğer taraflarda bunaldıkça ona gidip derdini dökmeyi, ona yanaklarını okşatmayı düşünerek kuvvet bulmaya, birçok şeylere tahammüle çalışıyordu.”(İŞ,135).

“Tarih müderrisi sualleri birbiri arkasına sıraladıkça kız şaşırıyor, dört tarafından yardım ister gibi başını çeviriyordu.” (İŞ,13).

3.1.2.2.3.2.3.Eşzaman Cümlesi

“Baş cümle ile iç cümle yargılarının aynı zaman içinde gerçekleştiklerini anlatan zaman cümlelerine eşzaman cümlesi denir.” (Banguoğlu, 2007: 578). Bunlar –**dikte, -diğinde,-diği zaman, -diği sırada** zarffiilleriyle kurulurlar. Bunlardan –**dikte** zarffiili zaman içinde yazı dilinde kullanımdan kalkmış ve yerini iyelik eki alabilen –**diğinde, -diği sırada, -diği zaman** gibi zarffiillere bırakmıştır.

“Macide ise, Necati Bey'den ders aldığı zamanlardan kalma bir itiyatla, belki bir kere bile hocasının yüzüne dikkatli bakmamıştı.” (İŞ,31).

“Önüne bir nota açarak çalışmaya başladığı zaman kulağında bir zamanlar Bedri'den, hatta daha sonraları onun kadar kuvvetli olmayan diğer muallimden dinlediği nağmeler canlanıyor, hafızasının ve muhayyilesinin bu insafsızca oyunu karşısında çaresizce kapağı vurup kalkıyordu.” (İŞ,41).

“Ömer şiiri bitirdiği zaman alını ter içindeydi.”(İŞ,51).

“Emine teyzelerin kapısını çaldığı zaman saat gece yarısına yaklaşmış bulunuyordu.” (İŞ,53).

“Sadece gömleğiyle kaldığı zaman yüreği müthiş bir korkuyla çarpıyordu.”(İŞ,112).

“Ömer taş merdivenleri atlayarak çıkıp daireye geldiği zaman ortalıkta kimselerin bulunmadığını gördü.”(İŞ,114).

“Dairede memurlara, müdüre, nüfuzlu akrabasına, saçma sapan kayıt muamelelerine veya veznedarın haline içerlediği zaman, karısının yanına gidip dert yanmak arzusunun yanında bir de bu “üç beş arkadaş toplanıp içimizi döksek” temennisi kendini gösteriyordu.”(İŞ,136).

“Tekrar kendine geldiği zaman, vaktin ne kadar geçtiğini bilmiyordu.”(İŞ,141).

“Macide onun bu halinden birtakım büyük müjdeler sezmek istedi, hatta Ömer: “Bu akşam yemek yemeyelim... Arkadaşlarla hep beraber saza gideceğiz... Davet ettiler!” dediği zaman biraz da hayal sükûtuna uğradı.”(İŞ,150).

“Yaz ortasında yünlü giymek biraz garip olacaktı, fakat Balıkesir'den buraya geldiği zaman kış başlangıcıydı ve yalnız bu mevsim için elbise diktirmiş ve satın almış, yazlık elbise parası istemeye vakit kalmadan malum vakalar birbirini kovalamıştı.”(İŞ,151).

“İşi olmadığı zamanlar ve ekseriya akşamüzerleri geliyordu.”(İŞ,163).

“Yalnız, geçenlerde bir münasebetle Balıkesir'den geçerken eski mektebini dolaşmış ve saza geldikleri akşam Macide'ye söylediği gibi, müzik odasına girdiği zaman kalbinin şiddetle ezildiğini hissetmişti.”(İŞ,167).

“Halbuki Ömer'e ve Macide'ye yardım ederken içinde mecbur olmadan iyilik yapmanın hodbin zevkini duyuyor, onları bir sıkıntıdan kurtardığı zaman birlikte ve adamakıllı seviniyordu.”(İŞ,168).

“**En ümit etmediği zamanlarda** onu Ömer'e bağlayan bir his, bu adamın şu anda yüzde yüz kendisine muhtaç olduğu hissi ve bunun verdiği gurur, genç kadına her şeyi unutturuyordu.”(İŞ,187).

“**Bence sanatkâr, kendinden başkalarına vermeye başladığı zaman** sanatkâr olur!..”(İŞ,197).

“**Ağzını açtığı veya kalemini eline aldığı zaman** ancak senelerin topladığı zehri dökabiliyor.”(İŞ,201).

“**Kocasını görmediği zaman**, onu adamakıllı sevdiğini, fakat artık beraber yaşamalarına imkân olmadığını düşünüyor; fakat karşı karşıya gelince, sevdiği adamlar bu Ömer arasında pek az münasebet bulunduğunu, buna rağmen, onu böyle bir vaziyette bırakıp ayrılmanın imkânsızlığını, hatta Ömer buradan kurtulduktan sonra da hayatlarını bir müddet beraber sürüklemeye çalışmanın icap edeceğini kabul ediyordu.”(İŞ,243).

“**Beyaz bir karyolada aklıktan ve veremden harap bir halde yatan delikanlı ise, mütemadiyen midesi bulanıyormuş gibi yüzünü buruşturup yutkunuyor ve bu mimiklerin seyirciler üzerindeki intibasını görmek için de, kendi sözü olmadığı zamanlarda**, gözlerini büzerek alacakaranlığa doğru bakıyordu.”(İŞ,205).

“**Gözleri odaya ilk girdiği zamanki** dalgın ve bulanık hali aldı.”(İŞ,173).

“**Beyaz saçlarını ihtimamla taramış olan ve kibar kibar içen bu efendi kılıklı adamlar bazı şarkılar çalındığı ve söylendiği sırada** gözlerini kapayarak hatıraların denizine dalıyorlar ve her şarkıdan sonra, ihtiyarlıktan üst kısımlarını lekeler ve çiller saran elleriyle uzun uzun alkışlıyorlardı.”(İŞ,153).

3.1.2.2.3.2.4. Başlangıç Cümlesi

“Baş cümle için, iç cümle bir başlangıç zamanı göstermekteyse bu karmaşık cümle **başlangıç cümlesi** denir. (Banguoğlu, 2007:578). Bu birleşik cümle başlıca **-eli**, ve onun uzatılmışı **-eliberi**, **-eliden beri**, ve ayrıca **-den beri**, **-dikten beri**, **-diğinden beri** birleşik zarfları de başlangıç cümlesi kurarlar.

“**Bu akşam ilk geldiğinden beri** onda bir başkalık bulunduğu genç kadının aklına geldi.”(İŞ,181).

“**Macide, yemin ederim ki dünya kurulalıdan beri** hiç kimse kendini, benim o anda bulduğum kadar aşağılık ve iğrenç bulmamıştır.”(İŞ,185).

“**Kendini bildi bileli** babasının Balıkesir'deki büyük evinde de aynı şeyleri görüp işitmiyor muydu?” (İŞ,26)

“**Demek öleli** iki ay olmuş...”(İŞ,85).

“**Emine teyzelerden ayrıldığındanberi** bunlara bir iki çift çoraptan başka bir şey ilave edilmemişti.”(İŞ,227).

“**Saatlerden beri kafasında yer eden istek tekrar canlandı: “Param olsa bunu alır Macide'ye götürürdüm!” dedi ve birdenbire, evlendiklerinden berikarisına** herhangi bir hediye, bir tek çiçek, bir avuç meyve veya bir mendil götürmemiş olduğunu hatırladı.”(İŞ,139).

3.1.2.2.3.2.2.5.Bitim Cümlesi

“Baş cümle fiili için zaman içinde bir bitim noktası gösteren bir iç cümleyle kurulmuş karmaşık cümlelere **bitim cümlesi** denir.”(Banguoğlu, 2007:579).Yukarıda izlemecümlesinde gördüğümüz–**ince** zarffiilleri eski bitim cümlesindeki yerlerini – **inceye dek, -inceye değin, -inceye kadar** birleşik zarffiillerine bırakmışlardır. Yazı dilinde bugün yatık fiillerden gelen üç çeşit birleşik zarffiil aynı işleyişte görülürler: (bilinceye kadar, bilene kadar, bilesiye kadar).

“**Burada ta ortalık kararınca**ya kadar kaldılar.”(İŞ,90).

“**Aynı zamanda biraz da veda ifadesi taşıyan bu tebessüm, Macide geceliğini giyip yatağa atlayınca**ya kadar devam etti.”(İŞ,112).

“**Veznedar sokağa çıkınca**ya kadar ağzını açmadı.”(İŞ,116).

“**Satıcı kızlar paket yapınca**ya kadar bir iskemlede oturuyor ve etrafındaki kalabalığı seyrediyordu.”(İŞ,132).

“**Halbuki ben eve gelinceye kadar** onu arkamda zannettim.”(İŞ,143).

“**Burayı bulunca**ya kadar akla karayı seçtim.”(İŞ,177).

“Böyle biri mevcut olsa o sen olurdun ve şimdi buraya gelinceye kadar içimde bir şüphe vardı.”(İŞ,185).

“Onlar, Ömer'e: ‘İdealsiz ve hodbin genç! İçinde asla inanmak ihtiyacı duymayan serseri ruhlu bir adam!’ diye bakarlarırken Ömer de: ‘Ben sizi bilirim, civan delikanlılar. Bütün fedakârlık hamleleriniz post kapıncaya kadar sürer!’ diye söyleniyordu.”(İŞ,189).

“Ömer’i dışarı çağdırtmak, onunla münakaşa etmek, eve gidinceye kadar bu münakaşayı devam ettirmek.”(İŞ,213).

“O andan itibaren Bedri gelinceye kadar müthiş bir beklemeişkencesi başladı.”(İŞ,237).

“Fakat Macide, kendilerini kapıya kadar getiren Ömer’in yüzünde aynen geldikleri zamanki gibi yarıda kalmış bir gülümseme takallüslerini fark etti ve eve gelinceye kadar, hatta daha uzun zaman, bu hayali kafasından uzaklaştıramadı.”(İŞ,243).

Yeni yazı dilinde “kadar” kelimesi yerine bu üç türlü birleşik zarffilde de Türkçe olan eski –dek ve –değin takıları kullanılmaya çalışılmaktadır.

3.1.2.2.3.2.2.6.Öncelik Cümlesi

“Baş cümle fiilinin zamanca önceliğini anlatan bir iç cümleyle kurulmuş karmaşık zaman cümlesine öncelik cümlesi denir.” (Banguoğlu, 2007:579). Yukarıda karşıtlama zarffiilleri, öncelik zarffiilleri ve karşıtlama cümlesi konularında da görülen –meden< -medin zarffiilleri, zamanca öncelik gösteren iç cümle kuruluşunda da çok kullanılır.

“Kafasına neler ilave ettiğini bir türlü anlayamadığı birtakım derslerden imtihan verdi ve Fransızcadan başka hiçbir derste babasının iltimasını kullanmadan orta mektebi bitirdi.” (İŞ,41).

“Ömer gevşekliğini hiç bozmadan mırıldandı.” (İŞ,46).

“Yalnız tramvaya binmek için yanından ayrıldıkları zaman nasıl tatlı bir yürüyüşle ve bir kere bile arkasına bakmadan uzaklaştığını ve bir de siyah, kıvrıcık

saçlarıyla ince omuzlarının arasında ancak iki parmak kadar görünen harikulade güzel boynunu hatırladı.” (İŞ,60).

“**Küçükhanım öğle olmadan kalkmaz...**” (İŞ,64).

“**Sokakta bir müddet konuşmadan yürüdüler.**” (İŞ,78).

“**O gece hiçbir şey konuşmadan** odasına çekildi ve annesine kısa bir mektup daha yazdı.”(İŞ,91).

“**Merdivenleri yavaş yavaş, elektriği açmadan** indi.”(İŞ,101).

“**Fakat veznedara meseleyi açmadan** duramayacaktı.”(İŞ,115).

“**Saçlarını ıslatmadan** taradı.”(İŞ,151).

“**Gözlerini açmadan**, sayıklar gibi bir sesle: ‘Evde sizi karşı karşıya oturur buldum. Evvela hiçbir şey anlamadım. Sonra birdenbire ruhumun bütün çirkefleri boşandı. Fakat ne yapabilirdim? Kendi ruhunun pisliğini bu kadar yakından gören bir adam başkalarının temiz olacağına inanabilir mi?’”(İŞ,186).

“**Bedri bu sözleri yavaş bir sesle, tane tane ve hiç heyecanlanmadan** söylemişti.”(İŞ,200).

3.1.2.2.3.2.2.7.Sonralık Cümlesi

“Baş cümle fiilinin zamanca daha sonra gerçekleştiğini anlatan bir iç cümleyle kurulmuş karmaşık zaman cümlesine **sonralık cümlesi** denir.”(Banguoğlu, 2007:580). Bu cümleler yalnız –**dikten sonra** birleşik zarffiliyle kurulur.

“**Çocukluğunda evi yoklayıp geçen çeşit çeşit hastalıklardan biriyle ölmediyse bir tesadüf, ilk mektebi bitirdikten sonra** evde alıkonmayıp orta mektebe gönderildiyse, bu da bir tesadüftü.” (İŞ,27).

“**Ona, evlendikten sonra** bir kenara atılacak bir genç kızlık elbisesi gözüyle bakmıyor, bütün ömrü müddetince, bu ömrün manası olarak yanında götüreceği yakın bir arkadaş diye sarılıyordu.” (İŞ,42).

“Biraz daha bekledikten sonra muslukta yüzünü ıslatmak ve kana kana bir su içmek istiyordu.” (İŞ,62).

“Odada aşağı yukarı dolaştı; ara sıra pencereden sokağa hırsızlama bakışlar attı; aşağıya inerek birkaç lokma bir şey yemeye çalıştı; tekrar odasına çıktı ve nihayet dün evi beraberce terk ettikleri zamana kadar bekledikten sonra sokağa fırladı.”(İŞ,84).

“Macide kıpkırmızı kesiliyor ve alaycı gözlerle kendisine bakarak: ‘Nasılsın kardeşim?’ diye laf atan Semiha'ya yalancı bir tebessümle: ‘İyiyim kardeşim!’ dedikten sonra hemen ortalıktan kayboluyordu.”(İŞ,91).

“Pardösüsünü sırtına geçirdikten sonra bir müddet daha odada kalıp etrafına bakındı.”(İŞ,101).

“Ömer'in de bir yudum almasını bekledikten sonra, mukaddime filan yapmadan: ‘Bu iş yeni değil, iki gözüm!’ diye başladı.”(İŞ,117)

“Bir müddet bekledikten sonra tekrar başladı.”(İŞ,127).

“Bu sırada tek tük gelmeye başlayan memurlar devamlılığı ile şöhret bulmuş olmayan Ömer'i odada görünce hayret ediyorlar, kısaca selam verdikten sonra yerlerine gidiyorlardı.”(İŞ,114).

“İçini çekerek bu kadifeli entariyi giydikten sonra bir iskemleye oturdu; bacak bacak üstüne attı ve fevkalade bir itina ile çoraplarını dikti; bunları giyerken topuklarını aşağıya çekti ve böylece dikişli yerlerin iskarbinden dışarıda kalmamasını temine çalıştı.”(İŞ,151).

“Bir müddet böyle bekledikten sonra rastgele bir çift çorabı yakaladı ve çekti.”(İŞ,139).

“Ömer bunları dinledikten sonra: ‘Peki ama, Emin Kâmil'e ne oluyor?’ dedi.”(İŞ,160).

“Ağzı yarı açık bir halde kenarda bir iskemlenin üzerinde oturuyor ve satıcılar eline paketini verdikten sonra bile uzun zaman orada kalıyordu.”(İŞ,133).

“Öğleden sonra birer ikişer gelip burada diğer arkadaşlarıyla buluşan ve akşama kadar vakitlerini tavla oynamakla geçiren bu ‘yazlık’ müşteriler, gece nereye gideceklerine dair kararlar verdikten sonra gene geldikleri gibi grup grup kalkar ve Beyoğlu'nun ucuz birahanelerinin yolunu tutarlardı.” (İŞ,45).

“Hafız Efendi, onu ciddi bir yüzle dinledikten sonra: ‘Oğlum’ dedi, ‘biz senin çağlarını geçirdik.’” (İŞ,72).

“Köprüye indikten sonra Ömer: ‘Haydi, bir kayık tutup gezelim. Bu gece mehtap var!’ dedi.”(İŞ,91).

“Bizi istediğimiz saadete götüremedikten sonra...”(İŞ,147).

“Yeni öğrendiği ve yanlış telaffuz ettiği Arapça ibareler söylüyor, münasebetli, münasebetsiz beyitler okuyor;

Mansur en’el hak söyledi

Haktır Sözü, Hak söyledi

dedikten sonra bu hikmetin nasıl tefsir edildiğini görmek için gözlerini kırıştırarak etrafına bakıyordu.”(İŞ,197).

“Profesör Hikmet: ‘Siz hiç böyle yerlere gittiniz mi? Pek kibar yerdir. İnsan ara sıra zihni meşguliyetlerden ayrılıp buralarda dinlenmelidir. Buraları bilmedikten sonra İstanbul'da yaşıyorum denilmez!’ gibi sözlerle kulağının dibinde vırıldanıp duruyordu.”(İŞ,212).

“Hakikaten büyük muharrir yerlere kadar eğildikten sonra mühim zatların yanındaki bir iskemleye, oturacak kısmının ancak dörtte biriyle, ilişmişti.”(İŞ,214).

3.1.2.2.3.2.3.Karşılaştırma Cümlesi

“İki yargıyı nitelik ve çokluk yönlerinden karşılaştırmaya yarayan bir iç cümle ile kurulmuş karmaşık cümleye zarffiil karşılaştırma cümlesi denir.” (Banguoğlu, 2007:581). Bu karşılaştırma, anlamca gerçek ya da tutmaca olmak üzere iki türlü olabilir ve her ikisinde de çeşitli zarffiillerle cümle kurulabilir.

3.1.2.2.3.2.3.1. Gerçek Karşılaştırma Cümlesi

“Bu cümle iki kılışı doğrudan doğruya karşılaştırmaya yarar ve bu karşılaştırma sonucu bir gerçeği ifade eder. Bu tür cümlelere **gerçek karşılaştırma cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:581). Bu cümleler de karşılaştırmanın nitelik veya çokluk yönlerinden olmalarına göre **nitelikçe** ve **çoklukça** olmak üzere bölümlere ayrılır. Yukarıda gösterildiği gibi, gerçek karşılaştırma cümlesi başlıca nitelik ve çokluk bildiren **gibi** ve **kadar** takılarının iyelik ekleri almış **-dik ve -ecek** sıfatfiilleriyle oluşturdukları birleşik zarffiiller aracılığıyla kurulur.

“**Necati Bey’in kendisi de pek iyi piyano çalamadığı için iki sene kadar süren bu dersler, ekseriya olduğu gibi**, talebenin yarım yamalak bir musiki ukalası olmasıyla neticelenmedi, ileri götürücü bir çalışma halinde devam etti.” (İŞ,29).

“**Değil... değil... fakat şu muhakkak ki bugün olduğum gibi** olmak da istemiyorum.”(İŞ,47).

“**Bu âlemden tamamıyla ayrı, daha olduğu gibi**, daha toprağa yakın bir muhite gitmek arzusunu duydu.” (İŞ,54).

“**O zamana kadar aklından ve kalbinden geçen her şeyi olduğu gibi** ortaya dökmekten bir nevi gurur ve zevk duymaya kendini alıştırmıştı.” (İŞ,59).

“**Bu sırada başını kaldırıp etrafına bakındı ve dün yolda olduğu gibi** her tarafı titremeye başladı.”(İŞ,85).

“**Peki, bunun kendiliğinden gelmesini bekleyelim, yalnız ara sıra, demin olduğu gibi**, dilimden kaçarsa kusura bakmayın.”(İŞ,87).

“**Şimdiye kadar olduğu gibi** başıboş konuşmanın bu kız üzerinde iyi tesir yapmayacağını düşündü.”(İŞ,87).

“**Parmakların ele bittiği gibi** bu yumuşak sulara yapışmamış mı?”(İŞ,95).

“**Kürek çektiği yerin üzerinden ayağını aşırarak Macide'nin önüne oturdu, genç kızın yüzü, evvelce de birkaç kere gördüğü gibi**, tamamen hareketsizdi.”(İŞ,95).

“Önünde giden şişman ve iyi giyinmiş birini yakasından tutarak: “Yanınızda ne kadar paranız varsa bana verin!.. Ben hırsız ve haydut değilim... Fakat paraya muhtacım... Zorla değil, halime acıyarak verin!” demek istiyor, sonra bunun ilk defa gözüne görüldüğü gibi yeni ve hoş bir şey olmayıp sadece dilencilik olduğunu, yegâne yeniliğin herifi yakasından yakalamaktan ibaret bulunduğunu ve bunun da asla muvaffakiyete yardım edecek bir hususiyet göstermediğini itiraf ediyordu.”(İŞ,138).

“Macide bu nevi sözleri belki onuncu defa dinlediğini unutmuyor, fakat Ömer’in şu anda, her zaman olduğu gibi, tamamıyla samimi bulunduğundan da asla şüphe etmiyordu.”(İŞ,225).

“Müsamere gecesi olduğu gibi, bu sefer de ne kızdı, nehayret etti.”(İŞ,245).

“Uzun zamandan beri aklına getirmediği bu delikanlıya karşı derin bir merhamet ve alaka duydu ve onu zannettiği gibi tamamen unutmamış olduğunu biraz da hayretle anladı.”(İŞ,157).

“Bu müziği yakından, ruhundan kavramayan bir insanın, ne kadar büyük istidadı, ne kadar müthiş bilgisi olursa olsun, kuvvetli, yerli ve sizin istediğiniz gibi modern bir müzik yaratmasına ihtimal var mıdır?”(İŞ,157).

“Canınız istediği gibi yaşarsınız...”(İŞ,175).

“Ömer’in kati hareketlerden ve kararlardan kaçmak ve hoş olmayan her meseleyi olduğu gibi bırakarak el sürmemek yolundaki temayülünü öğrenmişti.”(İŞ,193).

“Ortada, dün gece düşündüğü gibi bir fevkaladelik yoktu, buna rağmen içi sıkılıyordu.”(İŞ,225).

“Kahverengi kazağı olduğu gibi duruyordu.”(İŞ,227).

“Dediğim gibi, sana en küçük bir faydam olacağını bilsem her şeye tahammül eder ve kalırdım.”(İŞ,230).

“Üç ay evvel babasının ölümüne ağladığı gibi sessiz, isyansız gözyaşları döküyordu.”(İŞ,231).

“Kâinatta hiçbir mevcudun olamayacağı kadar taze ve olgun değil mi?..”(İŞ,81).

“Bu esnada, saatlerce konuşmanın başaramayacağı kadar çok şeyler üzerinde anlaştılar.”(İŞ,103).

“Birdenbire coşuyor, belki dünyada hiçbir insanın muktedir olamayacağı kadar kuvvetle Macide'yi aşk fırtınalarına boğuyor, fakat bu tufandan sonra, bazen günlerce, sanki evdeki kadın uzak bir akraba, yahut ev sahibi madammış gibi lakayt bir hal alarak muhayyilesinin dünyasına çekiliyordu.”(İŞ,164).

“Sabahtan akşama kadar çalışıp kazandığı beş on kuruşun yarısını bu aileye verirken, Macide'nin sıkıntı çekmesini istemediği kadar Ömer'in müşkül vaziyete düşmesinden Macide'nin karşısında ezilip büzülmesinden korktuğunu da kendine itiraf ediyordu.”(İŞ,168).

“Ve bu sırada, yazıp bıraktığı mektupta istediği kadar samimi olmadığını zannetti...”(İŞ,232).

“Hadise, umumiyet itibariyle, zannedildiği kadar korkunç bir şey değildi.”(İŞ,243).

3.1.2.2.3.2. Tutmaca Karşılaştırma Cümlesi

“Bu cümle iki kılışı tutma ile karşılaştırmaya yarar ve bu karşılaştırma sonucu bir gerçeği ifade etmez. Bu sebeple böyle cümlelere **tutmaca karşılaştırma cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:581). Gerçek karşılaştırma cümlelerinde olduğu gibi burada da nitelik ve çokluk şeklinde iki şekli mevcuttur.

Yine, gibi ve kadar takılarının iyelik eki almamış sıfatfüllere gelmesiyle oluşmuş birleşik zarföiller tutmaca karşılaştırma cümlelerinin kurulmasına aracı olurlar:

“Ertesi günü mektep ona korktuğu kadar değişmiş görünmedi.” (İŞ,38).

“Her mektepte insanı kusturacak kadar bol görünen bir talebe ve hoca muaşakası yapmakiyetinde değildi.” (İŞ,40).

“Yüzü gülüyor ve gözleri, verilecek iyi haberi olan bir insan gibi parlıyordu.”(İŞ,150).

“Ömer büyük bir tehlikeden kurtulan bir insan gibi ağzını açarak derin nefesler alıyor ve gülümsüyordu.”(İŞ,80).

“Dairede veya dışarıda birtakım vesilelerle eskisi kadar hür olmadığını, bir yere ve bir insana bağlı bulunduğunu nefesine itirafa mecbur kalınca, Macide'ye karşı müthiş bir hiddet duyuyor, fakat pek az zaman sonra sarhoşluktan aylır gibi kendini toplayarak: “Ben onsuz ne olurum?.. Değil birkaç ufak hürriyet, birçok ve hem daha büyük şeyler bile bu yolda feda edilebilir...” diyordu.”(İŞ,162).

“Şurada gördüğüm genç kız, bana, daha dünyaya gelmeden, daha dünyanın, daha kâinatın teşekkül ettiği sıralardan tanıdığım birisi gibi geldi.” (İŞ,18).

“Fakat o, ince ve güzel vücuduyla, alçak ökçeli iskarpinlerinin üzerinde, süzülür gibi gitti ve o sırada gelen bir tramvaya atlayarak Emine teyzeye elini uzattı.” (İŞ,22).

“Kendi yüzünden genç kızın ne kadar üzüldüğünü tahmin eder gibiydi.”(İŞ,38).

“İnsana azıcık darılsa hemen yanından kaçacak gibi bir hâl...”(İŞ,85).

“Şimdiye kadar tanıdığı kimselere nazaran bunların bir farkları da, insana daha cesaretle, hatta daha küstahlıkla ve ölçüp biçer gibi bakmaları ve gözlerinde parlayan istek kıvılcımlarını saklamaya asla lüzum görmemeleriydi ve Macide bunun büyük adamlıkla alakasını bir türlü bulamıyordu.”(İŞ,205).

“Masalarda oturanların kendisine dikilen gözleri, vücudunda dolaşan yabana eller gibi onu rahatsız ediyordu.”(İŞ,245).

“İsmet Şerif, birdenbire yerinden fırlayarak emreder gibi: ‘Hadi gidelim!..’ dedi.” (İŞ,49).

“Eve her gelip gidişinde yanaklarını sıkı sıkı öpen, ona İstanbul'dan, orada bulacağı arkadaşlardan bahseden ve Macide'nin: “Acaba konservatuvara gidebilir miyim?” sorusuna: “Aa! O da söz mü? İstedığın yere gidersin!” diye cevap veren Emine teyze Macide'nin gözüne gökten onu kurtarmaya gelmiş yaşlıca ve şişmanca bir melaike gibi görünüyordu.” (İŞ,42).

“Ömer haykırır gibi tekrarladı.”(İŞ,51).

“Macide önüne uzatılan her kadehi içiyor, fakat bu sefer keyifle değil, birisini azarlarmış gibi acı bir mana ile gülümsüyordu.”(İŞ,219).

“Minimini bir suratın yarısını kaplayan iri ve biraz sola mail burnu, bir cilt hastalığını yeni atlattığı gibi pul pul derisi ve hele o küt parmaklarının ucundaki yarım santimden daha kısa, etlere gömülmüş ve kubbelenmiş tırnaklarıyla karşısındakine ilk verdiği his, gözleri kapamak arzusu olurdu.”(İŞ,122).

“İçtim ve beni seven bir insanın yanında yapılmayacak kadar sululaştım.”(İŞ,251).

“Bu son günlerde kendimi hesaba çektiğim zaman namuslu bir insanın yüzüne bakamayacak kadar günahlarla yüklü olduğumu da gördüm...”(İŞ,251).

“Anasının düzgün ve boyalarını çalıp sürünerek mektebe gelen bir kızın başka bir kıza, tırnaklarını biraz sivriltilmiş diye kinayeli laflar söylemesi; oğlan çocuklarla pazar günü gezmeye gidip bütün şehre yayılacak kadar kepazelik çıkararak ve bu yüzden daha iki gün evvel inzibat meclisine çıkıp bir hafta muvakkat tartılan bir zavallının hiç yüzü kızarmadan ‘Aman yarabbi! Hiç utanmak kalmamış... Ayşe'nin Ahmet'le gezişine bakın!’ demesi sadece gevezelik ve düşüncesizlik olamazdı.” (İŞ,37).

“Yaşayışımıza ve etrafımıza şekil vermek arzusuyla dünyaya gelmekten ise hayatın ve muhitin verdiği şekli kolayca alacak kadar boş ve yumuşak olmak daha rahat, daha makul değil miydi?” (İŞ,41).

“Meyhanede konuşulanlar ona anlatılamayacak kadar boş ve soğuk görünüyordu.” (İŞ,54).

Tutmaca anlamını pekiştirmek için bazen zarffili teşkil eden tabanın söylenti tarzı da kullanılır:

“Şiddetli bir rüzgâr ruhundan bir sis tabakasını sıyrıp götürmüş gibi içinin birdenbire aydınlandığını, bir hafiflik, bir genişlik duyduğunu görürsün.” (İŞ,16).

“Ömer bir sır veriyormuş gibi: ‘Akraba çıktık azizim!..’ dedi.” (İŞ,23).

“Nihat kavga edecek gibi bir tavır alarak ondan izahat bekliyordu.” (İŞ,22).

“Annesi ara sıra elbiselerinin açık veya kapalı, dar veya bol olduğuna dair bir şeyler söylemeye kalkıyor, sonra ne üstüme vazife der gibi omuzlarını silkip odasına gidiyordu.” (İŞ,27).

“Genç adam mektep müdürüne olsun, diğer muallimlere olsun, bir şey keşfetmiş gibi heyecanla, bu fevkalade istidatlı talebeden bahsediyor ve onu muhakkak yetiştirmek lazım geldiğini söylüyordu.” (İŞ,31).

“Mesela önlerindeki sırada oturan ve bir zamanlar sazlı bahçede ziyafet vermiş olan muharrir Hüseyin Bey, yanında oturduğu zayıf ve gözlüklü kıza, böyle bir yerde hiç de münasip olmayan tavırlarla sokuluyor, onunla konuşurken, hemen üstüne atılacakmış gibi burun delikleri büyüyüp gözleri mahmurlaşarak bakıyor ve münevver genç hanımın gayet ehemmiyetle söylediği şeyleri dinleyeceği yerde gerdanını ve dudaklarını süzüyordu.”(İŞ,205).

“Bedri bu suali hem bekliyor hem istemiyormuş gibi telaşlı bir hal aldı.”(İŞ,239).

“Yüzünde bir yabancıyı tanımak istiyormuş gibi bir ifade vardı.”(İŞ,182).

“Öteki, acaba uyudu mu diye bakmak için biraz eğilince arkadaşının, gözlerini mukabil taraftaki kanepelerden birine dikerek, fevkalade meraklı bir şey seyreder gibi etrafla alakasını kesmiş olduğunu gördü.” (İŞ,17).

“Nihat canı sıkılmış gibi yüzünü buruşturdu, tekrar ayağa kalkarak.” (İŞ,18).

“Ömer hakarete uğramış gibi boynunu gerdi.” (İŞ,20).

“Emine teyze birkaç kere yanına sokuldu, bir şey söyleyecekmiş gibi tavırlar aldı, sonra saçma sapan söylenerek ayrıldı.” (İŞ,24).

“Sonra, bildiği bir şey varmış da, artık saklamayacakmış gibi bir tavır aldı ve sordu.”(İŞ,210).

“Emin Kâmil, İsmet Şerifi tekrar müdafaa etmek için söze başlamış gibi yaparak lafi değiştirdi, evvela hiç kimse onun ne söylediğini anlayamadı.”(İŞ, 197).

“Yüzünün hep gülümsüyormuş gibi bir ifadesi vardı ve bu hal kızların ilk günden itibaren onu alaya almalarına sebep oldu.” (İŞ,30).

“Nihayet Nihat rüyadan uyanıyormuş gibi başını kaldırarak: ‘Para lazım azizim!’ dedi. ‘Malum. Birazdan yemeğe gelenler arasında bir ahbab bulur, isteriz... Bir lira yeter değil mi?’” (İŞ,44).

“Aynı fiil gövdelerine –ce, -cesine ekleri getirilerek yukarıda gördüğümüz taki öbekleriyle aynı işleyişte basit zarffiiller de bulunduğundan, bazı tutmaca karşılaştırma cümleleri de bunlarla kurulur. Ancak bunların anlamca bir tek çeşidi olduğundan hepsi tutmaca nitelik karşılaştırma cümlesi sayılırlar.”(Banguoğlu,2007:582).

“Aman yarabbi, ne kadar utanmazca şeyler düşünüyorum...”(İŞ,112).

“Neden utanmazca olsun...”(İŞ,112).

3.1.2.2.3.2.4.Sebeup Cümlesi

“Baş cümle söyleyişinin ne gibi sebeplerle oluştuğunu belirten bir iç cümleyle kurulan karmaşık cümlelere **zarffiilsebeup cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:582). Bu cümle çeşitli sebeup zarffiilleriyle yapılmış iç cümlelere dayanır.

Yeni Türkçede sebeup cümlesi en çok **–diğinden**, ve **–ceğinden** zarffiilleriyle kurulmuş cümlelerle yapılır. Bunlar iki zamana ve kişilere göre değişebilen bir kullanışa sahiptirler.

“İçimde biriken hislerin birdenbire patlayarak beni zerrelere halinde dağıtacağından korkuyorum.”(İŞ,82).

“Bir aralık, memleketi idare için mümtaz bir zümrenin vücuduna lüzum gördüğünden ve bu zümreyi alelade yoldan elde etmek güç bulunduğu için her mektepten sınıf başları toplayıp ayrı bir rejim altında ve ayrı bir tahsil ile yetiştirmek mümkün olacağından bahsetti.”(İŞ,195).

“İçindeki kepaze tarafları saklayamayacağından korkuyor, bir yandan da, söylemeye cesaret edemeyeceği şeyleri onun kendiliğinden anlayacağını düşünerek, müsterih oluyordu.” (İŞ,76).

“Bu söylediğim gibilerin az ve henüz kendilerini tam göstermemiş olması, günün birinde iyinin, doğrunun ve kıymetlinin hâkim olacağından ümidi kesmeyi icap ettiremez...”(İŞ,248).

“Macide herhangi bir sözün, içinde birikmiş olan şikâyetleri ifade edivereceğinden korkuyor ve alt dudağını kemirerek önüne bakıyordu.”(İŞ,167).

“Bütün kararlarına rağmen, kocasının sözleri ve bilhassa ateşli tavırları karşısında her zamanki zaaf anlarından birine düşeceğinden korktu.”(İŞ,225).

“Orada da hep sıkıntıdan, bu sene mahsul kaldırılmadığından, falanca tarlanın ipotek edildiğinden, filanca bağın satıldığından başka ne laf edilirdi?”(İŞ,26)

“Kocasının bunlara pek candan bağlı olmadığını, sırf alışkanlık yüzünden ve münasebetini kesmek için bir sebep görmediğinden onlarla düşüp kalktığını fark ediyor, fakat bir türlü açıkça her şeyi söyleyemiyordu.”(İŞ,192).

“Birbiri arkasına okuduğu ve birçoğunu elinden garip bir tiksinti ile attığı bir sürü roman ve hikâye kitapları kafasının içinde, iyiliği veya fenalığı hakkında bir hüküm veremediği, fakat başkılığını ve içinde bulunduğundan daha hakiki olduğunu sarahatle gördüğü bir hayatı canlandırıyorlardı.” (İŞ,27).

Yukarıda gösterilen zarffüllerin yine iyelik ekleri almış ve ‘kimden’ çekim eki yerine ‘için’ takısı ile uzatılmış şekilleri de sebep cümlesinde çok kullanılırlar:

“Yağ iskelesindeki mağaza, son senelerde pek o kadar iyi işlemediği için, etrafa belli etmeseler ve memleketten gelen tanıdıkları gene bazen haftalar ve aylarca misafir etmekte devam etseler bile, oldukça sıkıntı çekiyorlar ve bunun için, Macide'nin babasından aydan aya gelen bir miktar parayı çok kere sabırsızlıkla bekliyorlardı.”(İŞ,25).

“Hem eski velinimetlerini sıkıntılı zamanlarında bırakıp gitmeyi doğru ve insanlığa yaraşır bir hareket bulmuyorlar, hem de onların henüz bütün membalarının kurumadığını bildikleri için, son kırıntıyı yemeden kapılanacak başka bir yer aramayı istemiyorlardı.” (İŞ,26).

“Hemen hemen bütün aileler kızlarını okuttukları için Macide'nin okumasında bir fevkaladelik bulmuyor, fakat onun hemen bir kocaya gitmesini tercih edeceğini kendinden saklamıyordu.” (İŞ,27).

“Büyük ve daima soğuk olan müzik dershanesi çocukların kendilerini kapıp koyvermeleri için en münasip yeri.” (İŞ,30).

“Fakat yanındakine hiçbir şey belli etmek istemediği için sesini çıkarmıyordu.”(İŞ,212).

“Seni tekrar kazanmam için ne lazım?”(İŞ,173).

“Bilhassa bu arzunun şu anda lüzumsuz olduğunu, çünkü Bedri'nin, birkaç gün evvel Ömer'e söz verdiği için, bu akşam nasıl olsa geleceğini hatırlayınca büsbütün kendinden utandı.”(İŞ,165).

“Teyzem herhalde beni düşündüğü için bunu sakladı.”(İŞ,85).

“Eskiden her sıkıntıdan çabuk kurtulmaya alışmış olduğu için henüz ümidini kesmiş değildi.” (İŞ,25).

“Bir eşraf evinin ağırbaşlı havası ve mütehakkim edası tavırlarında görüldüğü için arkadaşları ona pek sokulmuyorlardı.” (İŞ,27).

“Salonda bulunanlar çocuk velileriyle birkaç muallimden ve birkaç memurdan ibaret olduğu ve içlerinde müzik hakkında en küçük fikri olan bir kişi bile bulunmadığı için onu adamakıllı ve samimi bir hayranlıkla alkışladılar.” (İŞ,29).

“İlk zamanlarda sessiz sessiz bir kenarda durduğu için pek göze çarpmamıştı, fakat kısa bir müddet sonra Bedri'nin bütün alakasını üzerinde topladı.” (İŞ,31).

“Kendisi mektepte yattığı ve bu akşam dışarı çıkmaya niyeti olmadığı için mektubu, yolu postane önünden geçen çocuklardan birine vermek istiyordu.” (İŞ,31).

“Mevsim sonbahara yaklaştığı için ellerinde mahsulden kalma biraz paraları vardı.”(İŞ,42).

“Mekteplerin tatil zamanı olduğu için bu kahveleri memleketin muhtelif yerlerinden İstanbul'a eğlenmeye gelen muallimler dolduruyordu.” (İŞ,45).

“Türkçeleri düzgün olmadığı ve hemen hemen hiçbir şey bilmedikleri için muhabirlikten ileri geçemiyorlardı.” (İŞ,49).

“Emine teyze ona, böyle yaşlı zamanlarda bile ‘vaziyet’ düşündüğü için kızıdığını anlatan bir bakış fırlattı.” (İŞ,55).

“Yeleğinin kenarları Frenk gömleğinin yaka tarafındaki yırtıkları ve yamaları örtmediği için eli sinirli bir hareketle ikide birde boynuna gidiyordu.” (İŞ,71).

“Yanında okuyacak kitap ve gazete olmadığı için önüne bir defter açtı, çekmecelerden birinden aldığı arkası matbu bir müsvedde kâğıdına yazılar yazmaya, şekiller çizmeye, resimler yapmaya başladı.” (İŞ,74).

“Ömer içindeki sonsuz saadet hissinin ve hafifliğin nihayet hazin bir neticeye varacağını, talihin kendisiyle alay ettiğini sandığı için yanındakinin, sebebini bilmediği durgunluğuna iştirak ederek bir nevi manevi sigorta yapmak istiyordu.” (İŞ,75).

“Fakat yanındakinin huyunu bildiği için ısrar etmiyordu.”(İŞ,75).

“Bana bu anı yaşattığınız için size minnettarım.”(İŞ,82).

“Sokak üstündeki küçük odası, ortalık kararmaya başladığı ve pencerenin önündeki lamba henüz yanmadığı için, adamakıllı loştu.”(İŞ,82).

“Onlarla fazla temas etmemesine içerledikleri için böyle yaptıklarını farz etmek istedi.”(İŞ,90).

“Buna rağmen ailesi hakkında Galip amcanın bu şekilde sözler sarf etmesi, belki hiç alışmadığı için, belki böyle bir münasebetle söylendiği için, onu fena halde müteessir etti.”(İŞ,91).

“Mehtapta gezmekten hep hoşlanırdık. Bu sırada yanımızda biri bulunmasını da müthiş surette isteriz, fakat iki aptal herif, romanlarında mehtaplı aşk sahnelerinden bahsettikleri için bu muazzam zevki, bu şiddetli ihtiyacı gülünç buluruz. Görülüyor ki hamakat sade ahmaklara değil, akıllı olduklarını sananlara da hükmediyor!” diye düşündü.”(İŞ,92).

“Vakit henüz erken olduğu için yanlarından ikide birde ışıklar içinde şirket vapurları geçiyor ve küçük tekneyi hoplatıyordu.”(İŞ,92).

“Bir daha buraya ayak basmak istemediği için lüzumlu bir şeyi unutmaktan korkuyor ve sokaktaki lamba ile ayın pek az aydınlattığı odada her tarafı gözleriyle araştırıyordu.”(İŞ,101).

“Ben kendi kendime: Herhalde vakit geç olduğu için karanlıkta soyunup yattı, dedim.”(İŞ,106).

“Sizin için ölsem bile, bana uğrunuzda ölmek müsaadesi verdiğiniz için yine size minnettar olmalıyım...”(İŞ,108).

“Macide'nin gözleri karanlığa alışmadığı için iki eliyle Ömer'in koluna yapışmış duruyordu.” (İŞ,110).

“Seksen yerde alacağım var, bankada param var, fakat mevkuf olduğum için alamıyorum. Bu rezaleti de kimseye duyurmak istemiyorum. Ne yapacağımı

şaşırdım. Allah rızası için sen bir çaresine bak, çıktığım gün tabii mesele yoktur, derhal getiririm!' diyordu.” (İŞ,118).

“**Üstü başı düzgünce olduğu için:** 'Herhalde bugünlerde tutuyor!' dedim.”(İŞ,119).

“**Fakat ben onunla kalmayı münasip bulduğum içindeğil,** herkesin teklifine razı olmayı itiyat edindiğim için o meyhaneye girdim.”(İŞ,121).

“**İçerde ışık yandığı için** saçları aydınlanıyor ve yüzü gölgede kalıyordu.”(İŞ,123).

“**Buna rağmen, birbirlerini tanıdıklarından beri ilk defa olarak düşündüklerini söylememeyi tercih ettikleri için,** zihinlerinde hafif bir bulanıklık vardı.”(İŞ,130).

“İçin” takısıyla yapılmış birleşik zarffüller örnek olmak üzere türemiş diğer zarffüller de sebep cümlesi kurmaya yararlar. Bunlara daha çok yazı dilinde rastlanır:

“**Mesela ben olmasam kafan para meseleleri üzerinde bu kadar çırpınmayacaktı ve sen veznedara belki öyle yapmayacaktın, yahut, burada hiç söylemek istemediğim halde kalemimin ucuna geldi, yahut da bir kadına bağlanmış olmak yüzünden** başka kadınlara karşı arzular duymayacak ve herhangi bir sokak kadınına yanına alıp...”(İŞ,231).

“**Kendi kendime hiçbir zaman yapamayacağım şeyleri, sırf bilmediğim bir kuvvete tabi olmak yüzünden,** boyuna tekrar etmek beni düşündürdüve nihayet, aylardan beri kaçtığım bu kararı verdirdi.”(İŞ,228).

“Diye” sözcüğü kullanılarak da sebep cümleleri yapılabilir:

“**Sabahtan beri gelirsiniz diye** bekledim, siz görünmeyince herhalde kendisi de hatasını anlamıştır dedim.” (İŞ,34).

“**Tesadüflerin oyuncağı olacak olduktan sonra ne diye** bir irademiz vardı?” (İŞ,41).

“O, müziğe diğer arkadaşları gibi, bulacakları kocanın seviyesini bir derece yüksek tutmakta yardımcı olsun diye heves etmemiştir.” (İŞ,42).

“Acaba canına mı kıyacak diye ödüm koştum.” (İŞ,55).

“Sen aklını başına toplayasın diye bekledik...”(İŞ,98).

3.1.2.2.3.2.5.Sonuç Cümlesi

“Sebepl gösteren bir iç yargı ile onun sonucunu ortaya koyan bir baş yargıyla kurulan karmaşık cümleye **zarffiil sonuç cümlesi** denir.” (Banguoğlu, 2007:583). Bağlam cümlesinin aksine karmaşık cümlede sebep ve sonuç cümleleri ayrı veya ters yapıda değildir. Ancak, anlamlarına ve kullanılan zarffiillere göre ayırt edilebilirler.

Geniş anlamda sebep zarffiillerinden sayılan ve **“sebebiyle”** yerine **“sonucunda”** anlamına kaçan –meklezarffiilleri çok kullanılır.

“İstasyonda yalnız annesi ağladı, babası ara sıra yakalıksız gömleğini kurcalamakla ve tren kalktığı sırada kaşlarını çatıp başını hafifçe sallamakla iktifa etti.” (İŞ,43).

“Bu onun, en büyük romanına mevzu olmakla kalmamış, bölümüyle Edirne'den bir çıkış hareketi yaparken kahramanca şehit olduğunu söylediği babasıyla beraber karakterinin ve kafasının teşekkülünde en mühim rolü oynamıştı.” (İŞ,48).

“Caddenin iki tarafındaki birkaç kahvede esnaf kılıklı adamlar, ameleler, tayfalar oturuyorlar, baş başa verip konuşmak, yahut kâğıt oynamakla vakit geçiriyorlardı.”(İŞ,96).

“Kahve münakaşalarıyla zihnimizi inkişaf ettirdiğimizi sanmakla pek akıllıca bir iş yaptığımızı kani değilim...”(İŞ,136).

Bunun gibi doğal olarak sonuç gösteren birleşik zarffiillerle yapılmış cümleler de vardır:

“Bir ay evvel söylediğinin bir ay sonra daima ve daha kuvvetle aksini iddia ettiğine göre ilk öldürdüğü hasım gene İsmet Şeriftir.” (İŞ,48).

“Bütün dükkânlar kapandığına göre saat dokuzu geçmiş olacaktı.”(İŞ,96).

“Zaten ötekileri kimseyle görüştürmedikleri halde benim Ömer'le konuşmama müsaade ettiklerine göre vaziyeti pek tehlikeliye benzemez...”(İŞ,239).

“Bedri'nin anlattığına göre, her gün ortaya yeni bir mesele çıkıyordu.”(İŞ,243).

Sonuç cümlesi teşkilinde izleme zaman zarffilinin kullanıldığı da olur:

“Mamafih vaziyetlerinin bozukluğuna dair her laf açılışında oturup ağlayan ve bir eşraf karısının bir türlü tükenmeyen mücevherlerinden birisini daha satmaya mecbur olunca başına ağrılar gelip çatkılar çatan Emine teyzenin teessürü yirmi dört saatten fazla sürmüyor, ilk fırsatta etrafına İstanbullu ve çenesine kavi dalkavuklarını toplayarak çalgılı âlemler yapıyordu.” (İŞ,26).

“Tekrar odasına gelip mindere oturunca biraz evvel elinden attığı kitabı aldı ve oldukça sükûnetle yarınki dersi gözden geçirdi.” (İŞ,38).

“Ona da söylemeli, vaziyetimiz müsait olunca hemen başka bir tarafa gitmeliyiz...”(İŞ,134).

3.1.2.2.3.2.6.Amaç Cümlesi

“Baş cümlelerin amacını gösteren bir iç cümleyle yapılan zarffiil cümlelerine **zarffiil amaç cümlesi denir.**” (Banguoğlu, 2007:584) Amaç cümlesi de sebep cümlesiyle akrabadır. Yukarıda görüldüğü gibi bağlam ile yapılan amaç cümlesi bu zarffiil amaç cümlesinin kuruluş bakımından tersidir.

İyelik ekleri almamış veya almış adfillerden ‘için’ takısıyla kurulmuş birleşik zarffiller amaç cümlesi yapılışında çok kullanılırlar:

“Bilmiyorum, postaya atmak için Bedri Bey verdi' dedim.” (İŞ,33).

“Müdür elini onun omzuna koyarak, samimiye çok benzeyen bir sesle: ‘Sizi müşkül vaziyetten, derhal ortalığa yayılacak olan dedikodulardan kurtarmak için!’ dedi.” (İŞ,34).

“Elektriği açmak için düğmeyi aradı, sonra vazgeçti.” (İŞ,56).

“Ömer evin bütün odalarına hayalen yaptığı bu gezintinin sırf buraya varmak için olduğunu kendisine itiraf etmek istememişti.” (İŞ,59).

“Canı hiçbir şey istemiyor, fakat herhangi bir fevkaladelik yapmış olmamak için sıcak çayını bitirmeye çalışıyordu.” (İŞ,65).

“Onun kafasında bir müddet yaşamak için neleri feda etmem ki?..” (İŞ,68).

“Bunun sebeplerini ne kadar dışarıda aramaya çalışsa da asıl illetin kendi acayip kafasında olduğunu biliyor, herkesten evvel kendini kandırmak için önüne gelene böyle masallar uyduruyordu.” (İŞ,72).

“Ömer çıkmak için arkasını dönünce başını kaldırarak seslendi.” (İŞ,74).

“Göze çarpmamak için şapkasını asılı olduğu yerde bıraktı ve yavaşça dışarı çıktı.”(İŞ,76).

“Kendi içinde hapsettiği şeyler de dışarı fırlamak, nihayet bir insan kulağına çarpmak için kımıldamaya başlamıştı.”(İŞ,79).

“Kendini toplamak için sordu.”(İŞ,86).

“Sizin rast gelen delikanlıyla deniz kenarında gezmeye gidecek bir insan olmadığınızı anlamak için zeki olmaya lüzum yok...”(İŞ,89).

“Annesinin herhalde ablalarına taşındığını ve kendisini Balıkesir'e çağdırtmak için bir sebep olmadığını zannediyordu.”(İŞ,90).

“Kayık kiralanan bir yer bulmak için bir hayli dolaştılar.”(İŞ,92).

“Acaba mukadderatın kendisine oynadığı oyunlara kızdı da talihinden bir nevi intikam almak için kendini kurban mı ediyor?”(İŞ,107).

“Ben hayata bağlanmak için ona muhtacım, o idare edilmek için bana muhtaç...”(İŞ,109)

“Bu pis merdivenleri insan gözlerinden saklamak için her şey yapılmalıdır.”(İŞ,110).

“Fakat Ömer onun bakışlarının kendi üzerinde olmadığını, sadece aklını toplamak için gözlerini rastgele bir yere çevirdiğini fark etti.”(İŞ,115).

“Bu takdirde işin içinden sıyrılmak için binde bir ihtimal varsa onu da kaybedeceğim.”(İŞ,117).

“Nihat eliyle onu susturmak için bir işaret yaptı.”(İŞ,128).

“Daha iyi bir işe geçmek, yahut maaşını arttırmak için Ömer postanedeki akrabasını gördü, ‘Münasip bir şekil olursa seni düşünürüm!’ yolunda bir vaat aldı.”(İŞ,131).

“Sunî boyalı ve sunî kıvrıkcık saçlarını bir taraftan bir tarafa fırlatmak için başlarını sunî şekilde ve hızla çeviren, sunî kırmızı dudaklarını büzerek enteresan olmak ve üçüncü sınıf film yıldızlarına benzemek isteyen, buna rağmen ne kadar biçare oldukları, tesadüfen rol yapmadıkları her anda derhal görünüreren bu kızcağızlara karşı içinde samimi bir tecessüs duyuyordu.”(İŞ,133).

“Buna rağmen birçok günler bu meyhane âlemlerini, bu saçma sapan konuşmaları tahassürle hatırlıyor, tekrar toplanıp oturmak için adeta uzvi bir ihtiyaç duyuyordu.”(İŞ,136).

“Etrafımız o kadar çirkefle dolu ki, temiz kalmak için bir tek çare kendi dünyamıza çekilmek ve muhitle, hiç olmazsa manen, alakamızı kesmektir!”(İŞ,147).

“Hayatta kendine layık olan mevkii almak için her türlü çareye başvurmak meşrudur.”(İŞ,149).

“Beraber alışverişe gittikleri zaman bile bu huyu hemen kendini gösterir, çay fincanı almak için girdikleri bir dükkânda alacalı bulacalı Japon taklidi bir vazoyu görüp almaya kalkar, Macide ona paralarının yetişmeyeceğini, bunun lüzumsuz olduğunu anlatmakta müşkülât çekerdi.”(İŞ,161).

“Kadın oturmak için bir iskemle çekti, sonra vazgeçerek gene ayakta devam etti.”(İŞ,175).

“Neyse, fakat kaynını hapisten kurtarmak için vezneden iki yüz lira aldığını, bunu yerine koyamadığı için defterlerde kalem oynatıp işi idareye çalıştığını herhalde söylemiştim.”(İŞ,184).

“Gözlerini bir an için kapadı ve bu esnada Macide'nin, belki de farkında olmadan, uzaklaşmak, ona dokunmamak için bir hareket yaptığını hissetmedi.”(İŞ,186).

“İnsan dünyaya sadece yemek, içmek, koynuna birini alıp yatmak için gelmiş olamazdı!”(İŞ,188).

“Lakin tembelliğe alışmış olan kafası bunu bulamıyor, bulmak için uğraşmaya üşeniyor, yanlış ve bayağı olduğunu sezdiği şeyleri de kabul edemediği için selameti firarda buluyordu...”(İŞ,188).

“Şiirin anlaşılmaz mahiyeti ve dinleyenlerin kendilerine yaptıkları telkin aydınlık aklın üzerine bulut gibi çökmüştü ve dağılmak için zamana muhtaçtı.”(İŞ,198).

“Cahil ve dalavereci bir yobazın kendini muhite yutturmak için müracaat ettiği esrarlı ve muammalı birkaç formül, birkaç dini teşbih, bir iki karanlık ifade bugün bile derhal aydınlık düşünceleri bulandırıyor.”(İŞ,199).

“Kâinatın alelade seyri ile, maddi şeylerle hiç alakası yokmuş gibi görünen zekâsı, zengin babasından para koparmak için öyle kurnazca, öyle esnafça hileler bulur ki, bir sene düşünsen akıl edemezsin...”(İŞ,200).

“Ve Emin Kâmil yeni bir vurgun vurmak için ya 'Avrupa'ya bir kongreye davet edildim!' yahut da 'Yeni bir mecmua çıkaracağım... Dünya parmak ısıracak!' gibi şeyler uydurur.”(İŞ,200).

“Dünyadaki yalancı peygamberleri yetiştirmek ve beslemek için en iyi gübre, işte bu bilmeden inanmak için çırpınan kalabalıktır.”(İŞ,200).

“Reisin odasından çıkanlar, kendilerine ön sıralarda teklif edilen yerleri, evvelce oturmuş bulunanları kaldırmamak için, kabul etmeyerek arka taraflara geçtiler.”(İŞ,202).

“Fotoğraf aldirmek için dizilmiş olan bir grup çocuk ile bunların önünde iskemlelere oturmuş, ellerine ve ayaklarına ne şekil vereceklerini bir türlü tayin edemedikleri için acayip vaziyetler almış beş altı yetişkin adam hazır bulunanların yüzüne güldü.”(İŞ,203).

“Güftesi ile bestesi rezillikte birbirine taş çıkaran bu parçayı, orkestra sanatkârları ashında olduğundan daha feci bir hale sokmak için bütün gayretlerini sarf ediyorlardı.”(İŞ,206).

“Nihayet hiç değilse bir şey söylemiş olmak için: ‘Ömer'e dikkat edin, o sizi değil, siz onu korumalısınız!..’ dedi.”(İŞ,210).

“Dumanlı kafasında muntazam bir fikir silsilesi kurmak için uğraşıyor ve muvaffak olamıyordu.”(İŞ,216).

“Evvelce de uzun yalnızlık seneleri yaşamıştı, fakat o zaman bundan kurtulmak için çabalıyor ve bir şeyler, bir şeyler yapıyordu.”(İŞ,217).

“Sanki kendi mahiyetini anlamak için içkinin yardımına muhtaçtı ve ayıkken her şeye muktedir olduğunu zanneden kafası alkolün tesiriyle büyüklük hülyalarından, olmayacak emellerden kurtuluyor, hakiki ve acı hayata dönüyordu.”(İŞ,218).

“Nihayet bir şey söylemiş olmak için: ‘Çok sıkıldın mı, Ömer? Ne zaman buraya geldin?’ dedi.”(İŞ,242).

“Arkadaşlık ve gaye uğruna canlarını fedaya kalkan yiğitler şimdi yakayı sıyırmak için birbirlerini satmaya uğraşıyorlar.”(İŞ,242).

“Sizi görüp görmediklerini sormak için yanlarına gitmek üzereydim...”(İŞ,246).

“Meydana çıkmaması için yeni yeni tahrifler yapmaya mecbur oluyorum.”(İŞ,120).

3.1.2.2.3.2.7.Şart Cümlesi

“Dilimizde bazı şart zarffiilleri vardır ki teşkil ettikleri iç cümle bir karmaşık cümlede baş cümlenin gerçekleşmesinin şartı olur. Böyle cümlelere **zarffiil şart**

cümlesi denir.” (Banguoğlu, 2007:585). Bunlar daha çok yazı dilinde rastlanan **–diği takdirde, -mesi halinde** gibi birleşik zarffiillerle kurulurlar. Bunlar da olağan şart zarffiil cümlesi veya olmayası zarf zarffiil cümlesi olabilirler.

“**Ve bu çok orijinal aşkınız bir akraba sevişmesi halinde** sona erecek değil mi?” (İŞ,24)

“**Ancak hiçbir şüpheye meydan vermeyecek kadar seni sevdiğim takdirde** senden bir şeyler bekleyebilirdim.”(İŞ,173).

3.1.2.3.İç İçe Birleşik Cümle

İç içe birleşik cümle içinde müstakil cümle barındıran birleşik cümle çeşidi olarak tanımlanmaktadır. Bu cümle çeşidinde asıl cümle sondadır.

Tahsin Banguoğlu'nun eserinde iç içe birleşik cümle konusuna değinilmediği görülmüştür. Bu nedenle çalışmamızda, farklı yazarların bu konudaki görüşlerinden faydalanılarak iç içe birleşik cümle hakkında bilgi verilmiştir.

Zuhal Kültüral, bir cümlenin başka bir cümlenin içine girmesiyle oluşan birleşik cümleyi iç içe birleşik cümle olarak tanımlar. Bu cümle türünün tam bir birleşik cümle sayılmadığını yardımcı cümlenin ana cümlenin tümleci durumunda olduğunu söyler. Ana cümlenin yüklemine başta demek fiili olmak üzere bilmek, görmek, saymak, zannetmek, farzetmek gibi fiillerden oluştuğunu bildirir. (Kültüral, 2018: 41-42)

Bedri Sarıca, bir cümlenin yan cümle olarak başka bir cümlede, bir öge olarak yer aldığı cümleleri iç içe birleşik cümle olarak tanımlamıştır. Bu tür cümlelerde yüklemine demek, zannetmek, sanmak gibi eylemlerden oluştuğunu, fakat farklı yollarla alıntı cümlenin temel cümlenin içinde görülebileceğini ifade etmiştir. (Sarıca, 2015: 97)

“İç içe birleşik cümle, bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde yer aldığı cümledir.” (Karahana, 2012: 63)

“Bir temel cümle ile bu temel cümlenin içinde yer ve görev alan bir veya birkaç cümlenin kurduğu birleşik cümleye **iç içe birleşik cümle** denir.” (Demir, 2019: 76)

“Bir cümle, bağımsız cümle yapısını koruduğu halde başka bir cümlenin içinde onun bir ögesi olarak yer alabilir. Bu şekilde oluşturulmuş birleşik cümlelere **İÇ-İÇE BİRLEŞİK CÜMLE** denir.” (Delice, 2016:145).

“Bir başkasına ait bir söz veya özne kendisine ait bir başka söz, tırnak işaretiyle ya da tırnak işareti kullanılmadan aktarılır. Buna **İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE** denir.”(Akbayır, 2013: 137).

“Bir cümlenin diğer bir cümlenin ögesi ya da bir ögesinin parçası olmasıyla oluşan cümle, **İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLEDİR.**”Yardımcı cümlenin de ana cümleye bağlanmış şeklini ikiye ayıran yazar ilkinin cümlenin öğeleri ile doğrudan bağlanarak oluşması şeklinde sınıflandırır. İkincisini ise alt başlıklara ayırır. Bunlar ; “**de- , addet-, anla-, bil-, bul-, farzet-, gör-, gözükm-, görül-, görün-, iste-, san-, sanıl-, say-, sayıl-, zannet-, zannolun-,**” fiilleriyle oluşan birleşik cümlelerdir. Yine **gibi, diye, için** gibi edatlarla kurulan iç içe birleşik cümleleri ve doğrudan cümlenin ögesi olan iç içe birleşik cümleleri de bu grup içerisinde sıralar.” (Özmen, 2013: 178-195)

İç içe birleşik cümlenin tanımıyla ilgili görüş ayrılıkları bulunmamaktadır. Ancak Tahsin Banguoğlu, Kaya Bilgegil, Tahir Nejat Gencan, Neşe Abatay, Sevgi Özel, Ayfer Çam gibi dilcilerimiz iç içe birleşik cümleye yer vermemişlerdir.

Bizim incelediğimiz eser iç içe birleşik cümle açısından ve iç içe birleşik cümlelerin çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Ağırlıklı olarak ise **yardımcı fiillerle** özellikle **de- yardımcı fiiliyle** kurulu cümle fazladır.

İç içe birleşik cümleleri şu şekilde tasnif ettik:

3.1.2.3.1.Yardımcı Cümlenin Ana Cümleye Doğrudan Bağlanmasıyla Oluşan İç İçe Birleşik Cümleler

3.1.2.3.1.1.Say- Fiiliyle İç İçe Birleşik Cümle

“Ben biraz kazaya kurban gidiyorum sayılır.” (İŞ,231).

3.1.2.3.1.2.De- Fiiliyle İç İçe Birleşik Cümle

“Sen benim en iyi arkadaşımın, Ömer!”dedi. (İŞ,148).

“Sözlerimi unutma, üzerinde düşün!.. Hayatta kendine layık olan mevkii almak için her türlü çareye başvurmak meşrudur.Modası geçmiş ahlak kaidelerini unut!..” dedi ve elini uzatmadan ayrıldı. (İŞ,149).

Bunu saklamayarak: **“Ben daha başka, daha sevinçli bir haberin var sanmıştım!”** dedi. (İŞ,151).

'Bu akşam saza gideceğiz, sen de gel!..' dedi. (İŞ,151).

'Bak ettiği lafa!.. Hanımefendiyle beraber misafirimsiniz!..' dedi. (İŞ,151).

Kendi kendine: **“Bu çocuğun tahammül edilemeyecek hiçbir fenalığı olamaz. Ben onun her yaptığını hoş görebilirim...”** diyordu. (İŞ,152).

“Macide... Kusura bakma... Beni otomobillerden birine tıktılar ve senin için, diğer bir arabayla gelir, dediler... Gel... Otur yanıma!” dedi. (İŞ,213).

Kocasının yüzüne baktı ve Ömer karısına dönerek: **“Bunlar bar artistleri... Birazdan numara yapacaklar!”** dedi. (İŞ,214).

“İki yüz lirayı yatırırken düzeltirim, defterde silinti olsa bile, hesaplar doğru çıktıktan sonra ehemmiyeti yoktur, bir iki laf işitiriz, o kadar, dedim.” (İŞ,120).

“Sonra garip bir gülüşle, sanki bir şey çalışacakmışım gibi, dedi.”(İŞ,85).

“Macide tereddütle: **“Bilmem!”** dedi, sonra, kendini de hayrete, hatta biraz korkuya düşüren bir cesaret ve bir arzu ile ilave etti.”(İŞ,86).

“Öteki acı bir gülüşle: **“Merak etme...”** dedi.”(İŞ,121).

“Bir müddet ağır ağır ve gelen geçene çarparak yürüdüktan sonra: **“Yahu, ben ne halt ediyorum? Eve geç kaldım!”** dedi ve koşar gibi ilerlemeye başladı.”(İŞ,121).

“Nihat: **“Yahu, neredesin? Bir saattir seni bekliyoruz!”** diyordu.”(İŞ,122).

“Nihayet biz arayalım dedik.”(İŞ,122).

“Haydi, gidelim ama, ben içmem!” dedi. (İŞ,117).

Ömer ne söyleyeceğini şaşırmış, kendini toplamaya çalışıyordu: **“Vallahi ne bileyim... teyzeciğim. Derslerden, işten vakit oluyor mu? Hem siz beni bilirsiniz canım, kusuruma bakacak değilsiniz ya!”** dedi. (İŞ,20).

Bu sırada Ömer'in elini sıkan kız: **“Konservatuvara gidiyorum!”** dedi ve gözlerini tekrar ileri çevirdi. (İŞ,21).

Küçük bir çocuk gibi heyecanla: **“Evet, benim... Geç vakit geldim... Siz yatmıştınız.. Yani erken çekilmişsiniz, göremedim... Geçmiş olsun... şey, yani başınız sağ olsun...”** dedi. (İŞ,62).

Ömer bir yutkundu ve: **“Evet... çok üzüldüm. Başınız sağ olsun!”** dedi. (İŞ,63).

“Ben kendi kendime: **Herhalde vakit geç olduğu için karanlıkta soyunup yattı,dedim.”**(İŞ,106).

Birdenbire Macide'ye dönerek: **“Yorulduunuz mu? Benim evim epey uzak... Daha gideceğiz.. Ta Beyoğlu'nda, Taksim'e yakın!”** dedi. (İŞ,107).

Bunları düşünürken geçen birkaç saniyelik sükûtu Ömer'in bir akraba ölümü karşısında duyduğu teessüre hamleden Emine teyze: **“Bugünlerde bize uğra, uzun meseledir, sana anlatırım”** dedi. (İŞ,22)

“Saatlerden beri kafasında yer eden istek tekrar canlandı: **‘Param olsa bunu alır Macide'ye götürürdüm!’** dedi ve birdenbire, evlendiklerinden beri karısına herhangi bir hediye, bir tek çiçek, bir avuç meyve veya bir mendil götürmemiş olduğunu hatırladı.” (İŞ,139).

Ömer'in ağzını açmadığını görünce: **“Amma adamsın yahu!”** dedi. (İŞ,22).

Balıkesir'de kalmış olan akrabalarına biraz da merhametle baktığını hissettiren bir eda ile: **“İnan olsun Macide'yi burada bırakmam. Burada ziyan olacak kız mı bu? İstanbul'da hem okur, hem dünya görür, hem de burada patlayacağına Semiha ile gezip eğlenir...”** dedi. (İŞ,42).

Akşamları “Nereden teşrif küçükhanım?” diye imalı sualler soruyor, karşısındakinin sükûtu üzerine: **“Eskiden gezip dolaşmaktan hiç hoşlanmadığını**

söyledin... Bugünlerde İstanbul seni sardı galiba... Öyle ya, baharda insanın kanı kaynarmış!”diyordu.(İŞ,91).

Köprüye indikten sonra Ömer: **“Haydi, bir kayık tutup gezelim. Bu gece mehtap var!”** dedi. (İŞ,91).

Ben ağlayacak hale gelip ısrar ettikçe: **'Ne yapayım, kardeşim? Halimi sen görüyorsun!.. İşler ters gidiverdi. Sen başka bir yerden çaresine bak, bizim muhakeme bitince, tabii kefaleti iade ederler, mesele yoluna girer!'** diyordu. (İŞ,119).

Bu aralıkta bir müfettiş gelse **yine mahvolduk** demekti ama, ay başında rezaletin ortaya çıkması muhakkaktı. (İŞ,119).

Dairenin merdivenlerini çıkarken: **“Evladım. Benim nazarımda genç olmakla ihtiyar olmak arasında bir fark yoktur. Belki ihtiyarlık, bu manasız sürüklenmeyi sona yaklaştırmış olmak bakımından, daha da iyidir; fakat bazı şeyler var ki, onları yüklenmek için yaşlı omuzlar kâfi gelmeyeceğe benziyor. Bakalım...”** dedi. (İŞ,75).

Sonra birdenbire eski haline dönerek: **“Amma da esrarlı konuşuyorum, değil mi?”**dedi.(İŞ,76).

“Kız fazla üstüne düştüğümü zannetmesin!” dedi. (İŞ,76).

Ömer bunlardan birine yaklaşarak: **“Talebeden Macide hanımı arıyorum. Nerede bulunduğunu kime sorayım?”** dedi. (İŞ,78).

Bedri dikkatle Macide'nin yüzüne baktıktan sonra: **“Ağlamışsınız! Demek haberiniz var!”** dedi. (İŞ,232).

Sonra: **“Ne evlenmesi? Ortada ne nikâh var, hatta ne de bir nişan yüzüğü... Bana gülerler. Hem ne diye söyleyeyim? Dünyada insanlar kendilerinden başkasının işiyle alakadar olurlar mı? Belki dedikodu için ara sıra...”** dedi. (İŞ,115).

Ömer ilk söz olarak: **“Ne o Hafız bey? Seni iyi görmedim?”** dedi. (İŞ,115).

Başını kaldıran genç kız evvela tanıyamamış gibi karşısındakini süzdükten sonra gayet lakayt bir tavırla: **“Siz misiniz? Bonjour!”** dedi. (İŞ,62).

Macide, gene aynı lakayt tavrıyla, fakat hiç nezaketsiz olmayarak: **“Teşekkür ederim”** dedi ve odasına girdi. (İŞ,63).

Sesi boğazına takılarak, fakat sebebini anlayamadığı bir sevinç ve hafiflikle: **“Siz burada mıydınız?.. Ne yapıyordunuz? Nereden geldiniz?”**dedi. (İŞ,103).

İkinci şekle cevap vermeyi daha kolay buldu: **“Bedri'nin evine gittim”** dedi. (İŞ,179).

Fakat o bütün kuvvet, bütün iradesiyle bu korkunç anı biraz daha geri itiyor, **“Ben kan tükürürüm de kızcılık yedim derim. Misafire ikramda kusurum olacağına evcek oruç tutarız daha iyi!”** diyordu. (İŞ,55).

Emine teyze sitemli bir eda ile: **“Sakın gene bize görünmeden gitme... Bu sefer darılırım!.. Allah rahatlık versin!”** dedi. (İŞ,56)

“Acaba rüyalarımın birinde mi gördüm, dedi”. (İŞ,58).

“İsmi neydi? Macide, evet, Macide!” dedi. (İŞ,59).

“Yarım onu teselli etmeye çalışırım!” dedi. (İŞ,60).

“Hayır, unuttum diyemem, fakat üzerimde bir tesiri kalmamış...”(İŞ,166).

Macide bir iskemle uzatarak: **“Daha gelmedi. Oturun!”**dedi. (İŞ,166).

Daha ziyade Macide'yi düşünerek üzölmekte ve: **“Bizim deli oğlan kızın başına işler açmasa bari! Ne cesaretle evlendi acaba?”** demekteydi. (İŞ,167).

“Gene geç kaldın!.. Bedri bey bir saatten beri burada!” dedi ve kocasının önünden geçerek elektriği yaktı. (İŞ,168).

Ömer hemen karısına dönerek: **“Eski ve meşhur adamlardandır. Çok büyük memuriyetlerde bulunmuştur. Şimdi mütekait, fakat fikirlerinden herkesi istifade ettirmek ihtirasını muhafaza ediyor. Dikkat et, çok yaman laflar eder!”** dedi. (İŞ,195).

“Gel, beraber oturalım!” dedi. (İŞ,196).

Bu sırada büyük muharrir: **“İçtimai bünyemizin teşekkülünde mühim amil olan bu donelerin kütle psikolojisi üzerinde de maşeri tefekkürün tekevvününde nasıl bir seyir ile müessir olduklarını romanlarımda uzun uzadıya teşrih etmiştim!”** diyordu. (İŞ,196).

Nihat aynı yavaş sesle: **“Düşün ki ikisi de bu memleketin meşhur adamlarıdır. Bir büyük şairin ve daha büyük bir muharririn sözlerinde herhalde bir keramet mevcuttur...”** dedi ve Ömer'in kıs kıs gülmesine iştirak etti. (İŞ,46).

Nihat derhal Ömer'e dönerek: **“Oldu... Bu akşam emniyetmeyiz...”** dedi. (İŞ,47).

Bu akşam söz söylemek ihtiyacında olduğu anlaşılan Bedri tekrar Ömer'e dönerek: **“Gayet acayip bir fikir daha!”** dedi. (İŞ,201).

Bedri sözünü keserek: **“Hadi, gidelim ve seyredelim!”** dedi. (İŞ,202).

“Bazen bir vapur acentesinin camekânındaki model gemiyi istiyor ve kendi kendine: **‘Param olsa derhal bunu alırım!’**diyordu.” (İŞ,138).

3.1.2.3.2.Yardımcı Cümlesi Cümle Öğelerinden Birinin İçerisinde Yer Alan İç İçe Birleşik Cümleler

Yardımcı cümle, yüklem, öznenin, nesnenin, dolaylı tümlecin veya zarf tümlecinin içerisindeki bir kelime grubu içinde de yer alabilir. Kelime grubu, isim tamlaması, edat grubu veya fiilimsi grubu olabilir. (Özmen, 2013: 184).

3.1.2.3.2.1.Yardımcı Cümlesi Edat Grubu Oluşturan İç İçe Birleşik Cümleler

‘Gibi’ veya ‘diye’ ile oluşturulan edat grubu, doğrudan doğruya yükleme bağlanabileceği gibi, bir kelime grubunun içerisinde de yer alabilir. (Özmen, 2013: 184).

3.1.2.3.2.1.1.Yardımcı Cümlesi Diye Edatıyla Edat Grubu Oluşturan İç İçe Birleşik Cümleler

“Diye edatı ile yardımcı cümle + diye biçiminde oluşan edat grupları, ana cümleye zarf tümleci göreviyle bağlanır. Diye edatı, her türlü çekimli fiilin üzerine gelerek edat grubu oluşturabilir.” (Özmen, 2013: 184).

“**Ne diye başka yerlere başvuruyorsun?..**” (İŞ,148).

“**Bırak beni... Hastayım... Eve döneceğim!**” diye homurdandı. (İŞ,149).

“**Geriyeye dönüp alsam mı, yoksa böyle gideyim mi,** diye düşündü.” (İŞ,85).

“**Niçin istemiyormuşum!**” diye, birine cevap veriyormuş gibi, isyanla düşündü...” (İŞ,86).

“**Acaba canına mı kıyacak** diye ödüm koptu.” (İŞ,55).

“Veznedar birkaç yudum rakıyı acele acele içtikten ve ilk kararına rağmen bir kadeh getirten Ömer'in de bir yudum almasını bekledikten sonra, mukaddeme filan yapmadan: ‘**Bu iş yeni değil, iki gözüm!**’ diye başladı.” (İŞ,117)

Kimisi gençliğine mağrurdur; kimisi ihtiyarlığına ve tecrübesizliğine dayanıp böbürlenir; kimisi eskiden neydim diye övünür; kimisi ilerde neler olacağını ihsas ederek itibar kazanmak ister. (İŞ,73).

“**Evin önünden tramvay caddesine kadar olan kırk elli metreyi ağır ağır yürür, arada sırada durur, şimdi merdivende... şimdi odasının kapısında, şimdi odasında,** diye tahminlerde bulunurdum...” (İŞ,105).

Bavulu tekrar bir elinden öbürüne aldı ve bu sırada: ‘**Acaba nereye gidiyoruz?**’ diye düşündü. (İŞ,106).

“Erkekler ise, saz dinlemeye asla vakit bulamayarak veya buna lüzum görmeyerek, ha bire garsonu çağırıyorlar, boyunlarını uzatıp etrafı araştırıyorlar, elleriyle meçhul istikametlere işaret ediyorlar, ara sıra, herhalde yorgunluk faslılarında, önlerindeki hesap pusulasını dikkatle ve bir daha gözden geçiriyorlar, ani bir şüphe ile sofraya halkına: ‘**Baksanıza!.. Biz kaç porsiyon kaşar getirtmiştik?**’ diye soruyorlar ve

cevap beklemeden tekrar hesap pusulasına veya garson taharrisine dönüyorlardı.” (İŞ,152).

“**Sıkışık masaların ve iskemlelerin arasından geçerken garsonlar onları mevcut olmayan masalara iş olsun diye davet ediyorlar ve derhal ortadan sıvışıp gidiyorlardı.**” (İŞ,153).

Evvelce: ‘Bir gün sonra ne yapacağım!’ düşüncesinetamamen yabancı olduğu halde şimdi: ‘**Daha beş altı gün idare edebiliriz ama, ay başını nasıl bulacağız? Aman yarabbi deli olacağım!**’ diye çırpınıyordu. (İŞ,131).

Kafası muhtemel bir tehlikeyi kovmak ister gibi derhal işlemeye ve onun kulağına: ‘**Deli misin? Herifin kaybı ile kendi kazancını mukayese et!.. O belki farkına bile varmayacak, fakat sen rahat bir nefes alacaksın.. Aptallık etme... O kim bilir günde kaç zavallıyı kafese koyuyor...**’ diye fısıldamaya başlamıştı. (İŞ,132).

Garsonlara sert emirler veriyor, sazın ön tarafında oturan bir kemancı ile bir hanendenin selamını mühmel bir baş işaretiyle iade ediyor ve yanındakilere ikide birde: ‘**Ne duruyorsunuz canım, içsenize!**’ diye ikramda bulunuyordu. (İŞ,154).

“Peki, iki gözüm, ne oldu öyle ise? Sen yanına gider gitmez kız:**Vay, nereden çıktın, kâinatın teşekkülü esnasında karanlık âlemlerde eş olduğum insan,** diye boynuna mı sarıldı?” (İŞ,23)

Macide kıpkırmızı kesiliyor ve alaycı gözlerle kendisine bakarak: ‘**Nasılsın kardeşim?**’diyelaf atan Semiha'ya yalancı bir tebessümle: “İyiyim kardeşim!” dedikten sonra hemen ortalıktan kayboluyordu. (İŞ,91).

“**Mehtapta gezmekten hep hoşlanırsınız. Bu sırada yanımızda biri bulunmasını da müthiş surette isteriz, fakat iki aptal herif, romanlarında mehtaplı aşk sahnelerinden bahsettikleri için bu muazzam zevki, bu şiddetli ihtiyacı gülünç buluruz. Görülüyor ki hamakat sade ahmaklara değil, akıllı olduklarını sananlara da hükmediyor!**” diye düşündü. (İŞ,92).

‘Tuu Allah belasını versin. Ne kadar salaklaştım. Galiba kıza da yiyecek gibi baktım. Belli etmedi ama, muhakkak fena halde içerlemiştir. Ben kız olsam benim tipimde erkeklerden istikrah ederdim’ diye söylendi. (İŞ,63).

‘Vakit geç oldu, yarın çaresine bakarız!’ diye cevap verdi. (İŞ,119).

“Bana bir akıl öğretesin diye anlatmadım bunları...” (İŞ,120).

‘Aptal Nihat... Beni neredeyse olduğumdan başka türlü yapacak!..’ diye söylendi. (İŞ,59).

‘Çok fena yapıyoruz’ diye mırıldandı. (İŞ,165).

Bedri ve Macide ona doğru koşarak: **‘Ömer, neyin var?’** diyesordular. (İŞ,169).

‘Ne yapmalı, ne yapmalı?’ diye düşünüyordum. (İŞ,185).

Eliyle kocasının başını dürtüp yüzünü yastıktan ayırmaya ve kendine çevirmeye çalışarak: **‘Ömer!.. Ömer!.. Bana bak... Kocacığım... Üzülme... Bana bak!’** diye yalvardı. (İŞ,187).

“Kimisine falan milletin yardakçısı, kimisine şu veya bu fikrin satılmış kölesi, kimisine korkak ve dalkavuk, kimisine bozuk kanlı diye hücum ediyorlardı.” (İŞ,188).

“Sonra, bu kadar ustalıklı tiyatrolar tertip eden adam, çiftliğinde yalınayak dolaştı diye, dâhi olduğuna, büyük şair, uçsuz bucaksız mütefekkir olduğuna bizi inandırır...” (İŞ,200).

“Reis resim yeri geldi diye sözünü kesmiş, kenara çekilmişti.” (İŞ,202).

3.1.2.3.2.1.2.Yardımcı Cümlesi Gibi Edatıyla Edat Grubu Oluşturan İç İçe Birleşik Cümleler

“Odadakilerin mevcudiyetini şimdi fark ediyor gibiydi.” (İŞ,169).

“Maddi bir acı ile kıvranır gibi.”(İŞ,173).

“Bu manzumede, Türkçede mevcut bütün korkunç kelime ve mevhumlar bir araya toplanmış gibiydi.”(İŞ,198).

“Hepsinin yanlış ve birbirine uymadan çaldığı yetmiyormuşgibi, Beyoğlu barlarındaki hokkabazlıkları da tekrara kalkıyorlardı.” (İŞ,206).

“Seni kapının önünde bekler bulduğum zaman sanki bunun böyle olacağımı biliyormuşgibiydim.”(İŞ,230).

“İlk görüşte deli gibi âşık oldum, yanıyorum, tutuşuyorum!” gibilaflar mı söyleyeyim? (İŞ,18)

“Macide'nin hiç şikâyet etmeyişi ve bir şeye canı sıkıldığı pek belli olduğu zamanlarda bile onun suallerine: ‘Çok iyiyim... Çok memnunum!’ gibi cevaplar vermesi, şüphelerini ve endişelerini daha çok artırıyordu.” (İŞ,167).

3.1.2.3.2.1.3.İç Cümlesi Diğer Kelime Grupları İçerisinde Yer Alan İç İçe Birleşik Cümleler

İç cümlesi ‘gibi’ ve ‘diye’ edatları ile edat grubu oluşturan kelime grupları dışındaki kelime gruplarında, iç cümle, fiilimsi grubu içinde yer alabileceği gibi; isim tamlamasının veya iyelik grubunun tamlayanı olabilir. Bir edat grubunun isimliği olabilir. (Özmen, 2013: 187).

Hafız Efendinin ‘İçim sıkılıyor!’ demesi fevkalade bir şeydi. (İŞ,74).

“Bir aralık dudaklarından her zamanki ‘Niçin’ sualidöküldü.” (İŞ,232).

“Fakat ‘Şimdi odasında!’ dediğim zaman dönüp bakınca elektrik yanmadı.” (İŞ,105).

“Çok kere acele bir iş için yolda giderken herhangi geveze bir arkadaşı onu lafa tutabilir ve yarım saat saçma sapan konuştuğu halde Ömer onu bozmaya ve ‘yeter, işim var!’ demeye muktedir olamazdı.” (İŞ,117).

“Ömer bir müddet de onun uzun kirpiklerinin gözlerinin altına düşen gölgesini seyrettikten sonra teyzesine dönerek başıyla: “Bu kim?” demek isteyen bir işaret yaptı.” (İŞ,21)

Macide onun **“uyuyorum!”** demesine rağmen geceleri çok kere yatmadığını tahmin etti ve bu ihtimal onu, Ömer'e karşı duyduğu bütün alakaya rağmen, belki de doğrudan doğruya bu alaka dolayısıyla, memnun etti. (İŞ,91).

Hüsamettin Efendi **“Bunu ben de biliyorum!”** makamında başını salladı. (İŞ,120).

“Bayağı bir randevu alır gibi, falan saatte falan yerde buluşalım,demeye dilim varmadı.” (İŞ,78).

‘Onları bırak!’ dediğim zaman, 'Kimlere sarılayım?' diyecektin; ben, zavallı Macide, sana kimi, neyi gösterebilirdim?(İŞ,229).

Ömer kalkıp onlara teker teker: **“Evlendim... Bugün evlendim. Artık aile sahibiyim... Birçoklarınız gibi artık ben de ekmek parası düşüncesiyle buraya gelip gideceğim ve âmirlerimi kızdırmaktan kaçacağım!”** demek istedi. (İŞ,114).

“Herhalde Galip amca, tasfiyeden sonra ortada bir şey kalacak mı, derken boş laf etmiyordu.” (İŞ,102).

Acaba: **“Neler yaptın? Neden yaptın?.. Bak beni ne hallere koydun?”** manasına mıydı, yoksa: **“Ne yaptın, gidip Bedri'yi gördün mü?”** demek mi istiyordu?(İŞ,179).

Birkaç gün uğramayıp tekrar görüldüğü zamanlar genç adamın ilk sözü: **“Sizi merak ettim... Nasılsınız?”** suali olurdu. (İŞ,164).

“Kendimi zapt ederim diyen kızı bir göreydin!” (İŞ,54).

‘Hep böyle küçük şeyler yüzünden üzülürüm’diyerek kendi kendine söylenmek itiyadını ele aldı. (İŞ,77).

“Önünde giden şişman ve iyi giyinmiş birini yakasından tutarak: ‘Yanınızda ne kadar paranız varsa bana verin!.. Ben hırsız ve haydut değilim... Fakat paraya muhtacım... Zorla değil, halime acıyarak verin!’ demek istiyor, sonra bunun ilk defa gözüne görüldüğü gibi yeni ve hoş bir şey olmayıp sadece dilencilik olduğunu, yegâne

yeniliğin herifi yakasından yakalamaktan ibaret bulunduğunu ve bunun da asla muvaffakiyete yardım edecek bir hususiyet göstermediğini itiraf ediyordu.” (İŞ,138).

3.1.2.4.Ara Sözlü ve Ara Cümleli Birleşik Cümleler

Cümlede herhangi bir ögeyi ya da cümleyi açıklamak için arada kullanılan tam bir yargı bildirmeyen sözlere **ara söz** denir. Banguoğlu,bu tür sözlere **saplama öbeği** demektedir. (Banguoğlu, 2007: 519). Banguoğlu ise bu cümleleri saplama cümle olarak adlandırmaktadır. (Banguoğlu, 2007: 537). Yardımcı cümlesi, ana cümlede, iki virgül, iki çizgi arasında veya ayraç içerisinde bulunan cümleler, saplamalı birleşik cümledir. Saplama cümle, **ara cümle** veya **mutterize cümlesi** olarak da adlandırılır. Saplama cümle, genellikle kendisinden önce gelen cümle ögesini açıklar. Ayrıca, ayraç içerisindeki veya iki çizgi arasındaki öge cümle olmayabilir. Bu durumda saplamalı birleşik cümle değildir. (Özmen, 2013: 195).

Bizim incelediğimiz eserde yok denecek kadar az saplamalı birleşik cümle vardır ve bunlar iki çizgi arasında gösterilmiştir. Bunun sebebi muhtemelen yazarın ifadelerinin gayet açık olduğu ve açıklamaya gerek olmadığıdır.

“**Herhalde kılık kıyafetim pek itimat verecek soydan değildi**”- (İŞ,143).

“Hatta,**-belki de Ömer'in ihmali yüzünden-** bir türlü yürümeyen ve kâğıtları askıdan indiği halde muamelesi iki aydır tamamlanamayan nikâh işini bile ondan saklamıştı.”(İŞ,164).

“Beni seviyorsan **-ki bunu bilmem-** veMacide'yi seviyorsan **-ki bunu tahmin ederim-** dediklerimi yaparsın.”(İŞ,249).

4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Birleşik cümle dilin yapısında özellikle de söz dizimi içerisinde önemli bir yer tutar. Daha isimlendirmesi yapılırken bile birleşik cümle mi, bileşik cümle mi, bileşik tümce mi şeklinde birçok tartışmalara konu olduğundan çalışmamızı daraltmış gibi görünsek de geniş bir tasnif kullanarak bu işin bir parçası olmuş bulunmaktayız. Biz bu tanımlamalardan Tahsin Banguoğlu'nun tasnif ve tanımlarını esas aldık. Bu sebepten “bileşik” yerine “birleşik”, “bağlı, bağımlı” yerine “bağlam”, “girişik” yerine “karmaşık” demeyi tercih ettik.

Yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda ele alınan birleşik cümlelerin, yapısına göre cümleler başlığı altında değerlendirilmesinin dışında ortak yönüne rastlamadık. Özellikle söz dizimi adı altında kısaca değerlendirilip, örneklendirilip geçildiğini gördük. Tahsin Banguoğlu'nun tasnifini ele alarak oluşturduğumuz tezimizi yine aynı tasnif ele alınarak 2010 yılında hazırlanan “Halit Ziya Uşaklıgil'in “Mai ve Siyah” Adlı Romanında Bulunan Birleşik Cümleler” adlı tezle karşılaştığımızda yapılan çalışmada sözlük kısmına ağırlık verildiğini gördük. Biz çalışmamızda Sabahattin Ali'nin dilinin sade olmasından dolayı sözlüğe yer vermedik. Çalışmamızda kullandığımız örneklerin sayısını ve çalışmamızın bütününden çıkardığımız sonucun sayısını sözel olarak ifade edip sayısal olarak da tablolarda gösterdik.

Yapılan tez taramalarında güncel verilere baktığımızda 101 adet “söz dizimi” çalışması yapıldığı görülmektedir. Bunların 21 tanesinin doktora tezi olması bize hala dilin bir canlı gibi gelişip büyüüp değiştiğini ve hala üzerine çalışılmaya devam edildiğini göstermektedir. Cümle türleri ve yapısı başlığı altında ise 25 adet çalışma yapıldığı ve bu çalışmaların büyük çoğunluğunun yüksek lisans tezlerinden oluştuğu görülmektedir. Çalışmamızın konusu olan birleşik cümle türlerinin üzerine yapılan çalışmaların ise 20 adet kadar olduğunu görmekteyiz. Bundan sonraki çalışmalara bir nebze de olsun örnek olmak adına bu tartışmalı konuya dikkat çekmek istedik.

Buraya kadar olan kısımda ve çalışmamızda belirttiğimiz üzere birleşik cümle konusu neden seçtiğimizi belirttik. Sabahattin Ali'nin “İçimizdeki Şeytan” adlı kitabını neden seçtiğimize gelecek olursak eser oldukça uzun cümleleri ile bir cümle çalışması konuyu teşkil edebilecek niteliktedir. Bir sayfayı bulacak kadar uzun cümleleri

ile söylev havası veren bu eser, teknik açıdan kusurlu gibi görünse de Türkçenin söz kudretini gösteriyor olması bakımından önemlidir.

Metinde yer alan toplam 8068 adet birleşik cümlenin 4874'ü karmaşık birleşik cümledir. Kitaptaki cümleler fiilimsiler aracılığıyla neredeyse bir sayfayı bulmaktadır. Bu sebeple çalışmamızı birleşik cümle problemlerinden ziyade girişik birleşik cümle problemi şeklinde değerlendirmiş olsaydık da bir tez hacmini muhakkak bulurdu. Fiilimsilerin yarım yargı bildirmediği için basit cümle şeklinde değerlendirildiği kadar yarım yargı bildirdiği için birleşik cümle olarak değerlendirildiği çalışmalar da vardır. Biz de ilkokuldan ortaöğretime kadarki süreçte müfredatlarda girişik birleşik cümle şeklinde yer alan bu cümle türünü Banguoğlu'nun görüşü doğrultusunda '*Bitmemiş Fiil*' yargıları olarak ele aldık. (Banguoğlu, 2007:521). Bu yargılardan oluşan cümleleri karmaşık birleşik cümle kategorisinde değerlendirdik. Bir cümle içinde tüm birleşik cümle türlerinden en az ikisini içinde barındıran cümleleri karmaşık birleşik cümle şeklinde değerlendiren görüşler de yok değildir. (Delice,2016:146). 4874 adet karmaşık birleşik cümlenin içerisinde birinci sırada gelen cümle türü 1999 adet olan sıfatfiil cümlesidir ki bunları da kendi içerisinde sıfatsız sıfatfiil, zamirli sıfatfiil ve adfiil sıfatfiil şeklinde kategorilendirerek örnekler verdik. Grafikler dışında oluşturduğumuz tabloda bu örneklerin sayısını gösterdik. Yine ikinci sırada gelen zarffiil grubu ise 1594 adettir. Zarffiillerin sınıflandırılması bu çalışmanın en geniş kısmıdır. Zarffiil tasnifinin içerisinde bolca hâl cümlesi örneğine rastladık ancak birbirinin tekrarı olmaması açısından örnekleri sınırlı tuttuk ve gösterdiğimiz ilk tablo bu sınırlı örneklerin sayısını vermektedir. Adfiil grubu ise 1281 adettir ve yine kendi içerisinde adfiil kimse, adfiil nesne ve adfiil belirtme şeklinde kategorilendirilmiştir. Örnekler ilk tabloda gösterilmiştir.

Türkçede karmaşık birleşik cümlenin çokça kullanılması durumu bu eserde de bolca örneklerle kendini göstermiştir. Sıklık bakımından ikinci derecede kullanılan ise tümleme birleşik cümledir. Bu da kendi içerisinde üç gruba ayrılır. Bunlar: şart cümlesi, ki cümlesi ve bağlam cümlesidir. Şart cümlesi kendi içerisinde olağan ve olmayası şart cümlesi şeklinde ikiye ayrılır. Çalışmamızda her iki örnekten de vardır ve toplam 221 adet cümle bulunmuştur. "Ki" ilinti cümlesinin yerini Türkçemizde bolca karşılayan fiiller sistemimiz olduğu için bu cümle türünün az tercih edildiğini daha önce

belirtmiştik. Nitekim çalışmamızda da toplam 74kadar cümle vardır. “Ki” ilinti zamiri cümlesini bağlaç olan “ki” ile karıştırmamak gerektiğini bir kez daha vurguladık. Farsça etkisiyle dilimize giren ve ‘kim’i karşılayan “ki” yaygınlaşmış ve çoğunlukla bağlam olarak kullanılmıştır. Zamir olan ‘ki’ ise aynı şey değildir. Hani kelimesini de bu kategoride değerlendirmek mümkündür.

Bağlam cümleleri ise bağlamlara göre değil de bağlamların cümledeki anlam ve görevlerine göre çeşitli adlarla tasnif edilmiştir. Bunlar 2186 adettir. Bu cümleler içerisindeki en büyük pay ise ulama cümlelerine aittir. Bu cümleler başka kaynaklarda bağlamsız bağlam şeklinde tasnif edilir. Yani bu cümleler virgül ile aynı yönde birden fazla öge ya da yüklem ortaklığı ile kurulu cümlelerdir. Aldığımız örneklerin sayısını aşağıdaki tabloda gösterdik ancak bu sınırlı sayıyı gösterir.

Diğer bir cümle türümüz ise iç içe birleşik cümledir. Çalışmamızda 629 adetle 3. sırayı alan bu cümle türüne Tahsin Banguoğlu değinmemiştir. Bu hususta başka kaynaklardan yararlandık. Özellikle Mehmet Özmen’in tasnifini çalışmamızın ayrıntılı yaklaşımı için uygun gördük. Böylece başka kaynaklarda edat cümlesi olarak geçen edat cümlelerini de iç içe birleşik cümle türü içerisine alarak bunları farklı bir açıdan değerlendirmiş olduk.

Çalışmamızda yok denecek kadar az olan cümle türü ise ara cümleli birleşik cümle türüdür. Metnimizde 3 adet geçmektedir.

Yaptığımız çalışma dil deryasının içerisinde sadece bir damladır. Umarız bu çalışma ile birleşik cümle üzerinedikkatleri çekip bir nebze de olsa yapılmış ve yapılacak olan çalışmalara örnek olabilmişizdir.

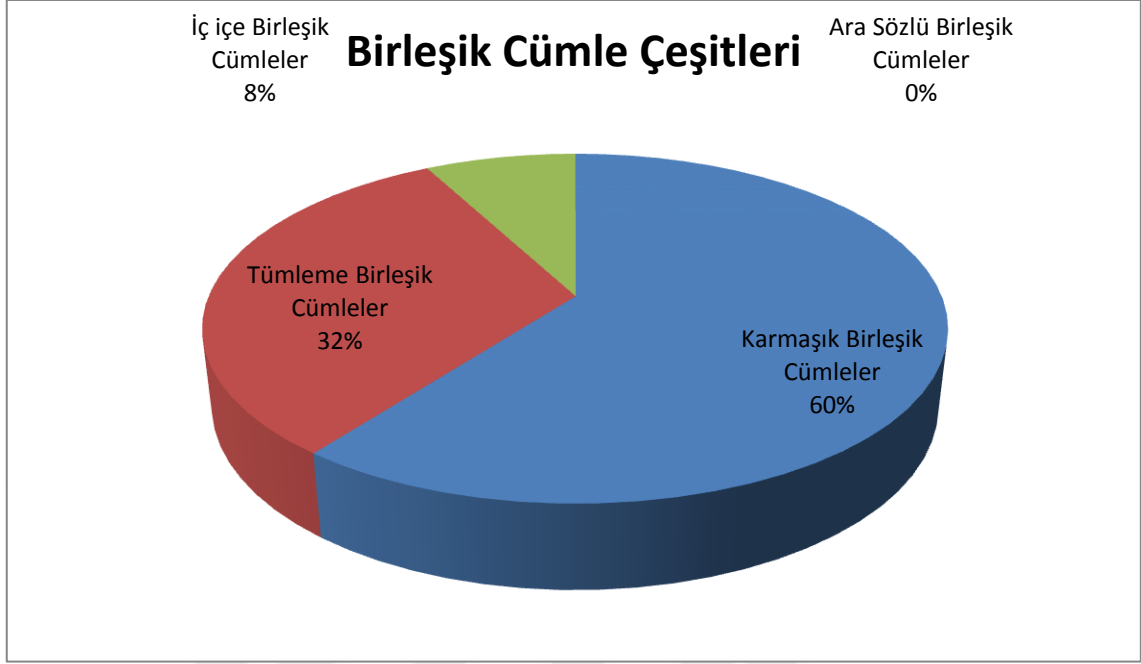
EKLER

EK-1 : Birleşik Cümle Dağılımı Örnek Sayıları

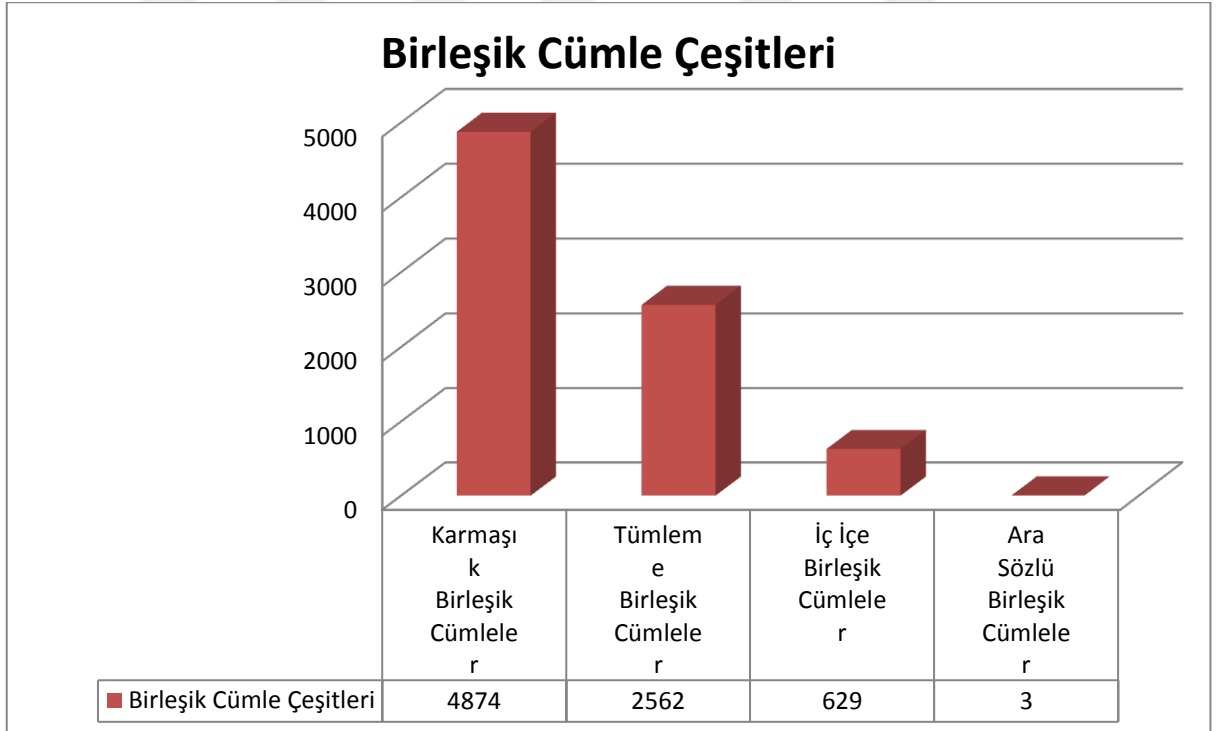
Birleşik Cümle Çeşitleri	Birleşik Cümle Adedi
-sA morfemiyle kurulan birleşik cümleler	221
-ki ilinti zamiri cümlesi (abartma anlamında)	19
-ki ilinti zamiri cümlesi (zamir görevinde)	36
-ki ilinti zamiri cümlesi (kişi zamiri ve dönüşlü zamir görevinde)	19
Ulama cümlesi	132
Ayırtlama cümlesi	15
Karşıtlama cümlesi	20
Almaşma cümlesi	8
Üsteleme cümlesi	10
Açıklama cümlesi	10
Salt bağlam cümlesi	52
Yer verme cümlesi	8
Sebep cümlesi	7
Sonuç cümlesi	6
Amaç cümlesi	4
Şart bağlam cümlesi	4
Adfiil kimse cümlesi	29
Adfiil nesne cümlesi	20
Adfiilisimlemecümlesi	6
Adfiil belirtme cümlesi	3
Sıfatsı sıfatfiil cümlesi	67
Zamirli sıfatfiil cümlesi	24
Adfiil sıfatfiil cümlesi	27
Zarffiil cümlesi	27
Ulama cümlesi	17
Karşıtlama cümlesi	22
Üsteleme cümlesi	2

Hâl cümlesi	60
İzleme cümlesi	35
Vakitleme cümlesi	16
Eşzaman cümlesi	20
Başlangıç cümlesi	6
Bitim cümlesi	11
Öncelik cümlesi	11
Sonralık cümlesi	20
Gerçek karşılaştırma cümlesi	26
Tutmaca karşılaştırma cümlesi	38
Sebep cümlesi	53
Sonuç cümlesi	10
Amaç cümlesi	47
Şart cümlesi	2
İç içe birleşik cümle	112
Ara sözlü birleşik cümleler	3

Ek-2: Birleşik Cümle Dağılımı Toplamı

Ek-3: Birleşik Cümle Dağılımı Toplamı

KAYNAKÇA

- AKBAYIR, S. (2013). *Cümle ve Metin Bilgisi*. (7.baskı). İstanbul: Pegem Yayıncılık.
- AKTAN, B. (2016). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. (2. baskı). Konya: Eğitim Kitabevi.
- ALİ, S.(2017). *İçimizdeki Şeytan*. (47. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- ATABAY, N. , ÖZEL, S. , ÇAM, A. (2003). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*.(2. Baskı). İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- AYDOĞAN, B. (2014). *Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*. Adana:Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü.
- BANGUOĞLU, T. (2007). *Türkçenin Grameri*. (8. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BESEREK, A. (1991). *Türkçede Cümle Yapısı*. İstanbul:MEB Yayınları.
- BEZİRCİ, A. (1992). *Sabahattin Ali*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- BİLGEGİL, K. (2009). *Türkçe Dilbilgisi*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- BOZKURT, F. (2000).*Türkiye Türkçesi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınları
- ÇOHADAR, E. (2008). *Türkiye Türkçesinde Ki'li Birleşik Cümle Üzerine Bir İnceleme*.İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DELİCE, İ. (2016). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık.
- DEMİR, N. (2019). *Türkçe Cümle Bilgisi*. Ankara: Altınordu Yayınları
- DEMİR, T. (2006).*Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, F. (2002). *Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lügat*.(19. baskı). Ankara: Aydın Kitabevi.
- EDİSKUN, H. (2005).*Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- ERGİN, M. (2002). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- ERKUL, R. (2004). *Cümle ve Metin Bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- GENCAN, T.,N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi
- GÜNEŞ, S. (2004). *Türk Dili Bilgisi*. İzmir: Çağlayan Matbaası.
- HENGİRMEN, M. (2007). *Türkçe Dil Bilgisi*. (9. Baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- İLHAN, N. (2007). “Birleşik Cümle Kuruluşunda Şart Cümlesi ya da Zarf Grubu”, 27-28 Ağustos 2007 Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi Türkçenin Sözdizimi (UTEK 2007), İstanbul Kültür Üniversitesi, c. 1, s. 253-260, İstanbul.
- KARA, S.(2012). *Girişik Cümle Problem Üzerine Bir İnceleme*. Ankara:Edebiyat ve Türk Dili Tarihi.
- KARAAĞAÇ, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARAHAN, L. (2012). *Türkçede Sözdizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KESKİN, R. (2004). *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*. (2. Baskı). Konya:Çizgi Kitabevi.
- KOÇ, N. (1996). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılab Kitabevi.
- KORKMAZ, R. (1997). *Sabahattin Ali-İnsan ve Eser(inceleme)*.İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KÜKEY, M. (1975). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- KÜLTÜRAL, Z. (2018). *Türkiye Türkçesi Cümle Bilgisi*. Konya: Palet Yayınları.
- ÖCAL, O. (2011). *Disharmonik Bir Varlık Olarak İnsan ve Sabahattin Ali'nin İçimizdeki Şeytan Romanı*.Ankara: TÜBAR-XXX
- ÖZKAN, M.,SEVİNÇLİ, V. (2017). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- ÖZMEN, M. (2013). *Türkçenin Sözdizimi*. Adana: Karahan Kitabevi.

SARICA, B. (2015). *Türkçe Cümle Bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

SÖNMEZ, S. (2009). *A' dan Z' ye Sabahattin Ali*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TÜRK DİL KURUMU (1998). *Türkçe Sözlük*. (9. baskı). Ankara.

TÜRK DİL KURUMU (2000). *İmla Kılavuzu*. (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yeni baskı).Ankara.

TÜRK DİL KURUMU (2009). *Yazım Kılavuzu*. İlköğretim Okulları İçin. (3. baskı). Ankara.

ZÜLFİKAR, H. (1995). “ ‘Girişik Cümle’ Sorunu”. Türk Dili. Ankara: TDK, 643-648.

ÖZGEÇMİŞ

01/12/1990 tarihinde Ordu/Akkuş'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Akkuş Cumhuriyet İlköğretim Okulunda tamamladıktan sonra devam ettiği Akkuş Lisesinden 2007 yılında mezun oldu. 2009 yılında Çukurova Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne başladı. 2013 yılında lisans eğitimini tamamladı. 2014 yılında Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesinde pedagojik formasyon aldı. 2015 yılında yine Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Dili Anabilimdalında tezli yüksek lisansa başladı.

